

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE SOSYAL DIŞLANMA;
FİKİRTEPE ÖRNEĞİ**

Fatma Sena ÖZTÜRK MİROĞLU

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Abdullah KARATAY**

İstanbul - 2018

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE SOSYAL DIŞLANMA;
FİKİRTEPE ÖRNEĞİ**

Fatma Sena ÖZTÜRK MİROĞLU

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Abdullah KARATAY**

İstanbul - 2018

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet
Program : Yüksek Lisans
Öğrenci No : 144205005
Öğrenci Adı Soyadı : Fatma Sena Öztürk Miroğlu

KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE SOSYAL DIŞLANMA: FİKİRİTEPE ÖRNEĞİ isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 31.08.2018 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

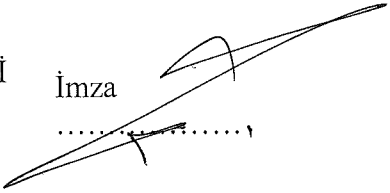
Jüri Başkanı: Doç Dr. İsmail BARIŞ
Üsküdar Üniversitesi

İmza

Danışman: Doç. Dr. Abdullah KARATAY
Üsküdar Üniversitesi

İmza

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Abdulhakim BEKİ
İstanbul Üniversitesi

İmza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nilgün SARP
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışma İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biri olan konumu ve yapılaşması itibariyle kentsel dönüşümün hızla yayıldığı Fikirtepe Mahallesi üzerinde odaklanmıştır. Bu araştırmada kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme ile kentsel dönüşümün sosyal dışlanma üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Genel olarak Fikirtepe mahallesinde kentsel dönüşüm projelerinin mahalle sakinleri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur.

Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış anket soruları Fikirtepe Mahallesi'nde yaşayan kişilerde uygulanmış; kentsel dönüşümün mahalle sakinlerinin yaşamlarındaki olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur. Verilen cevaplara bağlı olarak sosyo-kültürel, mekânsal ve fiziksel değişimler de ele alınarak sosyal dışlanmaya etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada ilk olarak kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımlar ve tartışmalar ele alınmış; kentsel dönüşüm kavramı, tarihsel gelişimi, modelleri ve kentsel dönüşüm yöntemleri hakkında bilgiler verilmiştir. Devamında gecekondulaşma kavramı, tarihsel süreci, sosyal dışlanma kavramı, nedenleri, araştırma konusunu oluşturan Fikirtepe Mahallesi ile ilgili bilgilerle birlikte kentsel dönüşüm olgusuna ve araştırmanın yöntemine yer verilmiştir. Araştırmanın bulgu ve yorumları kentsel dönüşüm kapsamında sosyal dışlanma süreci ve etkileri hakkında ulaşılan bilgiler tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kentsel dönüşüm, sosyal dışlanma, soylulaştırma, sosyal müdahale.

ABSTRACT

This study focused on the Fikirtepe Quarter, which is one of the oldest settlements in Istanbul, and where the urban transformation has spread rapidly due to its location and housing structure. In this research, the issues of urban transformation and urban renewal and the impacts of urban transformation on social exclusion were examined. In General, the positive and negative effects of the urban transformation projects in Fikirtepe Quarter on the neighborhood residents were discussed.

The semi-structured survey questionnaires prepared by the researcher were applied to the people living in Fikirtepe Quarter, and the positive and negative effects of the urban transformation on the lives of the residents of the neighborhood were examined. Depending on the answers given, the impacts of socio-cultural, spatial and physical changes on social exclusion were tried to be figured out.

In the study, firstly the approaches and discussions related to urban transformation were discussed and some information on the concept of urban transformation, historical development, models and methods of urban transformation was given. In the continuation of the study, the concept of slum and its historical process, the concept of social exclusion, its reasons, and the information about Fikirtepe Quarter, which constitutes the subject of this research, urban transformation phenomenon and the method of the research were included. In the findings and comments of the research, findings on social exclusion process and its effects within the scope of urban transformation were discussed.

Keywords: Urban Transformation, social exclusion, gentrification, social intervention.

TEŞEKKÜR

Tez alıőmam boyunca bana yardımcı olan tez danıőmanım Do. Dr. Abdullah KARATAY hocama; araştırma ve çalışma surecimde yardımlarını esirgemeyen ve beni hep destekleyen kıymetli dostlarım Sosyolog Gamze OMURTAK'a,, Uzm. Klin. Psk. Őeyma GÜNAYDIN'a, Uzm. Klin. Psk. Kübra EKŐİ'ye ve Öğr. Görevlisi Emine KESKİN hocama; her koşulda yanımda olan canım aileme ve bu yolda beni hep yüreklendiren, inanan, yanımda olan, desteğini hep hissettiğim, değerli eőim Av. Fatih MİROğLU'na sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

BEYAN

Bu çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

31.08.2018

Fatma Sena Öztürk Miroğlu

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
BEYAN	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
RESİMLER DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
2. KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜREÇLERİNE İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR VE TARTIŞMALAR	5
2.1. Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Hizmet.....	5
2.2. Kentsel Dönüşüm Süreci ve Gelişimi	7
2.2.1. Kentsel Dönüşümün Gelişimi Sürecindeki Başlıca Modeller	9
2.2.2. Dünya’da Kentsel Dönüşüm Süreci	10
2.2.2.1. Hiroşima – Danbara Kenti Kentsel Dönüşüm Projesi (Japonya).....	11
2.2.2.2. Rio Kenti Gecekondu Sağıklaştırma Programı (Brezilya).....	11
2.2.3. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Süreci ve Sosyal Boyutu	12
2.2.3.1. Portakal Çiçeği Vadisi projesi (Ankara)	17
2.2.3.2. Kuştepe Kentsel Dönüşüm Projesi (İstanbul)	17

2.2.3.4. İzmir'deki Kentsel Dönüşüm Projeleri	18
2.2.3.5. Riskli Alanlar İçin Hazırlanan Kentsel Dönüşüm Projeleri	18
2.2.3.6. İstanbul'daki Kentsel Dönüşüm Projeleri	19
2.2.4. Kentsel Dönüşüm Yöntemleri.....	19
2.2.4.1. Kentsel Yenilenme	19
2.2.4.2. Soylulaştırma	19
2.2.4.3. Kentsel Sağlıklaştırma.....	21
2.2.4.4. Kentsel koruma	21
2.2.4.5. Yeniden canlandırma.....	22
2.2.4.6. Yeniden geliştirme	22
2.2.4.7. Düzenleme	23
2.2.4.8. Tazeleme-parlatma	23
2.2.4.9. Temizleme.....	23
2.2.5. Gecekondulaşma Süreci ve Sosyal Hizmet.....	23
2.2.5.1. Gecekondulaşmanın Tarihsel Süreci	25
2.3. Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet İlişkisi.....	28
2.3.1. Sosyal Dışlanma	28
2.3.2. Sosyal Dışlanmanın Tarihçesi	32
2.3.3. Sosyal Dışlanmanın Paradigmaları	33
2.3.4. Dayanışma Paradigması	33
2.3.5. Uzmanlaşma Paradigması	33

2.3.6. Monopol Paradigması	34
2.4. Sosyal Dışlanmanın Unsurları.....	34
2.4.1. Çok Boyutluluk ve Çok Disiplinlilik	35
2.4.2. Dinamik Bir Süreç Halinde Olması	36
2.4.3. Görelilik.....	36
2.4.4. Sosyal İlişkiler.....	36
2.5. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri	37
2.5.1. Sosyal Hizmet ve Sosyal Dışlanma.....	38
2.6. Fikirtepe Mahallesi İle İlgili Çalışmalar	39
2.6.1. Fikirtepe Mahallesi'nin Konumu ve Nitelikleri.....	39
2.6.2. Fikirtepe Mahallesi ve Kentsel Dönüşüm	42
3. YÖNTEM.....	44
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	44
3.2. Araştırmanın Modeli	44
3.3. Evren ve Örneklem	44
3.4. Verilerin Toplanması ve Saha Uygulaması.....	45
4. BULGULAR VE YORUMLAR	46
4.1. Fikirtepe'de Yerleşim	46
4.2. Fikirtepe'de Komşuluk İlişkileri	49

4.3. Fikirtepe Mahallesinde Yaşam.....	53
4.4. Fikirtepe Halkının Kentsel Dönüşüme Bakışı.....	57
4.5. Kentsel Dönüşümün Fikirtepe Mahallesi Etkisi.....	62
4.5.1. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Kadınlar ve Çocukların Durumu	67
4.5.2. Kentsel Dönüşüm İlişkisinde Sosyal Müdahale Ve Sosyal Dışlanma	67
5. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	70
KAYNAKLAR	76
EKLER.....	84
Ek – 1:	84
a. Katılımcı Bilgileri (1. Grup).....	84
b. Katılımcı Bilgileri (2. Grup).....	86
Ek – 2	88
Görüşme Formu	88
Ek – 3:	90
Özgeçmiş.....	90

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Sosyal dışlanma tanımlarının sınıflandırılması	31
Tablo 2: Farklı Paradigmalarda Sosyal Dışlanma.....	33

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Türkiye’de kentsel dönüşüm döngüsü.....	14
Şekil 2: Bütünleşik Yaklaşım	34

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1: Fikirtepe'nin 1946 hava fotoğrafı	39
Resim 2: Fikirtepe'nin 1970 hava fotoğrafı	40
Resim 3: Fikirtepe'nin 1982 hava fotoğrafı	41
Resim 4: Fikirtepe kentsel dönüşüm alanında yer alan mahalle sınırları	42

1. GİRİŞ

Kentsel dönüşüm ilk önce fiziksel iyileştirme, mekânsal düzenleme ve yeniden yapılandırma olarak tanımlanmış ve Türkiye’de 1990’lı yıllardan sonra hızla yayılmaya başlayarak günümüze kadar etkisini arttırmıştır. Kentsel dönüşüm öncelikle gecekonduların mahallelerini hedef alan projeler ile küçük binaların yerine daha büyük ve lüks siteler yaparak mahallelerin yapısında önemli değişikliklere sebep olmuştur. Türk Dil Kurumu’na göre kentsel dönüşüm, mekânsal ve fiziksel olarak sürekli iyileştirmek anlamına gelmektedir. Çeşitli tanımları olan kentsel dönüşüm kavramı değişen koşullara paralel olarak aktifleşmiştir. Bu tanımların arasında Roberts’ın kentsel dönüşümü sosyo-ekonomik ve fiziki problemleri iyileştirme ve dönüştürme şeklinde ele alması daha bütüncül bir açıklama getirdiğini göstermektedir. Buna ek olarak sanayi devriminin ilerleyen süreçlerinde kent nüfusunun ve işçi sınıfının artması gibi nedenler kentsel yaşam ve yapılaşma üzerine yoğunlaşmaya yol açmıştır.

1950’li yıllardan itibaren kentsel dönüşüm küresel bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Kentsel dönüşüm İngiltere’de yeniden inşa süreciyle başlayarak yenileme ve yeniden yapılandırma gibi olgular üzerinde bir ayrıma gidilerek gelişimi sürdürmüştür. Bu dönemde yaşanan toplumsal ve ekonomik olaylar, ikinci dünya savaşı döneminde tahrip olan, yıpranan yapıların yeniden inşası, kullanılmayan bölgelerin değerlendirilmesi ve barınma temelli bir anlayışı getirmiştir. Son zamanlarda ise kentsel dönüşüm projelerinde sadece bir yaşam alanı değil, konforlu hayat motivasyonu etkili olmuştur. Bu durumların yanında kentsel dönüşümlerle ilgili farklı plan ve görüşler de ortaya atılmıştır. Bu görüş ve planlara Le Corbusier’in Radiant City (ışıldayan kent), Howard’ın Garden City (Bahçeşehir) ve Tony Garnier’in industrial city (endüstriyel kent) çalışmaları örnek gösterilmiştir.

Batıdan farklı olarak, Osmanlı Devleti ise batı ülkeleri gibi sanayileşme sürecine girmediği için bahsedilen modeller gibi ütopyik kentsel planlama örnekleri görülmemektedir. Osmanlı Devleti’nde kentsel dönüşüm, daha çok bir modernite hareketi olarak algılanmış, kamu alanları ve geleneksel merkezlere önem verilmiştir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise ülke genelinde kent planına yönelim başlamış ve Bahçeşehir modeli o dönemdeki olanaklar dahilinde uygulanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de 1950’lili yıllardan sonrası ekonomik değişimler ve göç etkisiyle yeni kent merkezi oluşmaya başlamış ve kentin bir rant alanı olarak işler görmesine yol açmıştır. Buna bağlı olarak çok katlı yapıların ortaya çıkması, yaşama elverişli olmayan kırsal alanların şehre katılması, boş arazilerin kullanımı söz konusu olmuştur. Yaşanan bu gelişmenin hızlı olması neticesinde sağlıksız ve çarpık kentleşmenin önünü açmıştır. 1980’li yıllarla birlikte sanayileşmenin gelişmesi kent merkezlerine doğru göçleri de arttırmıştır. Göçlerin çoğalması beraberinde boş arazilerde gecekonduların yaygın olarak yaygın olarak görülmesine neden olmuştur.

Dünyada savaşların olması ve toplumsal yaşam koşullarının değişmesi, belli merkezlerin ön plana çıkarılma çalışmaları, kentsel dönüşüm süreçleri açısından önemli çalışmaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Hiroşima’ya atılan atom bombasından sonra tahrip olan bölgenin yeniden inşası için yapılan Danbara projesi ve tarihi dokuları korumak ve iyileştirmek adına Fransa’da yapılan La Défense projesi bu çalışmaları desteklemektedir. Dokuz farklı kentsel dönüşüm yönteminden bahsedilmektedir. Bunlar; yaşam şartlarının iyileştirilmesini amaçlayan kentsel yenileme, kent dokusunu iyileştirme amacı uygulanan sağlıklaştırma, yıpranan ve işlevini yitiren binaların yeniden işlev kazanmasını amaçlayan yeniden canlandırma, korunacak halde olmayan binaların yerine yeni merkezler oluşturmayı hedefleyen yeniden geliştirme, merkezlerin kendi gelişimlerine müdahalede bulunan düzenleme, tarihi bölgelerin yenilenmesini amaçlayan tazeleme, ekonomik durumu alt sınırdaki kesimin sağlığını tehdit eden kısmının düzenlenmesi için çalışan temizleme, özgün niteliksel ve sınırlı değişim ile koruma olarak iki ayrı kategoride incelenen kentsel koruma ve seçkinleştirme (gentrification) olarak da kullanılan soylulaştırma, olarak anlatılmaktadır. Soylulaştırma kavramının da kendi içinde süreçleri vardır. Süreçler; geleneksel soylulaştırma, tekrar soylulaştırma, devlet ile soylulaştırma, inşaa aracı ile soylulaştırma ve ticari soylulaştırma olarak beş süreç içerisinde belirtilmiştir. Soylulaştırma kavramını çevreyi sağlık, güvenlik ve mekânsal açıdan yenileme şeklinde tanımlamak mümkündür. Ancak kavramın temeline bakıldığında soylulaştırma bir yerinden etme durumu şeklinde değerlendirilebilir.

Soylulaştırma genel olarak gecekondulu mahallelerinde görülmektedir. Yoğun göç alan alanlarda görülen gecekondulaşma, kentsel dönüşüm projelerinin hedefi haline gelmiştir. Türkiye’de gecekondulaşma; gecekondulaşmadan dolayı ortaya çıkan plansızlıklar ve 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatının kuruluşuyla ortaya çıkan planlı dönem şeklinde iki kategoride incelenebilir. 1963 yılına kadar devam eden plansız dönemde, gecekondulaşma göç eden kişilerin yaşayabilmeleri için kendilerinin inşa ettikleri yapılar olarak adlandırılmıştır. 1963 yılından 2000’li yıllara kadar uzanan planlı dönemde sosyal devlet ve sonrasında küreselleşme etkileri vardır. Bu süreçle hem gn hem de çarpık yapılaşmanın artmasından dolayı gecekonduların düşük gelirli kişilere kiralanmaları söz konusu olmuştur. Bunun sonucunda da gecekondulaşmadan kr elde etmek mümkün hale gelmiştir.

2000 yılı sonrasında küreselleşmeyle gelen değişimler arsa değerlerinin bir kısmının yükselmesine bir kısmının da düşmesine sebep olmuştur. Bu şekilde yüksek gelirliiler şehir merkezlerine yerleşirken alt gelirliiler de şehir merkezi etrafına kaymışlardır. Değişim ve dönüşüm sonucunda yeni bir sosyal tabakalaşma ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra konut inşaatlarında da büyük bir hızlanma yaşanmıştır. Türkiye’nin kapitalizme geç dahil olması kentsel dönüşümde de geride kalmasına neden olmuştur. Ülkemizde izlenen dönüşüm uygulamalarının ise bir tür deneme yanılma yöntemine dayanarak yapıldığı ve yetersiz kaldığı görülmektedir.

İstanbul’un şişli ilçesine bağlı Kuştepe Mahallesi gecekondulaşmanın yoğun görüldüğü yerler arasındadır. Bu mahallede başlayan kentsel dönüşüm projelerinin temel amacı sağlıklı ve güvenli bölge, parsel almak yerine yenilikçi yaklaşım ve klasik projeler yerine yenilikçi projeler olarak gösterilmektedir.

Bunun yanı sıra İzmir de yoğun göç alan yerler arasına girmiş ve kentin yoğun olarak gç alması devamlı bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Nüfusun kent merkezinde yoğunlaşması yapılaşmayı ve kentleşmeyi de bu bölgeye çekerek gecekondulu bölgelerinin kentin çevresini sarmasına ve dış bölgelerde kalmasına neden olmuştur. Ayrıca İzmir’in deprem bölgesi olması nedeniyle kentsel dönüşüm ve kentsel iyileştirme projelerinin yoğun olarak görülmesine sebep olmuştur.

Sanayinin gelişmesi, kentlerin yoğun göç alması ve gecekondulaşmanın çoğalmasıyla birlikte kentsel dönüşüm ve iyileştirme de kaçınılmaz olmuştur. Gecekonduların yoğun olarak bulunduğu mekânlara kentsel dönüşüm projelerinin gelmesiyle ciddi değişiklikler söz konusu olmuş ve sosyal dışlanma kavramı da daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır.

Türkiye’de 1960’lı yıllarda gelişmeye başlayan sosyal dışlanma kavramı, 1970’li yıllarda ekonomik krizle birlikte gelişerek 1980’li yıllarda liberalizmin etkisiyle daha fazla gündeme gelmiştir. Sosyal dışlanma, dünya genelinde ise ilk olarak 1974 yılında Fransa’da kullanılmaya başlanmıştır. Toplumda sınıflar arasındaki gelir farkı oluşumlarının süreklilik göstermesi sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Sosyal dışlanma genel olarak, kişilerin temel yaşam kaynaklarından mahrum kalması, ayrımcılığa maruz kalması veya bırakılması olarak tanımlanmaktadır. Hilary Silver ise sosyal dışlanmayı; dayanışma, uzlaşma ve monopol olarak paradigmalara ayırarak açıklamaktadır. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler, iş gücü piyasası, sosyal güvenliğin azalması ve yoksulluk sosyal dışlanmanın nedenleri olarak gösterilmektedir.

İstanbul’un en eski yerleşim yerlerinden biri olan Fikirtepe Mahallesi, gecekondulaşmanın yoğun görüldüğü yerler arasındadır. Bu yüzden kentsel dönüşüm projeleri Fikirtepe mahallesinde köklü bir değişikliğe neden olmaktadır. Bu kapsamda, mahalle kültüründen siteleşmeye geçiş sürecindeki yaşanan sorunları araştırmak ve anlamak için çalışmaya konu olarak Fikirtepe Mahallesi seçilmiştir.

Bu araştırmanın amacı İstanbul’un Fikirtepe mahallesinde yaşayan insanların, kentsel dönüşümden nasıl etkilendiğini araştırmaktır. Son yıllarda ülkemizde hızla yaygınlaşan kentsel dönüşüm projelerinin, mahalle kültürüyle yaşayan insanları nasıl etkilediği ve buna bağlı olarak sosyal dışlanmanın ne boyutta olduğu konusu bu çalışmanın ana problemini oluşturmaktadır. Bu çerçevede araştırmacı tarafından Fikirtepe bölgesini ve burada yaşayan halkı tanımaya yönelik yarı yapılandırılmış anket soruları oluşturulmuştur. Hazırlanan anket soruları; kişi ve aileye ilişkin sorular, mahalle şartları ve ilişkiler, kentsel dönüşüm, rezidans ve mahalle yapısına ilişkin sorular olarak hazırlanmıştır. Bu sorularla Fikirtepe mahallesinde yerleşim, mahalle yaşamı, komşuluk ilişkileri, halkın kentsel dönüşüme bakışı, kentsel dönüşümün Fikirtepe Mahallesi’ne etkisi, sosyal hizmet müdahalelerinin sosyal dışlanmaya etkisi hakkında bilgiler edinilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya konu olarak seçilen Fikirtepe Mahallesi, örnekleme oluşturan mahalle sakinleri ve Fikirtepe Mahallesi'nden rezidansa taşınan kişilerle yapılan görüşmelerin, kentsel dönüşümün sosyal dışlanmaya etkisi ve bölge halkının uyum süreçlerinin anlaşılması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜREÇLERİNE İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR VE TARTIŞMALAR

Bu bölümde kentsel dönüşümle ilgili kavramlar yer almaktadır. Devamında Türkiye ve dünyadaki başlıca kentsel dönüşüm projelerine yer verilmiştir. Araştırmanın konusunu oluşturan sosyal dışlanma kavramı tartışılarak Fikirtepe Mahallesi ve kentsel dönüşüm süreci ele alınmıştır.

2.1. Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Hizmet

Türkiye'de de dünyanın genelinde olduğu kadar aktif bir biçimde insan hayatına girmiş bir kavram olan kentsel dönüşüm ile alakalı pek çok tanım yapılmıştır. Hem mesleki hem de akademik sahalarda farklı tanımlarının olmasının yanı sıra gündelik yaşamda da kendine özgü bir yere sahip olan "kentsel dönüşüm" olgusu zamanla değişen ve gelişen yasal-yönetmelik süreçlerle birlikte Türkiye'de özellikle 1990'lı yılları sonrasında dinamik bir hale gelmeye başlamıştır.

Özü itibari ile kentsel dönüşüm olgusu, genellikle mekânsal bir dönüşüm olarak algılanmasının yanı sıra mekan ve toplumsal ilişkiler arasında olan diyalektik ilişki ile temellendirilebilir (Ünvedi, 2013). Böylece daha önce de bahsedilen bütüncül bakış açısı ortaya konulur ve bir yandan kentsel dönüşüm sayesinde kentsel sorunlar çözülür ve mekânsal, ekonomik ve toplumsal şartların dikkate alındığı kapsamlı bir eylem planı meydana getirilir. (Es, 2012).

Türk Dil Kurumu'na göre “dönüşüm” sözcüğü olduğundan “*başka bir şekle girme, başka bir durum haline gelme, inkılap, tahavvül ve transformasyon*” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2006a). Türk Dil Kurumu'ndaki “kentsel dönüşüm” kelime grubunun tanımını dikkate almak gerekmektedir. Buna göre kentsel dönüşüm “*kentin imar planına uymayan, ruhsatsız binaların yıkılıp, planlara uygun olarak toplu yerleşim alanlarının oluşturulması*” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2006b). Ancak kentsel dönüşüm bu kadar kısıtlı halde olmamalıdır. Her kentsel dönüşüm vurguladıkları amaç, strateji, vizyon ve yöntemlerine göre farklılık oluşturmaktadır.

Genel olarak bakıldığında Roberts'ın tanımı kentsel dönüşümü kapsamlı olarak tanımlayabilir. Onun tanımına göre kentsel dönüşüm “*kapsamlı ve bütünleşik bir vizyon ve eylem olarak, bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşulların sürekli iyileştirilmesini sağlamaya çalışmak*” olarak tanımlanabilir (Kara, 2013). Bu tanımın özellikle önemlidir; çünkü kentsel dönüşümü sadece fiziksel bir değişiklik olarak ele almak kentsel dönüşüm kavramına yapılacak bir haksızlık olabilir. Kentler sosyal, fiziksel ve çevresel pek çok problemle karşı karşıya kalırlar (Kalagan, 2012; Akt. Tüfekçi, 2017). Bu sebeple de Roberts'ın tanımından yola çıkarak kentsel dönüşümün fiziki ve sosyo-ekonomik sorunları kapsayan ve kalıcı çözüm üretmeye yönelik bir vizyon geliştirme eylemi olarak tanımlamasını yapmak mümkün olabilir.

Şehirleşme açısından bakıldığında ise kentsel dönüşüm bir kent planına sebep olacaktır. Kent planı bir yerleşmenin tamamının ya da bir bölümün kendiliğinden gelişmesine engel olmak, toplumun yararına da bu gelişmeye yer verebilmek amacı ile yerleşim yerinin işlevleri ile toprak kullanımının arasındaki bir ilişki kurmayı amaçlayan kamusal eylem türü olarak tanımlanabilir (Keleş, 1998; akt. Akın Sarp, 2016).

Kentleşmeyle değişen ve dönüşen ortamların ve toplu yaşamın, denetim altında tutulması ve toplumun ihtiyaçlarının belirlenmesi ve çözüme ulaştırılabilmesi için sosyal hizmete ihtiyaç vardır. Sosyal hizmette kentsel dönüşüm kavramı hem kentsel problemlere çözüm olmak hem de bir alanın fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel şartlarına uyum sağlanması açısından kişiler için kalıcı bir çözüm sağlama amacı ile kapsamlı bir eylem ve vizyon şeklinde tanımlanmıştır. Bazen ise bir kentin tamamının ya da belli bir kısmının değişmesi, başka bir arazinin kullanımı veya yapılanma formu kazanması biçiminde tanımlı hale gelmiştir (Keleş, 2004; akt. Tüfekçi, 2017).

2.2. Kentsel Dönüşüm Süreci ve Gelişimi

Batı Avrupa'da özellikle on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başında, sanayi devrimine denk bir şekilde kentler hızlı bir şekilde büyüme hareketine girmiştir. Ancak aşırı ivme kazanan Sanayi Devrimi'ne ayak uydurmakta zorluk çeken kentlerde özellikle işçi sınıfının sahip olduğu düşük yaşam kalitesinin meydana getirdiği fiziksel ve sosyal yapı sonucunda tasarımcılar ve düşünürler kentsel yaşam tarzı olan bu yeni yaşam biçimini ele almaya başlamışlardır.

Sanayi devriminde fabrikaların artmasıyla kentlerin çalışanlara, kırsaldan gelenlerin ise işe ihtiyacı bulunmaktaydı. Sanayileşme ile hızla kentlerin nüfusları artmaya başlamıştı. Yeterli ev olmadığı içinde genelde eski büyük evleri kent merkezlerinde terk eden aileler buraları kalabalıklara bırakarak bir düzensizliğin olmasına neden oldu ve böylece kentsel çürüme başladı. Kentlerin merkezlerinde bulunan binalar eskidi, kentin alt yapısı bozuldu, dar kesimli insanların olması sebebi ile suç oranları da yükseldi. Hızlı büyüme yavaşlamaya başlayıp, ülkelerin ekonomileri güç kazanmaya başlayınca kentteki bireyler buralardan kurtulmaya ve bu bölgede yaşayanlar ise koşullarını iyileştirmeye çalıştılar (Gökhan, 2013).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletçi bir yapı meydana gelmiştir ve merkezi planlamaya önem verilmiştir. Alt gelirli kişilerin ve işçi sınıfının konut gereksinimi karşılanmaya çalışılmıştır. Yıpranan ya da yıkılan kent merkezleri yeniden dönüşüme sokulmuştur (Kocamemi 2006).

1960 ile 1970 yılları arasında yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları yine kamu kaynaklarıyla meydana getirilen, bütünsel fiziki farklılıkları içeren uygulamalar olmaktadır. Bölgesel ve yerel seviyede merkezi idari planlarıyla kamu kaynakları harmanlanarak meydana getirilmiştir. 1970'li yılların sonuna doğru meydana gelen ekonomiye dayalı krizler, değişen sosyal ve politik yapı ister istemez kentsel dönüşümün de içeriğini değiştirmiştir (Kocamemi, 2006).

1950 ile 2005 yılları arasında dünyanın pek çok yerinde benzer kentsel dönüşüm çabalarına girilmiştir. Genel literatür ise İngiltere üzerindeki değişimler baz alınarak gruplanmıştır.

Bu gruplandırmaya aşağıda yer verilmiştir (Kocabaş, 2006; akt. Kara, 2013):

- 1950'ler – Yeniden İnşa
- 1960'lar – Yeniden Canlandırma
- 1970'ler – Yenileme
- 1980'ler – Yeniden Geliştirme
- 1990'lar – Yenilenme
- 2000'ler – Dönüşüm ve Yeniden Yapılandırma (Tüfekçi, 2017).

1950'li yıllarda üstünde durulan yeniden inşa kavramının ortaya çıkmasında İkinci Dünya Savaşı etkili olmuştur. Savaş sebebi ile yaşanan yıkımları onarma ihtiyacı doğmuştur. Temel amaç olarak konut ile hayat şartlarının iyileştirilmesi ele alınmıştır. Burada devletlere düşen sorumluluk artmıştır. Kentler parçalara ayrılarak geniş ölçekte kent modellerine yer verilmiştir. Sonuç olarak, kentsel görüntü heterojen bir özellik kazanmıştır; ancak tarihi pek çok alana zarar verilmiştir (GBB, 2005; akt. Tüfekçi, 2017).

1960'lı yıllarda kentin çökmüş alanlarının yeniden canlandırılması ve yaşanan çöküntünün kırılması amaçlanmıştır. Bu sebeple yıpranmış hale gelen sosyal ve fiziki yapılar iyileştirilmek istenmiştir (Arabulan, 2015). Uygulaması zor olan bu sisteme çökmüş alanların alt ölçeğinde yapılan çalışmalarla başarılı sonuçlara ulaşılabilmektedir (Özden, 2016). 1950'li yıllardan daha yoğun bir şekilde kamu ve özel sektör bir arada çalışmıştır.

1970’li yıllarda kentin eski ve kullanımda olmayan yerlere hem özel sektör hem de devlet desteği ile yapı üretimi çalışmaları yapılmıştır. Böylece ekonomik canlanma sağlanmış ve boş araziler geliştirilmiştir. Bu dönemde en çok fiziksel anlamda bir yenilenme söz konusu olmuştur. Fiziksel gelişmeler sebebi ile uygulamada birtakım sorunlar meydana gelmiştir. İlk olarak tek bir yapıda meydana gelen değişimler tüm bölgeyi etkilemeye başlamıştır. İkinci olarak ise uygulamalar geniş alanlara yapıldığı için uygulama sürecinin yere-yönetmelik süreci çok uzun, maliyetleri ise çok fazla olmuştur (Özden, 2016).

1980’li yıllarda ekonomi liberal politikaların etkisi altına girmiştir. Yeni oluşan ekonomik akımlar şehirlerdeki yaşam şartlarının da yeni politikalar ve bürokratik düzenlemeler çevresinde olmasına sebep olmuştur (Tüfekçi, 2017).

1990’lı yıllarda yerel kalkınma ajanslar, kamu, özel sektör, uluslararası kuruluşlar, yatırımcılar ve çeşitli aktörlerin bir arada olduğu bir işbirliği ile çeşitli modeller ön plana çıkmıştır. Ancak bu durum da yine sorunları beraberinde getirmiştir (Tüfekçi, 2017).

2000’li yıllara kadar temel ihtiyaç yaşam standardının iyi olmasından çok temel barınma ihtiyacının karşılanması üzerine olmuştur. Ancak artık bu yıllarda halen bir ev sahibi olma ve işbirlikçi model etkisi var olsa bile temel olarak rekabetçi ekonomilerle başa çıkma arzusu yatmaktadır. Artık yaşam alanından daha çok kaliteli yaşam alanına önem verilmektedir (Tüfekçi, 2017).

2.2.1. Kentsel Dönüşümün Gelişimi Sürecindeki Başlıca Modeller

Her bir bilim insanı çeşitli fiziksel modellerle önererek kentlinin ekonomik ve sosyal refahını arttırmayı amaçlamıştır. Le Corbusier’in çalışması olan “Radiant City”, Howard’un çalışması olan “Garden city” ve Tony Garnier’in çalışması olan “Industrial City” modelleri bu iyileştirme çalışmalarına örnek olarak gösterilebilir.

“Bahçeşehir” anlamına gelen “Garden city”, kent ile kırsal birleşmesinden meydana gelen bir kent modelidir. Kentin nüfusu 32.000 olacak bu sebeple de fazla kalabalık olmayacaktır. Araziler kamunun malı olacaktır, rahat çalışma alanları sağlanacaktır. Tarımsal araziler kentin en dışında olacaktır; adeta bir tampon görevi görecekler ve kentin sınırlarını belirleyip yayılmasını engelleyeceklerdir. Endüstri alanları da şehrin dışında yer alacaktır. Merkezde ise kamusal ihtiyaçların karşılanabileceği yerler (park, sinema, tiyatro vs.) bulunacaktır (Enlil, 2013a).

“İşıldayan Bir Kent” olan “Radiant City”, parkların içindeki camlardan bahsederek çelik konstrüksiyon yapılar ile refahı arttırmayı amaçlamıştır. Howard’dan etkilenmiştir ve doğayı şehrin içine katmak gerektiğini düşünmüştür. Bu sebeple de “dikey bir bahçe şehir” tasarımı meydana getirmiştir. Kentlerin sıkışıklığını azaltmak için yoğunluğunu azaltmak gerekmektedir. Bu da dikine yükselmeyi doğuracaktır. İnsanların rahatlaması için açık alan miktarı artırılmalıdır ve son olarak da ulaşım rahat bir hale getirilmelidir (Enlil, 2013b).

Tony Garnier’in “Endüstriyel Şehir” anlamına gelen “Industrial City” modelinde ise yoğunlaşılacak konu kültür olmuştur. O’na göre bir kent tasarlamak ile kültür tasarlamak aynı şeydir. Tasarlanan kentte maksimum 35.000 kişi yaşayacaktır. Beş bölümden oluşan bir sistem meydana getirmiştir. İlk bölüm enerjidir ve şehrin dışında yer alacaktır. Hidroelektrik santrali kurularak şehrin enerji ihtiyacı karşılanacaktır. İkinci bölüm endüstridir. Bu da şehrin uç köşelerinde yer alacak bir bölümdür. Aynı zamanda su kaynaklarına da yakın olmalıdır. Böylece tersaneler de kurulabilecektir. Bu bölümde üretim yapılmaktadır. Üçüncü bölümde sağlık üniteleri vardır. Şehirdeki tüm sağlık üniteleri tek bir yerde toplanmalıdır. Dördüncü bölümde ise yerleşim alanları vardır. Şehrin büyük bir kısmını kapsarlar. Son bölümde ise yönetsel alan vardır. Şehrin merkezinde bulunurlar (Kit, 2012).

2.2.2. Dünya’da Kentsel Dönüşüm Süreci

İngiltere’de başlayan kentsel dönüşüm sürecinde bu yıllara gelene kadar dikkat çeken birkaç projeye bu bölümde yer verilmiştir.

2.2.2.1. Hiroşima – Danbara Kenti Kentsel Dönüşüm Projesi (Japonya)

1945 yılında dünyadaki ilk atom bombası Hiroşima'nın üzerine atılmıştır ve bunun sonucunda 13 km²'lik bir alan tamamen yok olurken 140.000 kişi ölmüştür. Bu kadar büyük bir yıkımdan sonra yeniden yapılanma elbette ki kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Danbara'da bulunan yeşillikler ile kültür ve dünya barışının topluma entegre edilmesi hedeflenmiştir. 1973 yılında onaylanan proje 1983 yılında başlamıştır ve 1995 yılında bitmesi hedeflenmiştir. Yerel halk, devlet ve özel sektör bir arada çalışmıştır. Bölgenin temel ihtiyaçları dikkate alınmıştır ve bireyler için dinlenme yerlerine önem verilmiştir (Şişman; Kibaroglu, 2009).

2.2.2.2. Rio Kenti Gecekondu Sağlıklaştırma Programı (Brezilya)

Rio de Janerio, 5.9 milyonluk nüfusuyla Brezilya'nın ikinci büyük kenti konumundadır. Nüfusun üçte biri kötü şartlarda ve gecekondualarda yaşamaktadır. Bu alanların büyük bir kısmı şehrin en merkezi ve değerli alanlarına yerleşmiştir. Halkın çok az bir kısmı su ve elektrik gibi alt yapı ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Halkın fiziksel ihtiyaçlarının yetersiz olması sosyal olarak eşitsizliklerin olmasına ve bu bölgelerdeki suç oranlarının yüksek olmasına sebep olmuştur.

Düzenlenen projenin amacı konut bölgelerinin iyi hale getirilmesi, gelecek nesillere uygun bir kapasitenin oluşturulması, sosyal problemlerin iyileştirilmesi, eşitliğin sağlanması, iş ile eğitim olanaklarının artırılması çerçevesindedir. Böylece bölgedeki yaşam şartları iyileşecektir. Bunun yanı sıra bölgedeki halkın projeye aktif katılım göstermesini sağlamak da amaçları arasındadır.

Program kamu ve yerel halk birliği ile hayata geçirilmiştir. Zamanla programa özel sektör de dahil olmuştur. Finansmanı Inter Amerikan Bankası ve yerel yönetimler olan projenin 120 milyonluk kısmını yerel yönetimler karşılamıştır. 1994-1998 yılları arasında 62 yerleşim alanı iyileştirilmiştir ve 250 000 kişinin gereksinimlerine are bulunmuştur. 1998-2005 yılları arasında ise 106 yerleşim alanı iyileştirilmiş ve 350 bin kişiye iş imkanı sağlanmıştır. Bir sonraki etapta ise gecekonduda ikamet eden 1 milyon kişinin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi amaçlanmıştır (şişman; Kibaroglu, 2009).

2.2.3. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Süreci ve Sosyal Boyutu

Kentsel dönüşüm, sanayileşmiş ülkelerde Sanayi Devrimi’nin kentlerde meydana getirmiş olduğu sağlıksız şartların iyileştirilmesine yönelik olan planlamanın dönüşümünde meydana gelirken; Osmanlı’da sanayi gelişmediği için yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları modernite projeleri olarak hazırlanmıştır. Bu sebeple de Batı’da hızlı iyileşme için yapılan ütopik ve gerçekleşmeyen çalışmaların hiçbirine bu topraklarda rastlanmamıştır.

Osmanlı’nın Batı ülkelerini örnek alması sonucunda Bursa, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerin bazı mahallelerinde kentsel planlama hazırlanarak kentsel dönüşüm gerçekleştirilmiştir (Tekeli, 2001). Yine buradan yola çıkılarak Osmanlı’da da ilk kentsel dnşmenin ticari faaliyetlere bağlı olan kapitalizm etkisinde meydana geldiği söylenebilir.

Bu dönemde devlet işlerinin yönetilebileceği batılılaşma ürünü olan kamu binalarına önem verilmiştir. Aynı zamanda taşınır kültür varlıklarının korunması için de Asar-ı Atika Nizamnameleri ıkarılmıştır (Dinçer ve Akın, 1994).

Osmanlı’da meydana gelen kentsel dönüşüm kapsamında kent merkezleri içinde geleneksel merkezler oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra yaya olarak sağlanabilecek kent içinde yapılacak ulaşımda araba ve tramvay kullanımına yer verilmiştir. Kent içi alanların iskna açılması gerekliliği koyulmuştur (Tekeli, 2001).

Cumhuriyet'in ilk zamanlarında ise kentsel dönüşüm yine Osmanlı'da olduğu gibi bir modernite projesi olarak algılanmıştır. Ancak Osmanlı'dan farkı şudur: Osmanlı zamanında yapılan kentsel dönüşümler genelde ticaretin gelişmiş olduğu bölgelerde görülmekte iken; Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan kentsel dönüşümler tüm ülke çapında planlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında Batı'da Sanayi Devri'nin meydana getirmiş olduğu olumsuzluklara karşı geliştirilen "Bahçeşehir" ütopyası, Türkiye'de de beğenilmiş ve evlerin yoğunluklu olarak bahçeli olmasına sebep olmuştur. Ancak tüm kenti içine alan bir proje olmasına rağmen belediyelerin maddi olarak yetersiz olması bu projelerin hayata geçmesine engel olmuştur.

Bu çerçevede, batıda sanayileşmenin yarattığı olumsuzluklara karşı gelişmiş bahçe kent ütopyası, Türkiye'de modernleşmenin bir imgesi olarak düşük yoğunluklu bahçeli evlerden oluşan kentsel bir doku yaratılarak uygulanmıştır. Fakat tüm kenti bir bütün olarak planlama ve dönüştürme hedefiyle yola çıkılmasına karşın belediyelerin mali güçlerinin sınırlılığı nedeniyle, çoğunlukla yeni oluşan mahallelerde uygulama olanağı bulunmuştur (Tekeli, 2001: 26-28).

1950'ler ve sonrasındaki yıllarda ülkenin sosyo-ekonomik yapısında yaşanmaya başlayan gelişmeler hem kentteki nüfusun hem de kentleşme hızının artmasına nede olmuştur. Bu yıllarla beraber kentler daha önce hiç görülmemiş bir biçimde hızlı dönüşüme uğramıştır. Bu dönemde yeni merkezler ortaya çıkmış, kentlerin gelişim yönleri değişmiş, merkezi iş alanları içinde kentsel rantlar artmış ve buna olarak ömrünü tamamlamayan çoğu bina yıkılarak yerlerine çok katlı yapılar oluşturulmuş ve yeşil alan ile tarım alanları gibi yerleşime çok da uygun olmayan alanlara evler yapılmaya başlanmıştır böylece de kent merkezleri çok değerli bir hale gelmiştir.

Bu dönüşüm ve değişim içinde kentler plansız gelişmelerin yanı sıra hem doğal, kültürel ve tarihi alanı hem de afet risklerini göz önüne almayarak gelişmişlerdir. Bu yıllardan itibaren Ankara ve İstanbul başta olmak üzere büyük kentler bu dönüşümlerin bir simgesi haline gelmiştir (Görmez, 2004; akt. Genç, 2008).

1980 yılı sonrasında kentler çevrelerinde meydana gelen yeni oluşumlar ile (sanayi bölgeleri, devlet kurumları, gecekondular, üniversite kampüsler vs.) sürekli olarak büyümeye başlamışlardır (Tekeli, 2001).

Türkiye’de gecekondular sorunu bu yıllar itibari ile sosyal ve ekonomik yapı ile bağları çerçevesinde kentsel düzenin bir parçası haline gelirken giderek yaygın hale gelmiştir (Eke, 1998).

1984 senesinde Toplu Konut İdaresi kurulmuş, konut yapımı amacı ile genel bütçeden konutun kesimine pay ayrılması sistemine geçiş yapılmış ve 1992 senesinden itibaren de belediyelerle işbirliği içine girilmiştir. Ancak tüm çabalara rağmen gecekondulaşmanın önüne geçilememiştir (Samsunlu, 2007; akt. Genç, 2008).

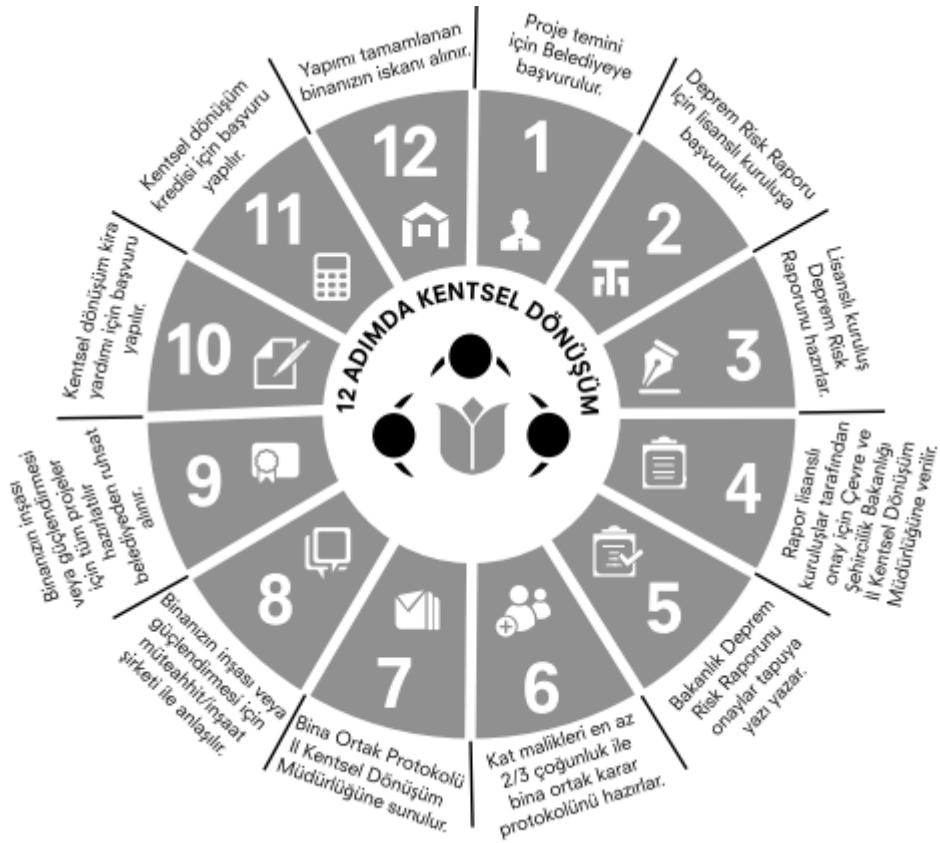
Yaşanan olumsuz gelişmelerinde sonucunda gecekondular sahalarının kent içerisinde konum avantajına sahip olan bölümlerde yıkı yeniden yapı türünden bir değişimi öneren imar planları kararları ile başka bir dönüşüm yaşanmış ve gecekondular bölgelerinde kentsel yenileme uygulamaları kişisel girişimler ve yapı-sat işleri ile uğraşan yapımcılar eliyle hayata girmiştir.

Sosyal hizmet açısından Türkiye’de uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin sosyal boyutu Ertaş’a göre;

- Belediyelerin “halk katılımı” amacıyla yaptığı çalışmalar, kısmi halk toplantıları düzeyinde ve pasif çalışmalar olarak kalmaktadır.
- Ortaklıklarının oluşturduğu bir belediye ajansı ya da grupları kurmak yerine halkın gönüllü kooperatifleşmeye yönlendirildiği görülmektedir.
- Belediyeler proje dışında finansman imkanı sağlamadığından, projelerin kendilerini finanse etmek adına “artı gelir getiren” başka yöneldiği görülmektedir.
- Dönüşümle beraber kentsel mekanın üçüncü boyutunda yaşanan “artı” gelirin gecekondular alanlarında oluşturduğu etki, alanda yaşayan mevcut nüfusun barındırılmasından çok yaşayan düşük ve orta gelirli tabakanın soylulaştırma adı altında sosyal dönüşümünü tetikleyerek yeni ve yüksek gelir grubunun fiziksel dönüşümünden sonra sağlayacağı kültürel ve ekonomik dönüşümdür.

- Gönülsüz terk nedeniyle (hak sahibi olmayanlar, kiracılar, vb.) finansmanı karşılayamayanlar, alandan ayrılmak zorunda kalmakta ve belki başka bir alanda yeni gecekondü bölgeleri oluşturmaktadırlar.
- Gecekondü yaşayanlarının dönüşüm sonrası yeni yaşam alanlarına alışamamaları, yerele ve sosyal yapıya uygun dönüşüm uygulamalarının yapılmamasının sonucu olarak gönüllü terklerin oluşmasına neden olmaktadır.”

Şekil 1: Türkiye’de kentsel dönüşüm döngüsü

(Kale, 2014)

Kentsel yenileşme uygulamaları yık-yap yöntemi ile zamana yayılan bir şekilde piyasa şartlarında parsel ölçeği içinde gerçekleşirken, gecekondulaşan bölgelerde planlı kent alanlarına geçiş ile dönüşüm örnekleri de olmuştur (Uyar, 2009).

1999 yılında İzmit'te ve Düzce'de 2011 yılında ise Van'da yaşanan büyük depremlerden sonra meydana gelen dayanıksız yapı stokunun tasfiyesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bunun için de devlet destekli kentsel dönüşüm projelerine gidilmiştir.

2000'li yıllardan sonra hız kazanan dışa açık küreselleşme sürecinin bir parçası olan ekonomik büyüme algısının bir yansıması olarak kentsel alanlardaki arsa değerlerinin ederinde değerler değişmiştir; sonuç olarak da bazı kentsel bölgelerin ekonomik değerleri artarken bazı bölgelerde de terk edilme ve çürüme süreci hız kazanmıştır. Buna bağlı olarak da toplum içinde farklı kesimler arasında bir hareketlilik meydana gelmiştir ve yüksek değerli yerlere üst gelir grupları yerleşirken; bu sınıfın ardında bıraktığı alanlara ise düşük gelirli bireyler yerleşmiştir (Özden, 2008; Aktaş Polat, 2015).

2001 senesinde yaşanan ekonomik krizin devamındaki yıllarda büyük konut açığının bulunduğu Türkiye'de enflasyonun giderek düşmesi bankaların konut kredisi vermesine yönelimde bulunmasına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra 2004 senesi itibari ile faizlerin düşmesi sebebi ile konut yatırımı ve konut inşaatı hız kazanmıştır (Samsunlu, 2007; akt. Genç, 2008).

Bakıldığında kapitalist üretimin ülkede geç başlamasına paralel olarak Türkiye, kentsel dönüşüm açısından Avrupa'nın gerisinde kalmıştır. Türkiye'de ancak 1980 yılı sonrasında devlet desteklemesi ve özel girişimcilerle, 2000'li yıllardan sonra ise direkt devlet girişimi ile ortaya çıkan bir eylem olmuştur.

Genel olarak Türkiye’de izlenen kentsel dönüşüm uygulamalarının genel tablosu Şekil 1’de verilmiştir. Projeye başlamadan önce öncelikle belediyeye bir başvuru yapılır sonrasında da risk raporunu verecek olan lisans sahibi kuruluş ile anlaşılır. Belli inceleme ve analizler sonucunda da raporun hazırlanmasından sonra rapor Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın İl Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü’ne sunulur. Sonrasında kredi başvurusu yapılır ve projeye başlanır.

Şekil 1’deki döngüde görüldüğü gibi Türkiye’de kentsel dönüşüm genellikle var olanın yasal düzenlemelerde tanımlanmış olan eksikler/yetersizlikler sebebi ile yıkılması ve tekrardan inşa edilmesi biçiminde olmaktadır. Bu temelde bakıldığında ortaya çıkacak potansiyel problemler yasal, sosyal veya ekonomik kaynaklı olabilir. Bunun yanı sıra teknik yetersizliklerin tamamlanması da projelerin gelişimi için göz ardı edilemezler (Kale, 2014).

2.2.3.1. Portakal Çiçeği Vadisi projesi (Ankara)

Ankara’ya yapılan bu projede mülkiyetin yarısı kamunun ve diğer yarısı da şahıs mülkiyetinde var olan, bir dönemde imar hakları verilen, başka bir dönem ise imar haklarının alındığı bir yeşil alan projesi olarak tasarlanmışken, kamu maliyetlerinin çok fazla olması ve yasal sürecin oldukça uzun sürmesi sebebi ile yaklaşımının değiştiği bir projedir.

Projenin esaslı özel sektör, kamu ve arsa sahipleri ile gecekondularda ikamet eden bireylerin bir araya gelerek üretmiş oldukları bir uzlaşma yöntemine dayanmaktadır. Projenin genel amacı arsa sahipleri ile kamunun yatırımı olmadan, sadece proje değeri üzerinden hareket ederek Ankara’ya kentsel standartlarda bir alan kazandırmaktır (Kara, 2007).

2.2.3.2. Kuştepe Kentsel Dönüşüm Projesi (İstanbul)

Kuştepe, İstanbul’un en önemli merkezlerinin başında yer almaktadır. Parsel açısından çarpık ve yoğun bir biçimde olan bir yerleşim alanı yetersiz teknik ve sosyal altyapı ile baraka görünümünde olan eğreti yapı şeklinde evleri bünyesinde barındırmaktadır. Sürdürülebilir Mahalle Yenileşme Projesi kapsamında, kimi yeni yaklaşımlar ile projenin amaçları belirlenmiştir. Bu amaçlar aşağıda sıralanmıştır (Kara, 2007):

- Kuştepe’de sağlıklı ve güvenli çevreler meydana getirmek
- Klasik imar planı haricinde proje geliştirme mantığı içinde bir proje uygulaması yapmak
- Parselli bir yerleşme yerine proje bazında sağlanacak bir yapılaşma ile yenilikçi bir yaklaşım sergilemek.

2.2.3.4. İzmir’deki Kentsel Dönüşüm Projeleri

Özellikle 1950’lerden itibaren İzmir hızlı bir kentleşme eğilimi göstermektedir. İzmir, yoğun göç alan bir bölgedir ve bu sebeple kentin dokusunda sürekli değişimler meydana gelmiştir. Kent merkezine doğru yoğunlaşan nüfus hızlı kentleşme ve yüksek katlı yapıların oluşumuna önderlik ederken kentin sınırlarında ise gecekonduların olmasına sebep olmuştur.

Kentsel doku içinde meydana gelen bu plansız değişimler daha az bir nüfus ve düşük konut yoğunluğu için planlanan kentte sosyal sorunlara ve altyapı sorunlarına neden olmuştur.

İzmir, aynı zamanda birinci derece deprem bölgesinde bulunmaktadır, bunun yanı sıra gecekondu alanlarının da giderek artması sebebi ile sağlıksız yaşam koşulları artmıştır. Bu sebeple kentsel dönüşüm projeleri kaçınılmaz olmuştur.

Diğer bölgelerden farklı olarak İzmir’deki proje büyük ölçekli olmuştur. İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Plan Revizyonu, 2009 tarihinde kent merkezindeki alanların %13,7’sini, konut bölgelerinin ise %39’unu meydana getiren ve yaklaşık 313 bin yapıyı içermekte olan 4339,7 hektarlık 18 adet “Sağlıklaştırma Yenileme Program Alanı” belirlenmiştir (Çelikkbilek; Çakır Öztürk, 2017).

2.2.3.5. Riskli Alanlar İçin Hazırlanan Kentsel Dönüşüm Projeleri

Deprem gerçeği Türkiye’nin artık yüzleşmiş olduğu bir sorundur. Pozitif yükümlüğün bir gereği olarak bu afetin etkilerini en aza indirmek için 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” 31 Mayıs 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu çabalar da “risksiz yapıların projeye tabi olma zorunluluğu”, tasarrufların kısıtlanması”, “kararların en az üçte iki çoğunlukla alınması” ve “acele kamulaştırma” olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır (Tunç, 2014).

2.2.3.6. İstanbul'daki Kentsel Dönüşüm Projeleri

Kentsel dönüşüm, İstanbul'da oldukça aktif olup, bu kente yapılan her müdahale kentsel dönüşüm başlığı altında ele alınırken zamanla kavramın anlamı dağılmıştır. Artık İstanbul'da kentsel dönüşüm adeta bir prestij anlamına gelmektedir.

Kavramsal olarak bir karışıklığa sebep olan kentsel dönüşümün mekânsal olarak karşılığına bakıldığında pek çok farklı senaryonun var olduğu kaçınılmazdır. Bu anlamda İstanbul'da kentleşme ile kentsel dönüşüm projelerinin hemen hemen aynı zamanlarda başladığını söylemek yanlış olmaz. İlk kentsel dönüşüm alanı da ilk çarpık kentleşmenin görüldüğü Zeytinburnu ilçesidir.

İstanbul'daki kentsel dönüşüm projeleri İstanbul İl Çevre Düzeni Planı adı altında yürütülmektedir. Bunun yanı sıra kentin kendine ait kentsel dönüşüm projeleri de mevcuttur (Kahraman, 2006).

2.2.4. Kentsel Dönüşüm Yöntemleri

Kentsel dönüşüm, mevcut kent yapısının yenilenebilmesi için yapılan uygulamaları kendi içinde toplayan genel bir kavramdır. Uygulama biçimlerinin tanımında pek çok farklı görüş vardır. Bunun en önemli sebebi de dünyanın farklı ülkelerindeki araştırmacıların kentsel dönüşüm ve yöntemlerini farklı farklı tanımlamasından gelmektedir. Genel hatları ile kentsel dönüşüm uygulamaları dokuz farklı şekilde gruplanmıştır.

2.2.4.1. Kentsel Yenilenme

Hem yerleşme düzeni hem de mevcut yapıların durumu açısından yaşam ve sağlık şartlarının iyileştirilmesi olanağı olmayan alanlardaki yapılarının tamamının ya da bir kısmının ortadan kaldırılmasına kentsel yenilenme adı verilmektedir (Ertaş, 2011).

2.2.4.2. Soylulaştırma

Soylulaştırma, kentsel dönüşüm uygulama yöntemlerinden manası ve ismi en çok tartışılan dinamik olarak geçmektedir. Bu kavram İngilizce'den gelen "Gentrification" kelimesinden gelmektedir. Bunun yanı sıra bu terimin "seçkinleştirme" olarak alan düşünürler de vardır.

En basit hali ile soylulaştırma, dar gelirlilerin yaşadığı, kent içinde köhneleşmekte olan konut bölgelerine, üst sınıfların yerleşmeye başlama süreci olarak tanımlanabilir (Ciravoğlu ve İslam, 2006; akt. Demirkıran, 2008).

Daha genel tanım ile kent merkezlerinde eskimeler meydana gelmektedir. Bunun üzerine konut bölgelerinin fiziksel özellikleri kötü ise üst sınıf kötü bölgelerden taşınmak ister. Böylece şehrin içinde bir devir daim yaşanmaya başlar. Konutlar el değiştirir ve düşük gelirlili bireylerin yerini yüksek gelirlili bireyler alırlar (Kara ve Görün, 2010).

Coğrafi açıdan soylulaştırma, öncelikli olarak başlamış olduğu Batı ülkeleri ile sınırlı kalmamış, değişik kıtaların değişik bölgelerinde de kendini göstermiştir. Bunun yanı sıra yalnızca kent merkezlerine de yayılmakla kalmamıştır, kent banliyöleri ve kırsal alanlarda da çeşitlenmiştir. Bilhassa “Kırsal Alanlarda Soylulaştırma” kavramı ile yeni bir literatür ve çalışma alanı meydana gelmiştir.

Smith ise soylulaştırmayı yeni küresel kent stratejisi olarak işaret etmiştir. Soylulaştırma, her yerde benzerlikler gösteren, neredeyse kitlesel olarak üretilen tüketilen ve pazarlanan bir döngün haline gelmiştir.

Soylulaştırma süreçleri ise aktörler bakımından klasik/geleneksel soylulaştırma, devlet ile soylulaştırma, tekrar soylulaştırma/süper soylulaştırma, ticari soylulaştırma ve inşa aracılığı ile soylulaştırma olarak belirlenmiştir (Sönmez, 2014).

Soylulaştırma, kentsel yenileme ve sürdürülebilirlik açısından veya en azından görünüş itibari ile ihmale uğramış veya zamanla çöküntü alanı haline gelen semtlerin yenilenmesi açısından olumlu bir süreç olabilir. Soylulaştırmaya, mekanın, eski hali baz alınarak yapılan dönüşümün sağlık, güvenlik, yaşanabilirlik, çevre temizliği gibi dinamikler çerçevesinde olumlu bir gelişme olarak bakmak mümkündür.

Ancak bir diğerk yüzüyle soylulaştırma, süreç özünde bir yerinden etme durumudur. Sementin eski sahipleri yerine, alım gücü yüksek olduğu varsıl kesim alana yerleşmektedir. Bahsi geçen kesimlerin ilk öncüllerinin belirli bir bölgeye yerleşmesi ve zamanla oluşan talebin sebebi ile zamanla bölge içinde kiralar artar, bu sebeple de eski sakinlerinin bu alanda bulunması imkansız bir hale gelmektedir (Uysal, 2006).

Türkiye’de soylulaştırma çalışmalarına örnek olarak Bursa’da bulunan Yıldırım Belediyesi’nin gerçekleştirmiş olduğu “Akçağlayan Bahçeli Evleri Projesi”, Dünya’da ise “Barselona Poblenou Dönüşüm Projesi” örnek verilebilir.

2.2.4.3. Kentsel Sağlıklaştırma

Avrupa’da kentsel dönüşüm müdahalelerine ilk olarak 1950’li yıllarda yoksulluk yerlerinde yapılmıştır. Kentsel bölgenin büyük bir kısmının yıkılıp yerine yepyeni bir kent dokusunun inşa edilmesi, trafik yönetiminin yeniden düzenlenmesine karar veren bu radikal eylem şekli, 1960’lı yıllarda kültürel ve tarihi mirasın korunması fikrinin yerleşmeye başlamasıyla birlikte terk edilmiştir (Nurengin Kocamemi, 2006).

2.2.4.4. Kentsel koruma

Kentleri korumak, kent tarihinde ilk yapılan uygulamalardan biridir (Demirsoy, 2006). Koruma kavramı “preservation” (özgün niteliksel koruma) ve “conservation” (sınırlı değişim ile koruma) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Özgün nitelik ile koruma yapı ile yapı gruplarının özgünlüğün zarar vermeden korumayı anlatmaktadır. Sınırlı değişim ile koruma ise yapıların ya da yapı gruplarının veya varlığın ekonomik kullanımında kalmasını sağlayabilmek için ölçek ve karakterin korunarak günün şartlarına uyarlanabilmesi, eklentilerin yapılabilmesi ve geliştirilip çağdaştırılması şeklinde tanımlanabilir (Kocamemi, 2006).

Toplumun geçmişte var olan değerlerini, yaşantısını yansıtan, fiziksel yapının zaman içinde yok olup engellenmesi ile özgünlüğün korunması için olan özgün nitelikli koruma toplumun kültürel varlığı için çok önemlidir. Sınırlı değişimli koruma ise var olan kültürel varlığın topluma yararlı olacak biçimde sağlıklı hale getirilmesidir (Polat, 2008).

2.2.4.5. Yeniden canlandırma

Ekonomik, sosyo-kültürel veya fiziksel açılardan bir çöküntü süreci yaşayan kentsel alan bölümlerinin, çöküntüye sebep olan işlevlerinin ortadan kaldırılması veya değiştirilmesi sonucunda o alanın tekrardan yaşama döndürülebilmesi ve canlanması yöntemidir (Çatalbaş, 2011).

Yeniden canlandırma, terk edilen, depolama veya imalat gibi işler için kullanılan veya düşük gelir grupları tarafından yoğun ve sağlıklı bir şekilde kullanılan tarihsel yapı ile kent dokularının kullanım bakımından canlandırılması işlemi olarak tanımlanabilir. Yeniden canlandırma ile ekonomik ve fiziksel çöküntü durumda olan, değerini kaybeden kentsel yapıların, onarılması ve yeniden kullanılması amaçlanır. Aynı zamanda sosyal donatıların ve yeşil alanların bakımı ve düzeni yapılarak, toplumun gereksinimlerini karşılayacak duruma getirilir.

2.2.4.6. Yeniden geliştirme

Bozulan veya korunacak değeri olmayan yapıların var olduğu alanlarda uygulanan bir yöntemdir yeniden geliştirme. Bu yaklaşım ile yerel yönetimler araziye maksimum düzeyde kullanabilir, daha yüksek zemin alanı ve kent merkezine daha yüksek gelirli gruplar ile bunların faaliyetlerinin gelmesini sağlayabilmektedir.

Bahsi geçen yaklaşım genelde yaşayan nüfus kentin başka bir kısmına yerleştirilir. Bu durumda ağır olan çevresel ve sosyal maliyeti beraberinde getirmektedir. Mal sahipleri, kiracılar ve iş sahipleri için mahallenin yıkılması sosyal ve psikolojik travmalara sebep olmaktadır. Yalnızca eski binalar fonksiyonel bir sosyal sistemde harap edilmektedir. Bu yöntem artık gelişmiş ülkelerde kullanılmamaktadır; çünkü bunun durumun sonucu olarak gecekondular mahalleleri şehrin bir yerinden başka bir yerine taşınmaktadır. Ancak maalesef ki gelişmekte olan ülkelerde konut koşullarını iyileştirip şehir merkezindeki bölgeleri modernize etmek için en uygun yöntem bu olarak görülmektedir. Bu yöntem sayesinde kamulaştırma bedelleri ödenir, alt yapıları yenilebilir, kamu tesislerin yapılabilmesi için harcanan tutarlar hesaplandığında maliyeti yüksek ve pahalı bir yöntem olmaktadır (Çardak, 2011).

2.2.4.7. Düzenleme

Bir kasabanın, bir kentin tamamının ya da bir yerleşim bölgesinin bir bölümünün kendiliğinden gelişimine engel olmak, bu gelişmeye toplumun yararına şekil vermek için yerleşim yerinin fonksiyonu ile toprak kullanımı arasında bir alaka kurmayı öngören geleceğe yönelik kamusal bir eylem türüne düzenleme denmektedir (Kara; Görün, 2010).

2.2.4.8. Tazeleme-parlatma

Kentsel imaj ile karakterin sağlanmasında oldukça önemli rol oynayan peyzaj üyelerinin ve kent mobilyalarının kullanımı ile tarihi bölgelerin yeniden canlandırılmasını öngören yaklaşıma tazeleme-parlatma adı verilmektedir (Keleş, 2004; akt. Akın Sarp, 2016).

2.2.4.9. Temizleme

Alt gelirli grupların yaşamış oldukları bölgelerdeki hanelerin ve diğer yapıların sağlığa aykırı olan niteliklerinin giderilmesine temizleme işlemi adı verilmektedir (Kara; Görün, 2010).

2.2.5. Gecekondulaşma Süreci ve Sosyal Hizmet

Hem ekonomik hem de sosyal biçimden özellikle kent ile bütünleşme çabası içinde olan kırsal kökenli göçmen için kendi gibi olan bireyler ile birlikte olmak, yardımlaşabilmek hatta aynı çevrede yapabilmek kentsel hayata uyum sürecinde bir tampon mekanizma işini görmektedir. Kendi içinde geliştirilmiş olan bu dayanışma ağları ile kırsal yörede var olan sosyal ilişkiler içerisinde bulunan cemaat ilişkilerinin kentlerde tekrardan şekillendiği söylenir. Göç aracılığı ile kentlere gelen bireyler değer, alışkanlık, yaşam tarzları ve sembolleri de yanlarında getirmektedirler.

Göçmenler için aile ve akrabalık dayanışmasının yanı sıra kente uyum için var olan “hemşerilik dayanışması” çok önemlidir. Gecekonducular ise bu dayanışmanın en önemli parçalarından biridir (Mutlu, 2007).

Sosyal hizmetler açısından gecekondular ve gecekondulaşmayı meydana getiren pek çok neden sayılabilir. Bunların en başında da elbette ki konut problemi gelmektedir. Gecekondular ya da buna benzer yapıları meydana getiren bireylerin barınma ihtiyacının karşılanmaması ve başka imkânlarının olmaması, daha doğrusu kendilerine daha iyi bir yaşam fırsatı sunulmamasından dolayı böyle bir zorunluluğa başvurmaktadırlar.

Gecekondular genel olarak kentsel alanda bir konut problemi/konut açığı özel sektör veya devlet eli ile çözülmedikçe, giderilmedikçe bireylerin kendi kendine buldukları bir çözümdür. Eğer bireyin yeterli olan ekonomik gücü ve kaynağı yoksa arsa ile yapı malzemesi elde edemez. Bu sebeple de bireyler gözden uzak olan arazilerde hiç kimseye göstermeden bir gecede, hiçbir teknik standarda, kurula ve imar sürecine dahil olmadan oradan buradan bulunduğu malzemeler ile evini yapmaktadır.

Gecekonduların yerleştiği araziler genelde hazineye daha doğrusu kamuya ait olan, yerleşimden uzak, ulaşım ve alt yapı donanımı ve yerleşilebilirlik niteliği olmayan bölgelerdir. Ekonomik yetersizlik ve illegal durumlardan dolayı teknik ve fenni süreçler içerisinde değerlendirilmemektedir (UNESCAP, 2005; akt. Maybarskan, 2013).

Gecekondular olgusu gelişmeyen ya da gelişmekte olan ülkelerin türlü kamu kuruluşları tarafından tanımlanması oldukça zor bir sorundur. Örneğin Türkiye’de İmar İskân Bakanlığı’na göre gecekonduların en belirgin niteliğinin başkalarına ait arsa ya da arazide yapılmış olmalarını vurgulamaktadır. Bu sebeple ruhsatsız yapılar (Bayraktar, 2006; akt. Maybarskan, 2013).

Gecekondularda nüfus ve barınma oldukça yüksektir. İlk dönemlerde yapılan gecekondularda kiracılık oranı düşüktür. Gecekonduların olduğu bölgeler bazı farklı durumların dışında kentlerin çevresinde bulunmakta ve kentlerin çevresinde gecekondular kuşakları oluşmaya başlamaktadır.

Düzenli kentleşmeye katkı yapan gecekondular bir araya gelerek zamanla gecekondular mahalleleri oluştururlar. Önce birkaç gecekondular yapılır, eğer gecekonduların ömrü kısa olmazsa, yıkım tehlikesi ile karşı karşıya kalınmazsa bireyler o bölgede daha fazla konut yapmaya başlarlar. Genelde bu yerlerde yaşayan bireyler aile, hısım, akraba ya da hemşeridir.

Devlet ve konut politikaları, arsa ve arazi rantı gecekondulaşmaya sebep olabilen diğer etkenler arasında gösterilmektedir. Yönetimde bulunan bireylerin gecekondulaşma problemine politik kaygılar nedeni ile göz yummasının yanı sıra uygulanmaya çalışılan konut politikasının yetersiz olması da gecekondunun büyük bir sorun olmasına neden olmaktadır. Çünkü genelde uygulanan konut politikaları orta sınıfa hizmet etmektedir (Adam, vd. 2009; akt. Maybarskan, 2013).

2.2.5.1. Gecekondulaşmanın Tarihsel Süreci

Türkiye’de gecekondulaşmanın başladığı tarih ile ilgili resmi bir belge yoktur. Bu sebeple kesin bir tarih vermek mümkün değildir. Ancak ülkede gecekondulaşmanın büyük bir sorun olarak ortaya çıktığı zamanlar, yazılı belgelere dayanmaksızın, İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru çıkmıştır.

İkinci Dünya Savaşı’ndan önce ise 1928-1930 seneleri arasında Ankara’da “kaçak evlerin” olduğu bilinmektedir. Yani 1945-1950’li yıllar arasında yaşanan ekonomik ve siyasal gelişmeler sebebi ile çıkmıştır. Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de gecekondulaşmanın temel sebebi göç olmuştur. Özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun aşiret, köy, kasaba ve şehirlerinden, İç Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinin kırsalından, Batı’daki gelişmiş olan bölgelere (Bursa, İstanbul, Zonguldak vb.) göç eden bireyler gecekonduların hızla yayılmasına sebep olmuşlardır. 1953 yılında gecekondulaşma hanelerinin sayısı seksen bine ulaşmıştır. Bu artış sonucu olarak da 1950’lerde bir sosyal ve toplumsal değişim süreci meydana gelmiştir. Bu değişim sonucunda da politik, kültürel, sosyo-ekonomik pek çok sorun meydana gelmiştir.

Gecekonduların hem fiziki hem de sosyal olarak neden olduğu sorunlar şöyle sıralanabilir (Çakır, 2010):

- Hızlı nüfus artışı
- Tarımda yaşanan makineleşme sebebi ile iş gücünün kırsaldan kente kayması
- Plansız sanayileşme
- Bölünmüş toprak, verimin azalması ve yetersizlik
- Toprak reformunun ölçülü olmaması
- İyi değerlendirilemeyen hazine arazileri

- Doğal afetlere karşı önlemlerin alınmamasından dolayı çıkan sorunlar
- Konut kiralarda yasal düzensizlik
- Kırsalda sağlık, beslenme, ulaşım, eğitim vb. olanakların yetersiz olması
- Kent plan ve programlarının modern olmaması
- Kırsalda halkın bilgi, görgü, kültür gibi değer normlarını yükseltecek kurumların olmaması
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da bir türlü çözülemeyen siyasal içerikli sorunlar ve bu sebeple oralarda var olan şiddet, yoksulluk, eğitimsizlik, mesleksizlik vb. sorunlar

İlk dönemde Türkiye’de gecekondulaşma olgusunun gelişimi iki ana başlık altında toplanabilir. İlki yukarıda bahsedilen plansız dönemdir. İkincisi ise 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı’nın kuruluşu ile ortaya çıkan ulusal kalkınma planlarının niteliğinde gelişen planlı dönemdir. 1963’e kadar olan plansız dönemdeki gecekondulaşma kente göç eden yoksul kesimin başlarını sokabilmeleri için yapmış olduğu masum bir girişimdi (Keleş, 2006). Bu dönemde kiracı olarak oturmaya ender rastlanmaktadır (Bayraktar, 2006; akt. Maybarskan, 2013). Bu açıdan bakıldığında 1960 öncesi ve 1960 sonrası gecekondularının yapılmasında farklılık vardır.

1963’teki planlı dönem ise 2000’li yıllara kadar uzanmaktadır. Bu zaman dilimi de kendi içinde iki farklı dönemi içermektedir. İlki 1963 ile 1980 yılları arasındaki dönemdir. İkincisi ise 2000’li yıllardan başlayan dönemdir. İlk dönem refah ekonomi politikaları, sosyal devlet ve karma ekonomi düzeltmeleri için yapılmıştır. İkincisi ise küreselleşme etkisi ile yapılmıştır. Bu sebeple önceki döneme ait değerler yok olmuş ve yerini neoliberal ekonomi politikaları almıştır. Meydana gelen bu ayrım Türkiye’de var olan gecekondulaşma olgusunu önemli bir şekilde etkilemektedir. 1963-1980 yılları arasındaki dönemde göç eden bireyler artık birden çok gecekondulaşmaya ve bunları da kiraya vererek topraktan rant sağlama amacı gütmüşlerdir (Kongar, 1998). Gecekonduların kiralanması sebebi ile gecekondulaşma bölgelerinde oturan bireyler arasında gelir farklılıkları meydana geldi. Böylece 1970’li yıllar sürecince gecekondulaşma yapıyı ticari bir öge haline getirdi. Yoksul kesim için arazi sağlayan ve malzeme bularak gecekondulaşma yaparak bunları satışa çıkararak yasal konumu olmayan firma tipine benzer oluşumlar meydana geldi (Keleş, 2006). Yani gecekonduların yerleşim değeri ön plana çıktı (Torlak, 2003).

Değişim değerinin ön plana çıkmasında etkili olan organize örgütler de meydana geldi. Bahsi geçen organize örgütler bazen ideolojik ve siyasal gruplar olurken bazen de yerel politikacılar ve son olarak da “mafya” olarak nitelendirilen yer altı dünyasının “babaları” olmuştur (Kongar, 1998).

Bu grupların da teşviki ile kaçak ve imar dışı yapılar çoğaldı. İstanbul en başta olmak üzere Türkiye’nin İzmir, Ankara, Adana gibi büyük kentlerinde çok katlı betonarme gecekondular mahalleleri hatta bir gecede ortaya çıkan gecekondular yerine çok katlı “gündüz kondular” meydana geldi. 1980 yılında Türkiye’deki mevcut gecekondular sayısı 1 milyon 150 bine ulaşmıştı (Bayraktar, 2006; akt. Maybarskan, 2013).

Dönemin hükümet politikaları da mülkiyet ve gelir farklılaşmasına konu olmuş olmasında etkili olmuştur. Politik kaygılar nedeni ile de gecekondulara bazı imar izinleri verilmiştir. Bu çerçevede 1966 senesinde çıkarılan 775 sayılı Gecekondular Yasası’ndan önce ve sonra olmak üzere pek çok imar affı yapılmıştır.

Daha önce de bahsedildiği gibi Türkiye’deki gecekondulaşma süreci 2000’li yıllarda oldukça farklıydı. Bu dönemde ilk dönemde olduğu gibi derme çatma gecekondulara pek rastlanmamıştır (Torlak, 2003).

Kentlerin önem kazanmaya başladığı bu zamanlarda kent yönetimleri ulusal ve uluslararası sermayeyi şehirlere çekebilmek için çaba sarf etmeye başlanmıştır. Amacı kar elde etmek olan sermaye grupları kendilerine en uygun yerler neresi ise, daha doğrusu en az masraf ile en fazla kazandı nasıl nereden sağlayacaksa o bölgelere yönelirler. Bu bölgeler de elbette ki kent merkezlerini çevreleyen gecekondular alanları olmuştur. Hem özel sektör hem de devlet eli ile gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları buralarda yoğunluk kazanmıştır. Bu bölgede bulunan sakinler yerlerinden edilerek başka bölgelere, daha açık olmak gerekirse dış çeperlere taşınmaya zorlanmıştır. Çünkü yeni yapılan konutlar onların mali gücünü aşmıştır. Bunun yanı sıra 2000’li yıllarda ticaret konusu olarak var olan da gecekondular vardır. Bunlar yoksul kesim için arsa sağlayan kimi gecekondular firmaları tarafından yapılan, satılan ya da kiraya verilen bir meta konumunda evler de vardır (Keleş, 2006).

2000’li yıllarda imar affi niteliği taşıyan kimi yasalar olmuştur. 3 Temmuz 2003 tarihli “4916 sayılı çeşitli kanunlarda ve Maliye Bakanlığının teşkilat ve görevleri hakkında kanun hükmünde kararnamede değişiklik yapılması hakkında kanun” ile 4706 55 sayılı kanunun 5. maddesinde değişiklik yapıldı. 4706 sayılı kanunun 5. Maddesi kaçak yapıların, yapanlar tarafından yani imar suçu işleyenler tarafından satın alınmasının söz konusu olabileceğini hükme bağladı. 12 Ekim 2004 yılında yapılan yeni Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) “imar kirliliğine neden olma” başlıklı 184. maddesinde “yapı ruhsatı almadan bina yapan veya yaptıranlar bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” hükmü yer alır. Ancak bu hüküm 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış binaları uygulama dışında bırakılmıştır (Maybarskan, 2013).

Neoliberal politikalar ve uygulamaların gecekondulaşma üzerinde etkili olmuştur. Artık bunların iyileştirilmesi kentsel dönüşüm projeleri olarak adlandırılmıştır. Kentsel dönüşüm projelerine en çok gecekondulaşma alanlarında rastlanmıştır. Yerel ve küresel sermayenin tercihleri doğrultusunda biçimlenen piyasa mekanizmasının yatırımcıları yapılı çevreye yönlendirilmesiyle eş zamanlı olarak kentlerin tekrardan yapılandırılması gerekliliği söylemi önemlidir (Yüksel; Sönmez, 2007).

2.3. Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet İlişkisi

2.3.1. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma, birey veya grupların işsizlik, yoksulluk, eğitimsizlik, engellilik, yaşlılık gibi nedenlerden dolayı eğitim, sağlık ve kültürel imkânlardan yararlanamaması; üretim etkinlikleri içinde yer almaması ve karar alma süreçlerine katılamaması şeklinde tanımlanabilecek kapsamlı ve çok boyutlu bir kavramdır (Taylan ve Barış, 2015).

Toplumların değişmesine bağlı olarak toplumsal ihtiyaçların değişmesi ile sosyal politikaların da değişmesi son derece normal bir durumdur. Ekonomik sistem sosyal sistemden uzaklaşarak neredeyse bağımsızlık kazanmıştır, ulus-devletlerin de temel kaygısı dünya ekonomisine eklenmek olmuştur ve neoliberal ekonomi politikaları ön plana çıkmıştır (Meryem, 2007; Güler, 2014).

Sosyal dışlanma kavramı 1960'lı yıllarda gelişmeye başlamıştır, 1970'li yıllarda ise yaşanan ekonomik krize paralel olarak oldukça sık tartışılır hale gelmiştir (Sapançalı, 2003; akt. Güler, 2014).

Bu kavram ilk defa 1974 senesinde Fransa'da Rene Lenoir tarafından kullanılmıştır. Terimin kullanılış amacı nüfusun marjinal kesimlerini açıklamak için olmuştur (Erdoğan, 2004). Bahsi geçen düşünürün yaklaşımına göre 1974 yılından itibaren Fransa'daki nüfusun yüzde onu dışlanmışlardan meydana gelmektedir (Silver, 1994).

Lenoir tarafından kullanılan bu kavram ilk başta sosyal açıdan uyumsuz olarak görülen, fizyolojik ya da psikolojik engeli bulunan uyuşturucu madde bağımlıları, yaşlıları, intihara eğilimi olanları, yaşlıları içine almıştır. Ancak zamanla terimin kapsamı daha da genişlemiştir ve sosyal politikanın en çok tartıştığı konulardan biri olmuştur (Saith, 2001; akt. Güler, 2014).

1980'li yıllardan itibaren ise ekonomiye bağlı olarak sosyal dışlanma kavramı daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Sosyal dışlanma kavramı ile insan onuruna yakışır iş, yönetim, beşeri sermaye, sürdürülebilir kalkınma, sosyal diyalog, alt sınıf, sosyal koruma, sosyal sorumluluk vb. terimler gündeme gelmiştir (Özkaplan, 2005).

İstihdam ağlarına ve güvenceli işe erişememe, emek piyasası ile ilişkilerin zayıflaması ve beraberinde güvenceli ve düzenli bir gelirin yokluğu ekonomik yaşamdaki sosyal dışlanmayı doğurur (Taylan ve Barış 2015). Maddi yoksunluklar, çeşitli şekillerde meydana gelen farklılaşmalar, sesini duyuramama, güçsüzlük ve yeterli olmayan katılım gibi dinamiklerin belli bir süre sonra süreklilik göstermeye başladığı noktada sosyal dışlanma kavramı görülür. Dolayısıyla sosyal dışlanmayı, bireyleri toplumdan ayıracak düzeyde hem maddi hem de manevi mahrumiyet olarak tanımlamak mümkün olabilir. Sosyal dışlanma süreci içerisinde bireyler maddi ve manevi mahrumiyet içinde olurlar, sosyal destekten uzak olurlar (Silver, 1994).

Avrupa Konseyi sosyal dışlanmayı “*bireylerin yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal yaşama dilediklerince katılımlarının engellenmesi süreci*” şeklinde tanımlamıştır. Bu süreç iktisadi hayattan dışlanma, temel eğitimden mahrum olma, siyasi veya kültürel ayrımcılık gibi dinamikleri içerebilmektedir (Adaman ve Keyder, 2007).

Sosyal dışlanma kavramına ait geliştirilmiş olan tanımlar o kadar geniş bir alanda yer almaktadır ki sosyal dışlanmayı adeta “modern çağın sefilleri” olarak nitelendiren yorumlamalar bile olmuştur. Buna göre sosyal dışlanma sınıf ekseninde gelişen bir kavram değildir ve sosyal olarak dışlanan bireyler geleneksel yaklaşımın aksine bir şekilde Marx’ın tanımladığı “proletarya” benzeri bir grup oluşturmazlar.

Bunun yanı sıra sosyal dışlanmayı psikolojik etkenlerle açıklamak sureti ile dışlanmışları “psikopat”, “suç makinesi” gibi değerlendiren “acımasız” yaklaşımların ve suçlanmışları “çaresiz”, “kader kurbanı” olarak gören “merhametli” değerlendirmelerin varlığı da dikkati çekmektedir (Özdemir Yücesan, 2007). Buradan da anlaşılacağı gibi sosyal dışlanma sadece maddi yoksunluk kaynakları ile açıklanabilecek ekonomik bazlı bir kavram değildir. Sosyal dışlanma ekonomik göstergelerin ötesinde, bireyler ve grupların toplum içinde hangi gerekçelerle marjinal hale getirildiklerini sorgulamaktadır.

Sosyal dışlanmanın tanımları oldukça fazla olduğu için pek çok düşünür tanımları sınıflandırma yoluna gitmiştir. Farrington da bunlardan biridir.

Tablo 1: Sosyal dışlanma tanımlarının sınıflandırılması

Tanım Sınıfı	Tanım Başlığı	Açıklama
Süreçler	Koşullar ve Süreçler	Dışlanma, dışlanmış olma hali ve dışlanan haline gelme sürecidir.
	Çok-Boyutluluk	Farklı kaynaklar ve farklı süreçler dinamik bir biçimde çalışarak sosyal dışlanmaya neden olurlar.
	Bağlantılılık	Dışlanma süreçleri ve sonuçları birbiriyle kısır döngü içinde birleşir ve bütünleşirler.
İnsanlar	Sosyal İlişkiler	İnsanlar ve işlemeyen bir topluluk arasındaki bağların kopması topluma katılımı engeller.
	Dışlananlar	Dışlanma bireyler, gruplar ve bir bütün olarak toplum anlamında kavranabilir ve bununla birlikte herkesi etkiler.
Çevre	Ekonomi ve İşgücü Pazarı	Dışlanma öncelik işgücü piyasasında başlar ve risk almamadan ve ekonomik yeniden yapılanmadan kaynaklanır.
	Sosyal Sistemler	Dışlanma, sosyal sistemlerin çöküşüyle ortaya çıkar: sosyal, ekonomik, kurumsal, bölgesel ve ekonomik.
	Kaynaklar ve Beklentiler	Sosyal dışlanma ve kaynak yetersizliği olarak ya da beklenti yoksulluğu olarak görülür ve bu nedenle istenmeden gerçekleşen bir durumdur.

(Şahin, 2009)

Tablo 1’de de görüldüğü gibi Farrington sosyal dışlanmayı süreçler, insanlar ve çevre olarak üç temel grupta toplamıştır ve her bir boyutun işleyiş ve tanımlarını yapmıştır. Bu açıdan bakıldığında düşünür için kavramın kavramsal çerçevesiyle alakalı en geniş tanımlamayı yapmıştır demek yanlış olmayacaktır.

2.3.2. Sosyal Dışlanmanın Tarihçesi

İlk olarak Fransa’da ortaya çıkan sosyal dışlanmışlık kavramı genelde AB ülkelerinde kullanılmaktadır (Buğra & Keyder, 2003). Başta ilkel bir şekilde kullanılan sosyal dışlanmışlık kavramı 1980’lerden sonra kendini aktif bir şekilde göstermeye başlamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan ekonomik ve yeniden yapılanma süreci ve buna paralel olarak sosyal refah devletlerindeki refahın sekteye uğraması bu dönemlere denk gelmektedir (Şahin, 2009). İşsizlikte yaşanan artış, göç sebebi ile meydana gelen sosyal sorunlar sosyal dışlanma kavramına olan ilginin artmasına neden olmuştur.

AB, 1990’lı yıllardan sonra sosyal olarak dışlanmış olan bireylerin sayısında yaşanan artışın daha sonraki zamanlarda Avrupa’nın genelinde sosyal, siyasal ve ekonomik bütünleşmeyi engelleyeceğini düşünmüştür. O sebeple bu konudaki ıslah çalışmalarını öncelikli olarak ele almışlardır (Sunal, 2008).

1993 senesinde Avrupa Komisyonu “Yeşil Kitap” adında bir eser yayımlamıştır ve bu eserde “*Refah ve fırsatların paylaşımında sosyal dışlanmadan dolayı artan küskünlük; insanları umutsuzluk, şiddet ve uyuşturucu gibi yıkıcı davranışlara sürüklenme riskini arttırır*” gibi ifadeler yer vermiştir (Fert, 2007). Buna bağlı olarak 1997 yılında imzalanan ve 1 Mayıs 1999’da yürürlüğe sokulan Amsterdam Antlaşması, AB’nin sosyal dışlanmayı düzeltme konusunda attığı ilk adımlardan olmuştur. Antlaşma’nın 136. Maddesi direkt olarak sosyal dışlanmayla mücadele ile ilgilidir. Bu maddede istihdamı geliştirme, hayat ve çalışma şartlarını iyi hale getirme, sosyal diyalog, sosyal koruma ve sürekli bir refaha sağlama ile ilgili amaçlar bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra 2000 yılında düzenlenen Lizbon Avrupa Konseyi’nde tartışılan konuların ardından sosyal dışlanma ile mücadele daha da hız kazanmıştır. Bahsi geçen konseyde 2010 yılında kadar devam edecek yeni stratejik hedefler belirlenmiştir (Erdoğlu, 2004). Bunun yanı sıra Konsey tarafından 2010 yılından itibaren AB’de sosyal dışlanma ve yoksulluğu bitirebilmek için Açık Eşgüdüm Sağlama Yönteminin benimsenmesi kararına varılmıştır (TİSK, 2000).

2.3.3. Sosyal Dışlanmanın Paradigmaları

Çeşitli toplum modellerini göz önünde bulunduran Silver, sosyal dışlanmayı ortaya çıkış süreci ve sebeplerine göre üç ayrı paradigmaya ayırmıştır. Bu açıdan bahsi geçen paradigmlar dayanışma, uzmanlaşma ve monopol paradigmlar olarak literatüre girmiştir (Şahin, 2009).

2.3.4. Dayanışma Paradigması

Yaşanan dışlanma sebebi ile toplum ve birey arasındaki sosyal bağın koparak ilişkilerin aksamaması olarak tanımlanmaktadır. Bahsi geçen paradigma toplumun birbirinden farklı olan değerlerinin ve haklarının paylaşılmış olduğu bir sosyal düzen çeşididir. Bu düzenin devamı için bireylerin toplum ile bir bütün haline gelmesi için çeşitli imkanlar sağlanırken, eğer sistem düzgün işlemezse dışlanma olacaktır. Bu sebeple dışlanma durumu muhtemel dayanışma bağına tehlikeye atmaktadır; bu yüzden mevcut bağlar güçlendirilmelidir. Kültürel sınırların varlığı ile işsiz, yoksul, etnik azınlık gibi ikili sınıfların olmasına neden olur (Sapancalı, 2005). Bu değerler dizisi genellikle Fransa'da görülmüştür. Cumhuriyet rejimini benimseyen pek çok ulusalcı düzen tarafından da benimsenen bir paradigmadır.

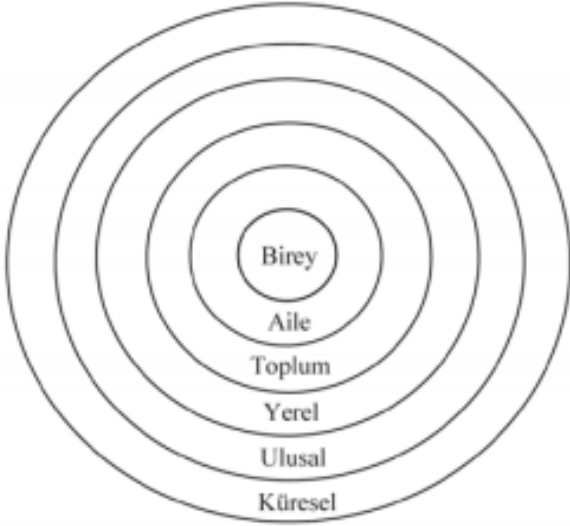
2.3.5. Uzmanlaşma Paradigması

Bireylerin kendi çıkarlarını en yüksek düzeyde tutma amacına göre davranışta bulunarak başka bireyler ile gönüllü olarak karşılıklı iletişim içinde buldukları ağa sosyal düzen denmektedir. Bu açıdan bakıldığında dışlanma, bahsi geçen sosyal düzen ağında hareket özgürlüğünün kısıtlanması olarak anlatılmaktadır. Bunun yanı sıra bireylerin kişisel seçim ve hatalarının sonucu olarak da ortaya çıkabilen bir paradigmadır. Buradan da görüldüğü üzere olgu, dışlanma çerçevesi içerisinde değerlendirildiğinde burada toplum yapısı ile birey davranışlarına odaklanılmıştır. Bireyler türlü sosyal imkanlarla, işgücü piyasasında bir hareket özgürlüğüne sahip olmuşlardır. Buradan dışlanmanın temel sebebi haklara sahip olmama veya serbest piyasa koşulları içinde başarı elde edememedir (Şahin, 2009).

2.3.6. Monopol Paradigması

Weber, kısmen Marx ve Marshall'ın fikirlerinden faydalanan ve sol görüşü benimseyen Kuzey Avrupa ülkelerinde pek çok kere görülen bu paradigmaya göre sosyal dışlanma tekелci grupların meydana gelmesi ile oluşmuştur.

Şekil 2: Bütünleşik Yaklaşım

Birey: Yaş, cinsiyet, ırk, engel; inanışlar, tercihler ve değerler
Aile: Birliktelik, çocuklar, bakım sorumlulukları
Toplum: Sosyal ve fiziksel çevre, okullar, sağlık, sosyal hizmetler
Yerel: İşgücü piyasası, ulaşım
Ulusal: Kültürel etkiler, sosyal güvenlik, yasal çerçeve
Küresel: Uluslararası ticaret, göç, iklim değişikliği

(Özhasar, 2013)

Monopol paradigma, liberal gelenekten ayrı olarak sosyal düzen içindeki hiyerarşik güç ilişkilerinin varlığını önemsemektedir. Dışlanmaya neden olan en önemli faktörler statü farklılıkları, sınıf ve tekелci grupların çıkarlarına hizmet eden kuvvettir (Şahin, 2009).

2.4. Sosyal Dışlanmanın Unsurları

Pek çok düşünür sosyal dışlanma tanımlarınının açıklayıcı olmaktan oldukça uzak olduğunu savunmaktadır. Kimi çalışmalar kavramı sadece eşitsizlik ve yoksulluk ile değerlendirirken kimi çalışmalar da kavramı toplumsal bağların kopması ve sosyal ayrışma ile ilişkili hale getirmektedir.

Kavramlaşmada yaşanan bu noksan ve farklılıklar sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan giderek daha yoğun hissedilen sosyal dışlanmanın tam olarak anlaşılabilir olmasını engellemektedir. Bu sebeple bahsi geçen tanımların ötesine geçilmiştir ve kavramı oluşturan unsurlar da ele alınmıştır. Çalışmalar içinde verilen tanımlamaların yolunda sosyal kavramı ile ilgili olan çeşitli unsurlar belirlenmiştir (Güler, 2014).

2.4.1. Çok Boyutluluk ve Çok Disiplinlilik

Çok boyutluluk, sosyal dışlanmanın farklı kaynaklarının varlığını, farklı alanlarda farklı şekillerde tanımlanabilir olmasını ve kavramın siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlar gibi pek çeşitli alanlar ile alakalı olmasını anlatmaktadır (Sapancalı, 2003).

Sosyal dışlanma çok boyutlu bir kavram olarak bireyler için farklı sebeplerle ve sonuçlarla ilişki hale getirilebilir. Sosyal dışlanmanın bahsi geçen çok boyutlu niteliği en dar şekli ile dışlanmanın sadece gelir ile değil çok çok daha geniş göstergeler ile açıklanması anlamına gelmektedir. Çok boyutluluk üretim, tüketim, toplumsal ve siyasal bütünleşme, kamu hizmetleri ve işgücü piyasasından dışlanma gibi pek çok farklı dinamiği içine alan bir yorumlama şeklidir.

Şekil 2’de de temsil edildiği gibi sosyal dışlanma ekonomik politikaların sonuçları açısından önemlidir ve aynı zamanda sosyal politikalar açısından da oldukça önemlidir. Bu kavramın çok boyutlu olarak ala alınmasının başka bir sebebi ise kent bilimi, sosyoloji, hukuk, siyaset bilimi, psikoloji ve ekonomi gibi farklı bilim alanlarının bu konuda pek çok farklı çalışma yapmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal dışlanmanın boyutları birbirleri ile alakalı olduğu içinde herhangi bir boyutta yaşanan dışlanma diğer boyutlarda da dışlanmaya neden olacaktır. Bu da kavramın dinamik özellik gösterdiğinin bir kanıtı niteliğindedir (Özhasar, 2013).

2.4.2. Dinamik Bir Süreç Halinde Olması

Dinamiklik, sosyal dışlanmanın statik değil dinamik özellik gösterdiğini anlatmaktadır. Burada kastedilen dışlanmaya sebep olan ve dinamik bir şekilde işleyen farklı kaynakların varlığıdır. Dışlanmanın hem sonuçları hem de süreçleri birbirini etkilemektedir ve birbirlerinden etkilenmektedir (Sapancalı,2003).

Kapitalist sistem içerisinde yaşayan insanlar kaçınılmaz olarak dışlanmalara sebep olmaktadır. Döngüsel olarak devam eden bu dinamik sürecin sisteminin eşitsiz dağıtım mekanizmaları da sosyal dışlanmanın en büyük nedenleri arasındadır.

Dinamik bir kavram olarak sosyal dışlanma aynı zamanda sürekliliğe de sebep olmaktadır. İngiltere’de oluşturulan Sosyal Dışlanma Birimi, sosyal dışlanmanın kompleks yapısının aileler ve bireyler üzerinde çözülmesi oldukça güç, uzun süreli problemlere neden olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

2.4.3. Görelilik

Sosyal dışlanmanın ölçülmesinde görelilik kavramı son derece önemli olmaktadır. Bir bireyin dışlanıp dışlanmadığını belirlerken, yalnızca bireyi değerlendirmek hatalı bir yaklaşım olmaktadır. Toplumu kendi değerleri ve şartları içinde değerlendirmeden kimin dışlanıp kimin dışlanmadığına karar vermek çok yanlış bir sürece imza atmak demektir (Barata, 2000). Sosyal dışlanma her birey veya topluma göre farklı anlamlar içermektedir. Bu sebeple her kavram her kültür içinde farklılık gösterecektir.

2.4.4. Sosyal İlişkiler

Sosyal ilişkiler, belki de sosyal dışlanmanın en önemli unsurudur. Dışlanma en genel hali ile belli bir grup bireyin başka bir grubu dışlaması anlamına gelmektedir. Bir dışlanma durumundan bahsedilmesi için hem dışlayanların hem de dışlananların mevcut bulunması gerekmektedir.

Sosyal dışlanma için grupların ya da bireyin normal etkinliklere katılma olanaklarını kaybetmiş olmaları gerekmektedir. Bu durumda bireylerin katılmayı istemesi ya da istememesi çok da bir önemi yoktur. Sadece etkinliklere katılmamaları dışlanma için yeterli bir durumdur. Gönüllü dışlanmanın olduğu düşünüldüğü durumlarda bireyler gönüllü olarak katılmayı istemiyor gibi gözükse de aslında katılmalarını istememelerine sebep olacak bir durum onlara sebep olmuş demektir (Saith, 2004).

2.5. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri

Çok nedenli bir kavram olan sosyal dışlanma, küreselleşmenin getirmiş olduğu ekonomik, sosyal ve siyasal problemler nedeni ile ortaya çıkmıştır. Güven (2009), sosyal dışlanmanın nedenleri gruplamıştır.

İlk olarak ekonomik kaynaklı olan işgücü piyasasındaki değişim gelmektedir. Teknolojide meydana gelişmelerin sonucunda üretimin düşük ücretli bir yere hatta yerlere (ülkelere) kaydırılması, iş gücü hayatının azalması, işçi sayısının azalmış olması, kayıt dışı yaşanan istihdamlar gibi dinamikler bu duruma sebep olmaktadır.

İkinci olarak sosyal korumanın gerilemesi gelmektedir. Sosyal güvenlik düzeyinin yüksek olduğu yerlerde işsizliğin dışlanmaya neden olma derecesi bir o kadar düşük olacaktır.

Üçüncü olarak gelir dağılımında yaşanan adaletsizlik vardır. Dünya genelinde en zengin yüzde birlik kesimin geliri en yoksul yüzde elli yedi – altmışlık kesimin toplam gelirin eşiğindedir. Böyle bir durumda dışlanmanın yaşanması kaçınılmazdır.

Dördüncü sırada eşitsizlik vardır. İstihdam, gelir dağılımı, sağlık hizmetlerinden yararlanma, eğitim, politik kültürel etkinlikler gibi pek çok konuda eşitsizlik yaşanmaktadır. Sosyal hayat eşitsizliğinin dışlanmaya sebep olması son derece normaldir.

Son olarak da elbette yoksulluk vardır – ki kültürel dışlanmaya da büyük ölçüde neden olmaktadır.

2.5.1. Sosyal Hizmet ve Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma ile mücadelenin unsurlarından biri olan sosyal yardımın sosyal içerme politikalarıyla ele alınış biçimi son derecede önemlidir. Devletin vatandaşa karşı görevlerinden biri olan sosyal koruma politikalarının amaçlarından biri sosyal dışlanma ile mücadeledir. Bu yüzden kişilerin toplumun üyesi olarak işlevselliğini yeniden kazanmasına önem vermektedir. Bu nedenle devlet, bireye işlevselliğini kazanabileceği alanlar oluşturmaktadır. Bu sosyal koruma politikalarının istihdam, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, konut ihtiyacı gibi odakları bulunmaktadır.

Sosyal yardımlar sosyal korumanın, özellikle sosyal dışlanma bağlamında, en önemli parçasıdır. Sosyal yardımlar, toplumun kendi ellerinde olmayan nedenlerle yoksul ve muhtaç duruma düşen bireylerine ve dar gelirlilere insanlık onuruna yaraşır bir hayat düzeyi sağlama amacıyla devlet bütçesinden sağlanan yardımları ifade eden bir kavramdır (Zengin ve Öztaş,2009:19). Bu bağlamda sosyal dışlanmayla mücadele konusunda, kaynaklara, mallara ve hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmak, dışlanma risklerini engellemek, ihtiyacı olan kişilere ve dezavantajlı durumda kişilere yardım etmek ve çözüm üretmek gibi çeşitli hedefler belirlenmektedir.

2.6. Fikirtepe Mahallesi İle İlgili Çalışmalar

2.6.1. Fikirtepe Mahallesi'nin Konumu ve Nitelikleri

İstanbul'un Anadolu kesiminde bulunan Fikirtepe, Kadıköy ilçesi içerisinde yer almaktadır. Fiziksel konumu bakımından şehrin ulaşımına en müsait konumlardan birinde bulunmaktadır.

Resim 1: Fikirtepe'nin 1946 hava fotoğrafı

(Artuç, 2016)

Resim 1'den anlaşılacağı gibi 1950'lere kadar Fikirtepe'de bir yerleşim bulunmamaktadır. Yerleşim Fikirtepe'nin çevresinde bulunan Zühtüpaşa, Hasanpaşa, Feneryolu ve Moda semtlerinde olmuştur.

Resim 2: Fikirtepe'nin 1970 hava fotoğrafı

(Artuç, 2016)

Resim 2'den de anlaşılacağı gibi 1970'li yıllara gelindiğinde ise Fikirtepe'de hızlı bir kentleşme oluşmaya başlamıştır. İstanbul'un kırsaldan yoğun bir şekilde göç alması, Fikirtepe'nin de uygun barınma şartlarının olması bu durumu tetiklemiştir.

Resim 2: Fikirtepe'nin 1982 hava fotoğrafı

(Artuç, 2016)

Resim 3'ten de anlaşılacağı gibi 1946'lı yıllarda Fikirtepe bilinen bir yer değilken, 1980'li yıllarda ise göç dalgası ile artık yoğun kent dokusu ile bütünleşmiş bir hale gelmiştir.

Resim 4: Fikirtepe kentsel dönüşüm alanında yer alan mahalle sınırları

Resim 4’te görüldüğü gibi kuzeyinde D-100 karayoluna sahip olan bölge güneyde Fahrettin Kerim Gökay Caddesi ile sınırlanmıştır. Uzun Çayır ve Göztepe kavşaklarının arasında konumlanmıştır.

Ana ulaşım arterlerinin hemen yanında olduğu için bölge son derece değerlidir ve metrobüs ile metro hatlarının durakları bu alanın içinde kalmaktadır bu sebeple bölgenin değeri daha da artmaktadır (Ayık, 2014).

2.6.2. Fikirtepe Mahallesi ve Kentsel Dönüşüm

Fikirtepe bölgesi, İstanbul Anadolu Yakası’nın ilk gecekondular yerleşim bölgesidir. Zamanla çarpık kentleşmenin getirmiş olduğu yüklerin sonucu olarak bölge genel ihtiyaçlarını karşılayamaz bir durumdadır ve fiziksel olarak yoğun bir yıpranma görülmektedir.

Zaman içerisinde türlü yasal düzenlemeler yapılarak öncelikle gecekondular sahiplerine tapuları verilmiştir; ardından bölgenin kentsel dönüşüm süreci içerisine girmesi sağlanmıştır.

Fikirtepe, deprem kuşağı içerisinde yer aldığı öne sürülerek 2005 yılında bir kentsel dönüşüm süreci içerisinde sokulmuştur. Bahsi geçen proje 2014 yılında hayata geçirilmiştir. Adeta bir pilot kentsel dönüşüm bölgesi seçilen Fikirtepe, İstanbul'un diğer yerleri açısından bir örnek teşkil etmektedir. Medya'nın da yoğun ilgisi ile hızlı bir şekilde popüler hale gelen Fikirtepe, pek çok yapı firması için oldukça güzel bir hale gelmiştir. Ancak devletin planda sürekli değişikliğe gitmesi bölge halkının projeye olan güvenini düşürmüştür. Tüm tartışmaların ardından 201 yılı itibari ile ruhsatı alınan üç firmanın bölgede yapıma başlaması ile kentsel dönüşüm süreci resmi olarak başlamıştır.

Fikirtepe'deki kentsel dönüşüm projesi ile ilgili bazı nicel bilgiler şöyle sıralanabilir (Güzeloğlu, 2016):

- Fikirtepe semtinin yüzölçümü toplamda 1.3 milyon m²'dir.
- Fikirtepe'nin çevresinde toplamda yıkılan bina sayısı 3 bindir.
- Fikirtepe çevresinde boşaltılmış olan bina sayısı 5 bindir.
- İnşaat şirketlerinin evlerini boşaltan bireylere yapmış olduğu aylık kira yardımı 1000 TL'dir.
- Kentsel dönüşüm ile hedeflenen konut adedi 50 bindir.
- Fikirtepe'ye ayrılan kentsel dönüşümün ekonomik ederi 40 milyar TL'dir.

Kentsel dönüşüm ile Fikirtepe toplamda 57 proje adasına bölünmüştür. Yalnızca 18 tanesinde bina sahipleri ile firmalar ortak bir noktada buluşabilmiştir. Diğer adalarda maalesef henüz kesin bir sonuca varılamamıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın temel amacı, İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biri olan Fikirtepe Mahalle'sindeki kentsel dönüşüm projelerinin mahalle sakinlerini nasıl etkilediği ve sosyal dışlanmayı ne yönde etkilediğini araştırmaktır.

Bu bağlamda araştırmacı tarafından nitel ve durum belirlemeye yönelik yarı yapılandırılmış anket soruları hazırlanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan sorular toplamda yirmi soru olarak hazırlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, durum belirlemeye yönelik olan betimsel yöntem kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırma, genel tarama modellerinin içinde yer alan deneme modelindedir. Deneme modeli, neden sonuç ilişkisini sınamak amacıyla, bilimsel yöntemde belirlenen sınavıcı ölçütlerin öngördüğü verilerin araştırmacının kendi kontrolü altında üretilip değerlendirildiği; bağımlı (sonuç, problem), bağımsız (sınanan olası neden/sebebe) ve kontrol (denenmeyen olası nedenler) değişkenleri ile kurgulanan bir ortam düzenlemesidir (Karasar, 2016).

3.3. Evren ve Örneklem

Çalışma evrenini İstanbul'un eski yerleşim yerlerinden biri olan ve kentsel dönüşüm projelerinin yoğun olarak görüldüğü Fikirtepe Mahallesi oluşturmaktadır. Fikirtepe mahallesinin çok eski bir yerleşim yeri olması, gecekondulaşmanın da yaygın olarak görülmesi ve bu yüzden son yıllarda burada artan kentsel dönüşüm projelerinin ve rantın artması araştırmanın evrenini ve örneklemine oluşturmada belirleyici olmuştur.

Araştırmanın birinci örneklemi; Fikirtepe mahallesinde yaşayanlar arasından rastgele seçilmiş (random örnekleme yöntemi) 30 – 60 yaş arası kadın ve erkek olmak üzere toplam 10 kişi oluşturmaktadır.

Araştırmanın ikinci örneklemi ise; Fikirtepe mahallesinde yaşayıp kentsel dönüşümle birlikte rezidanslara taşınan 30-60 yaş arası kadın ve erkek olmak üzere toplam 10 kişi oluşturmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması ve Saha Uygulaması

Araştırma verileri, çalışmanın amaçlarına uygun olacak şekilde araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış anket soruları ile görüşme yapılmış ve bilgi toplanmaya çalışılmıştır. Görüşme tekniğinde yüz yüze karşılıklı iletişim esas olduğundan daha fazla esneklik sağlamıştır (Cebeci, 2014). Bu bakımdan yüz yüze görüşmede yapmacık cevapları ayıklayabilme ve gerçekleri anlayabilme şansı daha yüksek olmuştur (Cebeci, 2014). Anket formu toplamda 20 soru olup üç ana kategori altında toplanmıştır.

Hazırlanan yarı yapılandırılmış anket sorularında;

- Kişi ve aileye ilişkin sorular: demografik bilgiler, aile yapısı ve yaşantısı ile ilgili soru grubu,
- Mahallede yaşam şartları, komşuluk ilişkileri ve mahalle kültürü ile ilgili soru grubu,
- Kentsel dönüşüm ve mahalle hakkında, kentsel dönüşümün etkileri, sosyal yaşantı ve mahallenin değişimi,
- Sosyal hizmet ve sosyal yardım ilgili sorular bulunmaktadır.

Hazırlanan anketler, Fikirtepe mahallesinde uzun süredir yaşayan on kişi ve Fikirtepe mahallesinden kentsel dönüşümle birlikte rezidanslara taşınmış on kişi olmak üzere toplam yirmi kişiye uygulanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde yarı yapılandırılmış anket sorularından elde edilen aile ilişkileri, komşuluk ilişkileri, mahalle yaşamı, çalışma-iş koşulları, sosyal hizmetler ve sosyal yardım ve kentsel dönüşümün etkisi hakkında alınan bilgiler üzerinde durulmuştur. Bulgular ve yorumlar alt başlıklar halinde açıklanmaya çalışılmış ve görüşmelere bu başlıklar altında yer verilmiştir.

Araştırma alanı İstanbul'un en eski gecekondulu mahallelerinden olup, son yıllarda kentsel dönüşüm projelerinde hızla artış söz konusu olmuştur. Bu yüzden eski gecekondulu mahalle yaşamı araştırılıp kentsel dönüşümle yaşanan uyum sorunları hakkında bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Görüşülen kişiler uzun yıllar Fikirtepe mahallesinde yaşayan insanlar ve yine uzun süre fikirtepe mahallesinde yaşayıp rezidanslara taşınanlar arasından random tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen kişiler Fikirtepe'nin değişim ve dönüşümünü yakından takip eden kişilerdir. İsimlerinin yayınlanmasını istemedikleri için baş harfleri kullanılmıştır.

4.1. Fikirtepe'de Yerleşim

Fikirtepe Mahallesi İstanbul'un en eski yerleşim semtlerinden biridir. Fikirtepe'de 1950'li yılların sonuna kadar sadece öğretmen Refik Apa'nın evinin olduğu söylenmekte ve buraya yerleşimin 1960'lı yılların başından itibaren İstanbul'un aldığı göçle birlikte başladığı belirtilmektedir. O yıllarda İstanbul'un aldığı yoğun iç göçle birlikte çarpık yapılaşmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Kırsal alandan buraya gelen insanlar ilk önce kendilerine uygun buldukları yerlere ev inşa etmiş ve daha sonra aile, akrabalarını bu evlere getirmişlerdir. Burada kullanılan akraba kavramı sadece kan bağı olarak nitelendirilmemiştir, aynı memleketten olan insanlar da birbirlerini akraba olarak görmekte ve diğerlerine göre kendilerini birbirlerine daha yakın hissetmektedirler. Bu yüzden hemşeri ve akraba kavramlarını aynı anlamda kullanmışlardır. Fikirtepe'nin Kadıköy'e yakın olması, bağlantı yollarına yakın olması göç almasına büyük etki göstermiştir.

Görüşme yapılan kişilere Fikirtepe mahallesindeki yerleşimin nasıl olduğu ve nasıl değiştiği hakkında sorular sorulmuş ve konuyla ilgili bilgiler edinilmeye çalışılmıştır.

1974 yılında Fikirtepe'ye taşınan İ. kişisi ilk önce abisinin buraya yerleştiğini daha sonra ailesiyle birlikte kendilerinin geldiğini belirtmiştir. Fikirtepe'ye yerleşimlerin daha çok akraba topluluklarıyla olduğunu söylemiştir. İstanbul'un yoğun göç almaya başladığı yıllarla birlikte hemşeri toplulukları Fikirtepe Mahallesinde yaygın olarak görülmektedir. 1986 yılında Fikirtepe'ye göç eden M. kişisi ise ailesi ve akrabalarıyla birlikte buraya yerleştiklerini bunun sebebinin ise kendilerini yerleştikleri bölgeye yabancı hissetmek istemedikleri olarak belirtmiştir. Yine görüşülen kişilerden bir olan C. kişisi ilk önce akrabalarının buraya taşındığını daha sonra kendi memleketinde iş imkânları artık yetmeyince 1991 yılında akrabalarının olduğu yere tek başına göç ettiğini söylemiştir. Fikirtepe'ye ailesini almadan gelen C. Kişisi ilk önce bir ev ve iş bularak düzenini oluşturmuş daha sonra eşi ve çocuklarını yanına aldığını aktarmıştır. C. Kişisi de akrabalarını yanına gelmesindeki sebebin, bilmediği büyük bir şehre göç etmesinden dolayı Bu yüzden kendilerini buldukları ortama eskiye nazaran daha yabancı hissettiklerini söylemiştir. Gecekondulaşmanın en yoğun olduğu dönemlerden biri olan 2002 yılında Fikirtepe'de yaşamaya başlayan A. kişisi, taşındığı bölgede kendisiyle komşuluk ilişkilerinin olmadığını herkesin akrabalarıyla iç içe yaşadığını ve uzun süre burada yaşayan insanlar olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden diğerlerine göre geç taşındığını ve kendileriyle bir ilişki kurmadığını belirtmiştir.

Verilen cevaplardan da anlaşılacağı üzere Fikirtepe'de dönüşümden önce hemşeri toplulukları oldukça yaygın gözükmektedir. Bunun sebebi göç eden insanların kendi kültür, yaşam biçimi ve alışkanlıklarından kopmak istememeleri olarak nitelendirilebilir. Bu yüzden akrabalarına yakın olan bölgeleri ve mahalleleri tercih etmişlerdir.

Fakat dönüşümün başlamasıyla birlikte bu hemşeri ve akraba toplulukların dağılmaya başladığı gözlemlenmiştir. Bununla ilgili 20 yıl önce akrabalarına yakın bir mahallede yaşamayı tercih eden F. kişisi kentsel dönüşümün başlamasıyla birlikte akrabalarının taşınmak zorunda kaldığını dile getirmiştir. 1993 yılından beri Fikirtepe’de yaşayan N. kişisi evleri dönüşüme giren akrabalarının taşınmasıyla birlikte kendilerinin de yakın zamanda taşınmak zorunda olduklarını ve yine akrabalarının yakınında bir eve taşınacaklarını belirtmiştir. 20 yıldır bu bölgede yaşayan E. kişisi dönüşümden önce hemşeri ve akrabalarına çok yakın oturduğunu ama dönüşümün gelmesiyle birlikte yavaş yavaş herkesin gittiğini söylemiştir. İstanbul’a yerleştiklerinden beri akraba ve hemşerilerine yakın oturduklarını belirten N. Kendi kültürlerinden fazla uzaklaşmaya ihtiyaç duymadıklarını ve kendi bölgelerinden dışarı çıkmaya gereksinim görmediklerini belirtmiştir. Fakat dönüşümün yaygınlaşmasıyla hem yakınlarının taşınması hem de yeni gelen ev sahipleri sebebiyle kendilerini yıllardır yaşadıkları bölgeye yabancı hissettiklerini ve evleri dönüşüme girmese de yakın çevresinin taşındıkları bölgelere gitmek istediklerini belirtmişlerdir.

Sonuç olarak; yapılan görüşmelere göre Fikirtepe’de yerleşim kentsel dönüşümden önce büyük çoğunlukla akraba ve hemşeri toplulukları halinde olduğu bilgisi verilmiştir. Buna sebep olarak bölgeye yabancılaşmak istememeleri ve kendilerini yalnız hissetmek istememeleri gösterilebilir. Bu kültürle dayanışmanın daha fazla olduğu ve güvenli ilişkiler kurabilecekleri düşüncesinde oldukları söylenebilir. Ancak kentsel dönüşümün gelmesiyle birlikte taşınmalar olduğu için eski mahalle kültüründen uzaklaştıklarını dile getirmişlerdir. Akrabalarının ve komşularının mahalleden taşınmasından dolayı kendilerini ait hissetmekte sıkıntı çektikleri söylenebilir.

Araştırma kapsamında görüşülen diğer örnekleme göre rezidanslarda yerleşim; mahalleye göre fazla bir değişiklik göstermemektedir. Görüşmeciler genel olarak akrabalarıyla aynı sitede oturduklarını belirtmişlerdir. Eski yıllardan beri Fikirtepe mahallesinde akrabalarına ve hemşerilerine yakın yaşayıp rezidanstan ev sahibi olduktan sonra burada yaşamaya devam eden kişiler yine akrabalarına yakın olduklarını ve aynı sitede olduklarını ifade etmişlerdir.

4.2. Fikirtepe’de Komşuluk İlişkileri

Gündelik hayatın bir parçası olan komşuluk, insan ilişkilerinin çeşitli yönleriyle sıkı bir şekilde yaşandığı toplumsal bir olgudur ve mahalleye özgüdür. Türk kültüründe eskiden beridir komşuluk oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Komşu, aileden biri olarak görülmekte ve hürmet görmektedir. Maddi manevi ihtiyacın tereddüt etmeden karşılandığı, dayanışmanın yoğun olduğu ilişkiler olarak tanımlanabilir.

Fikirtepe halkına kentsel dönüşümden önceki komşuluk ilişkileri sorulduğunda son derece birbirlerine bağlı ilişkileri olduğunu ve yardımlaşmanın her zaman olduğunu belirtmişlerdir. Görüşülen 10 kişiden 9’u dönüşümden önce komşularıyla sıkı ilişkileri olduğunu, komşularıyla ailecek görüştiklerini belirtmişlerdir. Cenaze ve düğünlerde maddi – manevi ilk önce komşularından destek aldıklarını dile getirmişlerdir. 1974 senesinde çocukluk döneminde Fikirtepe’ye ailesiyle taşınan İ. Kişisi komşuluk ilişkisini: *“Buraya geldiğimiz dönemlerde yeni evimizde taşındığımızda akrabalarımız dışında diğer mahalle sakinleri komşularımız bizimle tanışmak için evimize gelmişlerdi. Evimizi tam olarak yerleştirene kadar her gün yardıma gelirlerdi ve yemek pişirip evimize getirirlerdi.”* şeklinde aktarmaktadır. 1982 yılında evlenerek Fikirtepe’ye kayınvalidesi ve kayınpederinin evine yerleşen S. Kişisi komşuluk ilişkilerini: *“Benden önce kurulan bir komşuluk ilişkisi olduğu için geldikten sonra yabancılık çekmedim, benimle de aynı samimiyeti kurdu komşularımız.”* diye anlatmıştır. 1987 yılından beri Fikirtepe’de olan G. kişisi komşuluk ilişkilerinin geldiği ilk günlerden itibaren başladığını ve gün içerisinde birbirlerini sık sık ziyaret ettiklerini belirtmiştir. Her zaman yardımlaşıklarını, ailecek de görüştiklerini ve birlikte aktiviteler yaptıklarını da anlatmıştır. Görüşülen kişilerin vermiş oldukları cevaplara dayanarak Fikirtepe’de dönüşümden önce komşuluk ilişkilerinin kuvvetli olduğu söylenebilir. Aralarında yardımlaşma ve dayanışma vardır. 1995 yılında Fikirtepe’ye taşınan E. kişisi: *“mahallemizde bir cenaze töreni olduğu zaman cenaze evine gidilip yemek yapılırdı. Çünkü uzakta oturan akrabalarından önce biz vardık komşuları olarak ve bunun yapmamız gerekirdi diye düşünürdük. Komşu dediğin her türlü yardımı yapmalıdır.”* şeklinde komşuluk ilişkilerinin öneminden bahsetmiştir. Burada komşuluk denildiğinde aslında aileden farklı olmadığını söylemek mümkündür.

Son yıllarda kentleşmenin hızla büyümesiyle birlikte aile ilişkilerinin çözülmeye ve komşuluk ilişkilerinin eskiye göre farklılaşmaya başladığı görülmektedir. Genel olarak İstanbul'da hızla yaygınlaşan kentsel dönüşüm, değişen mahalle kültürüyle birlikte komşuluğun da değişmesine neden olmuştur. Fikirtepe sakinlerine de komşuluk ilişkilerinin dönüşümden sonraki hali sorulduğunda eskisine göre daha mesafeli ilişkiler kurulduğunu ve eskisi kadar birbirlerini tanımadıklarını söylemişlerdir. 25 yıldır Fikirtepe'de yaşayan N. kişisi dönüşümden sonra ilişkiler sorulduğunda: “*Önceden mahalle kültürü vardı. İnsanlar bir birleriyle iç içeydi. Yeni yapılan binalarda bu olmayacak yan dairedeki insanı bile tanımayacaksınız. Eskiden insanlar daha samimiydi.*” şeklinde yanıtlamıştır. 1998 yılında Fikirtepe'ye taşınan F. Kişisi ise burada ev sahiplerinin evlerini satarak yine başka bir mahallede ev aldıklarını ve kendilerine yeni bir düzen kurduklarını dile getirmiştir. Bunun yanında 2011 yılında evleri yıkıldıktan sonra Fikirtepe'den gitmek istemedikleri için aynı semtte farklı bir mahalleye taşındıklarını dile getiren F. Kişisi bu yeni yerde kimseyi tanımadıklarını eski yerleşim sahiplerinin hepsinin gittiğini dile getirmiştir.

Araştırma örneklemini oluşturan 10 kişinin 9'u Fikirtepe'den taşınanların çoğunlukla Fındıklı, Esatpaşa Mahallesi, Örnek Mahallesi, Kartal ve Kayışdağı gibi tekrar mahalle kültürünün olduğu yerlere taşındıklarını bildirmişlerdir. Kendi kültürlerini ve kendi yaşam biçimlerini değiştirmek istemedikleri için çoğunlukla bu bölgeleri tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Bazıları bu bölgelere yine akrabaları ve komşularıyla birlikte gittikleri için veya onlar orada oldukları için yabancılik çekmemekte ve uyum sorunu yaşamadıklarını söylemişlerdir. 35 yıl Fikirtepe'de yaşadıkdan sonra evi dönüşüme girdiği için taşınmak zorunda kalan K. Kişisi eskiden en güvendikleri insanların komşuları olduğunu dile getirmiştir. Şimdi taşındığı yerde böyle bir ilişki kuramadığını, Fikirtepe'deki tek bağının işlettiği dükkânı olduğunu anlatmıştır. 1982 yılında Fikirtepe'ye yerleşen S. Kişisi dönüşümün komşuluk ilişkilerini etkilemesinden memnun olmadığını dile getirmiştir. Artık eskisi gibi güven ilişkilerinin kurulmadığını ve yabancılarla dolmaya başladığını söylemiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen bazı kişiler ise güvenliği gerekçe göstererek mahalle kültürünün bir an önce değişmesi gerektiğini savunmuşlardır. 1987’de buraya yerleşen G. kişisi eski komşuluklarının kalmadığını anlatırken dönüşümün de bir an önce bitmesini ailecek istediklerini dile getirmiştir. Fikirtepe’de boşaltılıp yıkılmayan evlerde madde kullanımının çok fazla olduğunu ve farklı insanların semtlerine çok gelmeye başladıklarını anlatmıştır. Bu yüzden çocuklarının dışarı çıkmasını istemediklerini ve güvenliğinden emin olmadıklarını aktarmıştır. E. kişisi 1995 yılında Fikirtepe’ye taşındığı zamanlarda komşularıyla iyi ilişkiler kurduğunu ancak şuan Fikirtepe’nin inşaatlar yüzünden çok değiştiğini ve artık bitmesi gerektiğini savunmaktadır. Güvenliği tehdit eden unsurların arttığını anlatan E. kişisi neredeyse her gün kavgaların çıktığını, erkeklerin köşe başlarında durup insanları sözlü taciz ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu yüzden artık insan profiline değişmesi gerektiğini söylemiştir. İnşaatların bittiği yerlerde bu tür sorunların kalmadığını ve düzenin geldiğini de eklemiştir. 16 yıldır Fikirtepe’de olan A. Kişisi ise güvenliği gerekçe göstererek kentsel dönüşümün düzen getireceğini ve güven ortamı yaratacağını aktarmaktadır. 1991 yılından itibaren burada yaşamaya başlayan C. Kişisi dönüşümle birlikte boş evlerde fuhuş yapıldığını, romanların, Suriyeli insanların ve madde kullananların yeri haline geldiğini ifade etmiştir. Polislerin ihbar üzerine geldiğini ancak bir şey yapmadıklarını anlatan C. Kişisi bir an önce bitmesi gerektiğini ve bu insanların gitmesi gerektiğinin altını çizmiştir. 1974 yılında taşınan İ. Kişisi yapılaşmanın bittiği veya bitmek üzere olan yerlerde artık eskisi gibi kavgaların olmadığını düzenin ve güvenin sağlandığını anlatmıştır. İnşaatların devam ettiği yerlerde veya boşaltılan evlerin olduğu bölgelerde ise karmaşıklıkla devam ettiğini dile getirmiştir. Son olarak 32 yıldır Fikirtepe’de yaşayan M. Kişisi de güvenliği gerekçe göstererek inşaatların ve düzenlemelerin bitmesi gerektiğini anlatmaktadır. M. Kişisi huzursuzluk çıkaran, madde bağımlısı, romanlar ve Suriyeli insanların eskisi gibi burada yaşamlarını devam ettiremeyeceklerini ve uyum sorunu yaşayacaklarını bu yüzden zaten gideceklerini belirtmiştir. Daha güvenli olması için inşaatların bitmesini istediğini de dile getirmiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin verdikleri cevaplara göre 10 kişiden 6'sı komşuluk ilişkilerinin zaten bittiğini, güven ortamının sağlanması için de inşaatların bitmesi gerektiğini savunmuştur. Bu kapsamda kendi güvenlikleri ve huzurları için inşaat düzenlemelerinin bitmesi gerektiğini söylemişlerdir. Kalan 4 kişi için ise eski komşuluk ilişkilerini özlediklerini ve buradan gitmek zorunda kaldıkları için mutlu olmadıklarını söylemek mümkündür. Kentsel dönüşümün etkisiyle Fikirtepe'de kendilerini yabancı hissetmeye başladıklarını ve uyum sorunu çekmemek için yine mahalle ortamlarına, akrabaların ve komşularının gittikleri yerlere taşınmak istediklerini dile getirmişlerdir. Buna göre görüşme yapılan kişilerin kendi yaşam ve kültürlerinden kopmak istememeleri, ilişkilerini eskisi gibi devam ettirmek istemeleri söz konudur. Bu şekilde kendilerini daha güvende hissetmek istedikleri söylenebilir. Fikirtepe'de sıkı komşuluk, akraba ve hemşeri toplulukları halinde yaşadıkları için kendi kültürlerinden kopmaya ve yaşantılarını değiştirmeye ihtiyaç duymamışlardır. Bu yüzden dışarıya kapalı kurulan bu ilişkileri devam ettirebilme kaygısını taşımaktadırlar denilebilir. Ancak güvenlikleri için dönüşümün bitmesini isteyen 6 kişi için daha farklı bir durum söz konusudur. Evlerinin değerlendirilmesiyle yaşam refahının daha iyi olacağını düşünerek daha güvenli bir ortamda yaşamak istediklerini dile getirmişlerdir. Bu şekliyle yıkılmayan boş evlerin güvenliklerini tehdit ettiğini ileri sürmüşlerdir. Uyum sorunu yaşayacaklarını buradan taşınacağını ve daha huzurlu, güvenli bir semt olacağına inanmaktadırlar.

Fikirtepe mahallesinde yaşayıp rezidansta ev sahibi olup buraya taşınan kişilerin komşuluk ilişkileri genel olarak mahalle yaşamından farklılık göstermektedir. Buna göre, rezidansa taşınan mahalle sakinlerinin hepsi akrabalarıyla veya eskiden tanıdıkları komşularıyla görüşmeye devam ettiklerini belirtmiştir. Bunun yanında site sakinlerinin genel olarak içe dönük bir yapıya sahip olduklarını, selam vermediklerini kendileriyle konuşmayı tercih etmediklerini söylemişlerdir. Konuyla ilgili yirmi beş yıldır Fikirtepe mahallesinde yaşayan ve bir yıldır da kentsel dönüşüm projesinden sahip olduğu evde oturan İ.S. kişisi rezidanstaki komşuluk ilişkilerini: *“Sitede sadece kardeşimle görüşüyoruz. Kimseyi tanımıyoruz. Kimse kismeye selam vermiyor ki. İyi akşamlar diyoruz, sanki duymuyorlar. Bizi görmezden geliyorlar. Ben isterdim ki burada da yeni komşularımız olsun, görüşelim gidelim gelelim. Ama hiç öyle olmadı. Site dışındaki tanıdıklarımızla görüşüyoruz onlar olmasa kimsemiz kalmayacak.”* şeklinde anlatmıştır.

4.3. Fikirtepe Mahallesinde Yaşam

Mahalle, içinde yaşayan insanların kültür, inanç, normlar ve yaşam tarzları gibi birçok farklılığı ve çeşitliliği içinde barındıran alandır. Mahallede sokak olgusu önemlidir. Komşu haricinde mahallede yaşayan diğer insanlarla burada iletişim kurulur. Bu yüzden sosyalleşme açısından önemlidir. Kültür ve inançlar yoğun olarak yaşanır. Önemli bir iletişim kaynağı olan sokak, herkesin ortak alanıdır. Mahallede dayanışma önemlidir. İhtiyaç olduğu zamanlarda insanlar birbirleriyle dayanışma içinde olurlar.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler incelendiğinde kentsel dönüşümden önce Fikirtepe’de yaşayan insanlar için sokak ve mahalle önemli bir iletişim aracı olduğu görülmüştür. Esnafla ilişkiler, alışveriş, cenazeler, düğün, sünnet düğünü, asker kutlamaları gibi merasimler için sokaklar kullanılmıştır. Sokaklar bütün mahalle sakinlerinin toplandığı yer haline gelmiştir. 44 yıldır Fikirtepe’de yaşayan İ. kişisine mahalle yaşamı sorulduğunda: *“Eskiden mahalle kültürü vardı. Kim nerede otururdu bilinirdi. Yaz aylarında küçük yazlık sinemalar kurulurdu sokaklarda, çekirdeklerimizi alıp giderdik. Neredeyse tüm mahalle orada toplanır film izlerdi. Cenaze olduğu zaman camilerde toplanırdı. Düğünler de yazları sokaklarda yapılırdı. Özel davetler beklenmezdi, bütün mahalle davetli olurdu. Yakın komşular haricinde dışarıdaki komşular da katılırdı.”* şeklinde ifade etmiştir.

1986 yılında Fikirtepe’ye taşınan M. kişisi mahalle yaşamını: *“Eskiden düğünler, nişanlar, kına geceleri, sünnet düğünleri gibi eğlenceler çoğunlukla sıcak havalara denk getirilirdi. Böylelikle mahalledeki herkes sokaklarda toplanır eğlenceler yapılırdı. Kendi mahallemiz dışındaki mahalleler de katılırdı bu eğlencelere. Sokaklar süslenirdi, çok kalabalık olurduk, herkes birbirini tanırdu zaten. Sokakta yapılan eğlencelerin yerini hiç bir şey tutmuyordu.”* şeklinde anlatmıştır.

Araştırma içerisinde elde edilen bu bilgilere göre, Fikirtepe mahallesinde, sokakların mahalle için ciddi bir sosyalleşme ve iletişim alanı olduğu söylenebilir. Mahalle içerisinde sokakların aktif bir biçimde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Mahalle sakinleri tarafından sosyal alan olarak kullanılan Fikirtepe Mahallesi, burada yaşayanlar için bir dayanışma kaynağı niteliğindedir.

Mahalleye ve mahalle sakinlerine ait olan sokaklar sınıf farklılıklarının olmadığı yerlerdir. Sokaklarda yapılan merasimler, eğlenceler, mahalle halkının aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Mahalle sokaklarında bulunan kahvehaneler de mahalle yaşamını canlı tutan unsurlar arasında gösterilmektedir. Mahallede yaşayan erkeklerin toplandığı, fikir alışverişlerin yapıldığı, sosyalleşmenin olduğu ve birlikte oyunların oynandığı yerler olarak ciddi bir iletişim mekânı olarak gösterilebilir. 1983 senesinden beri Fikirtepe’de yaşayan K. kişisi bununla ilgili olarak: *“Önceden dükkânlarımızı kapattıktan sonra akşamları mahallemizdeki kahvede toplanırdık komşularımızla. Sohbet edilirdi, en büyüğümüz hikâyeler anlatırdı, eskilerden bahsedirdi. Okey, tavla oynardık. Mahallemizle ilgili bir sorun olduğu zaman burada toplanırdık.”* Şeklide aktararak kahvehanelerin yaşamlarındaki yerini göstermektedir. Burada da görüleceği gibi mahallede bulunan kahvehaneler de küçük meclis toplanmaları, ihtiyaç dahilinde sorunların dile getirildiği ve çözüm arandığı mekanlar olarak görülmektedir.

Mahallede bulunan şehir derneklerinin de mahalle oluşumu ve yaşamında büyük bir yeri vardır. Kentsel dönüşümden önce mahalle sakinlerinin genelde kendi memleketlerini hatta köylerinin isimlerini verdikleri bu dernekler genelde hemşeri, akraba toplanmaları için kullanılmaktaydı. Bunun yanında bayramlarda, cenazelerde veya nişan – kına gibi merasimler için de dernekler sıkça kullanılmaktaydı. Bununla ilgili 31 yıldır Fikirtepe’de olan S. Kişisi dernekle olan bağlantılarını: *“Biz Erzincanlıyız. Burada Erzincanlılar Derneği kurmuş kayınpederim zamanında. Eğer soğuk havalarda bir kına veya nişan olursa genelde dernekte yapılır, başka yer aranmazdı. Burada oturan çoğu Erzincanlı böyle yapardı. Sivashlıların, Erzurumluların da dernekleri vardı burada. Bir cenaze olduğunda telefonlara mesaj gelir herkesin haberi olurdu. Buralar bizi birlikte tutardı.”* şeklinde anlatmaktadır.

1987’den beri burada yaşayan G. kişisi ise: *“Babam öldüğünde bizim derneğe kayıtlı olanlara haber gitmişti. Herkes dernekte toplanmıştı başsağlığı için. Orada Kur’an okutup hayrına yemek dağıtmıştık. Her sene Bayramın ikinci günü de orada toplanırdık. Yakın akraba ve komşularımızla bayramlaştıktan sonra köylülerimiz ve hemşerilerimizle de orada toplanıp bayramlaşırđık. Bu sayede uzak akrabalarımızla bile ilişkilerimiz hiç kopmadı.”* Diyerek dernekle aralarındaki bağı aktarmıştır.

Araştırmada elde edilen bu cevaplara göre Fikirtepe Mahallesiindeki kişilerin dernekle olan ilişkileri kendileri ve çevreleriyle olan ilişkilerinde bağlayıcı ve önemli bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. İlişkilerin devamı için önemli bir mekan olarak görülmektedir. Önemli olayların gerçekleştiği, akrabalarıyla ilişkilerin sürdürülebilmesi için gerekliliği burada ön plana çıkmaktadır. Kendilerine ait bir yapı ve kendilerine ait bir kültürün sembolü olan dernekler, bireyler için aidiyet duygusunu da ön plana çıkarmaktadır. Böylelikle kültürlerini devam ettirebilecekleri ortamlar sayesinde kendilerini hiçbir zaman yabancı hissetmemişlerdir.

Kentsel dönüşümün gelmesiyle ve evlerin boşaltılmasıyla birlikte mahalle yaşamı da değişime ve dönüşüme girmeye başlamıştır. Dönüşüm kapsamına giren evlerin boşaltılmasının yanında bu alanlarda bulunan kahvehaneler ve derneklerin de yıkımı söz konusu olmuştur. Bu durumla ilgili E. kişisi yaşadıkları mahallenin artık çok sessiz olduğunu, derneklerinin boşaltıldığını ifade etmiştir.

N. Kişisi ise dernekleri yıkıldığı için akrabalarından artık eskisi kadar haberdar olamadıklarından ve eskisi kadar görüşemediklerinden bahsetmiştir. Bu durumun kentsel dönüşümün gelmesiyle birlikte başladığını, binalar boşaltıldığı için ve her yer inşaat olduğu için insanların artık sokaklarda eğlence düzelemediğini ifade etmiştir. Bunun yanında Fikirtepe'deki önceki yaşamlarını şu şekilde ifade etmiştir. *“Fikirtepe çok eski bir yerleşim yeri. 1950’lerde büyük dedem buraya ikinci daireyi yapıyor. Kendisinden önce sadece bir daire varmış. İlk yerleşim yerlerini dedelerim yapıyor. Buradaki yerleşme herkes akrabalarını tanıdıklarını getirerek oluştu. Bütün aileler birbirlerini tanırlar burada. Lakap çok vardı. Laz Ayşe’nin torunu, Laz İsmail’in torunu diye tanırlardı bizi. Hemşeri gruplaşmaları da vardı ama yine herkes birbiriyle dayanışma içindeydi. Çatışma olmazdı. Eskiden bir aşure yapıldığı zaman 30- 40 tabak gelirdi. Şimdi yeni oturduğumuz yerde bir tabak geldi sadece. Kurban bayramlarında herkes birbirine et verirdi. Para ihtiyacı olduğu zaman hemen yardım edilirdi. Yeni oturduğumuz yerde sadece ev sahiplerini tanıyoruz.”*

F. Kişisi mahalle alanıyla ilgili: “Önceden bahar geldi mi hemen sokaklarda bir şeyler düzenlenirdi. Özellikle akşam saatlerinde geniş alanlarda bir şeyler yapılırdı mutlaka. Ama şimdi her yer inşaat, her yerde kamyonlar var, alanımız kalmadı.” İfadelerini kullanmıştır. A. Kişisi ise dönüşümü biten yerlerde eski yaşayanlar geri dönmediği için ve eski mahalle yapılaşması olmadığını, yeni taşınan insanlarla eskisi gibi bir canlılığın mümkün olmadığını dile getirmiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, kentsel dönüşümden önce mahalle yaşamı ile mahalle ilişkilerinin hareketli ve sıkı olduğu görülmüştür. Mahallede ortamında en çok iletişim halinde olunan yerler kahvehaneler, dernekler, sokaklar olarak belirlenmiştir. Bu yerler, mahalleyi canlı tutan mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahvehaneler, dernekler, sokaklar, camiler, cem evleri gibi mekânlar mahalle halkının ortak alanları olarak görülmektedir ve yaşamlarında önemli bir yere sahiptir. Kentsel dönüşümle birlikte Fikirtepe'nin değişen mahalle yapısı ve insanları, eski mahallenin değişmesine sebep olmuştur. Mahallenin canlı yapısı ve aktif kullanımı kısıtlanmıştır. Binaların ve mekânların değişmesi eski kültürün yerine yeni bir kültürün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sebeple eski mahalle kültürünü sürdüren bireylerle yeni rezidans sakinleri arasında uyum söz konusu değildir. Çünkü yeni yapılaşmalar sosyo-ekonomik açıdan gelişmiş olan insanların gelmesine neden olmaktadır. Yeni mahalle sakinlerinin kendi kültürleriyle gelmesi kendileri için sosyalleşme alanlarının farklı olması, eski sakinlerle ortak bir alanda buluşmasını zorlaştırmaktadır. Bu, insan ilişkilerini ve yaşam şartlarını da etkilemektedir. Eski mekânların yıkılması, mahalle sakinlerinin mekanlarına müdahale olarak görülmektedir. Sosyalleştikleri alanların değişmesiyle insanların yaşadıkları yere yavaş yavaş yabancılaşmaya başladıkları görülmüştür. Mahalle sakinlerinde aidiyet hissinin azalmaya başlaması, başka mekânlarda tekrar mahalle yaşamı arayışa girmelerine neden olmuştur.

Kentsel dönüşüm projelerinin bitmeye başlamasıyla mahalle yaşamı da kaybolmaya başlamıştır. Sitede oturan Fikirtepe sakinleri konuyla ilgili; mahallenin değişen yapısının düzen getirdiğini ancak kendilerine göre bir değişim olmadığını belirtmişlerdir. Kentsel dönüşüm projesinden ev sahibi olan G.A. kişisi değişen mahalle yaşamını; *“Yani güzel yanları da var sevmediğim yanları da. Daha düzenli, daha güvenli olacağını düşündük hep. Öyle de oldu. Eskisi gibi dağınık bir görünüm yok. Düzenli oldu mahalle. Güvenlik oldu, artık daha rahat uyuyoruz tabii evlerimizde. Ama şehrin tam ortasında çok yüksek binalar oldu görünüm açısından çokta uygun değil gibi geliyor bana. Bir de sanırım mahalleye alışık olan birçok insan hazırlıksız yakalandı. Bu kadar yüksek binalara hapsolmuş gibi hisseden insanlar görüyorum. Birçok insan içinde sıkılıyor. Özellikle yaşlılar. Sitenin içinde başka bir dünya var dışında başka dünya. Uyumsuzluk oldu gibi.”* şeklinde belirtmiştir.

Bunun yanında 1 yıldır rezidanda yaşayan E.M. kişisi mahalle yaşamının değişmesinin olumlu yanlarını düşünenler arasındadır. Konuyla ilgili: *“Çok güzel bir site, Fikirtepenin eski halinden neredeyse eser kalmadı. Yıkılmayan alanlar hala var onlar da yıkılsa tamamen yenilenmiş olacak. Eskiyle yeni aynı anda bira garip duruyor. Ama dediğim gibi Fikirtepe çok değişti.daha güvenli oldu, daha düzenli oldu öyle kavgalar falan olmuyor buralarda.”* İfadelerini kullanarak Fikirtepenin yeni düzeninden memnuniyetini dile getirmiştir.

Genel olarak bakılırsa örnekleme oluşturan Fikirtepe mahallesinden rezidans’a taşınan on kişiden yedisi mahallenin yeni şekliyle memnun olmadığını sadece düzen getirdiğini dile getirmiştir. Geri kalan üç kişi ise mahallesinin yeni yapısından memnun olduklarını, daha güvenli olduğunu ifade etmiştir.

4.4. Fikirtepe Halkının Kentsel Dönüşüme Bakışı

Kentsel dönüşüm, mekân ve binaların, ihtiyaç dâhilinde sistematik bir biçimde dönüştürülmesi, iyileştirilmesi ve yeniden inşa edilmesi anlamına gelmektedir. Yetersiz fiziki koşulların tekrar düzenlenmesi, yenileme çalışmaları, mevcut yapıları koruma ve canlandırma kentsel dönüşümün nedenleri arasında sıralanmaktadır. Ekonomik, kültürel ve çevresel faktörlere bağlı olarak mekânsal değişimler sistematik olarak planlanmakta ve uygulanmaktadır.

Çalışma kapsamında örnekleme oluşturan kişilere Fikirtepe Mahallesi sakinlerinin kentsel dönüşüme bakışı sorulmuştur. 1986 yılında Fikirtepe'ye taşınan M. kişisine kentsel dönüşümün etkisi sorulduğunda, Fikirtepe'de bitmiş 6-7 civarında ada olduğunu ve hızlı bir şekilde bitmesini istediğini belirtmiştir. Suç oranının eskiye göre daha da fazlaştığını ve güvenliğin de düşmeye başladığı ifade etmiştir. Devamında ise Fikirtepe'de eskisi gibi yaşamanın artık mümkün olmadığını belirterek uyum sorunlarının yaşanacağını, yeni binaların ve sitelerin aidatlarının fazlalığının ve yüksek binaların kendilerine göre olmadığını söylemektedir. Bu yüzden buradaki insanların da mahalle kültürünü devam ettirebilecekleri akrabalarının ve komşularının oldukları yerlere göç ettiklerini belirtmiştir.

Konuyla ilgili K. kişisi ise, herkesin buradan gitmek zorunda kalacağını kimsenin geri gelmeyeceğini düşündüğünü belirtmiştir. Çünkü burada tekrar barınmanın olanaksız olduğunu kendilerine göre bir yaşam olmayacağını düşünmektedir. Kendisinin de evinin dönüşüme girmesinden dolayı taşınmak zorunda kaldığını belirten K. kişisi aynı mahallesinde bir daha oturamayacağını dile getirmiştir.

44 yıl önce Bayburt'tan Fikirtepe'ye yerleşen İ. kişisi: *“Ayrıca Eskiden Fikirtepe’de suç oranı fazlaydı. Yapılaşma kötü olduğu için, işportacılar fazla miktarda kalabiliyorlardı. Kiralar ucuzdu tek odalı yerler vardı, bir de merkeze yakındı bu yüzden dışarıdan fazla insan gelmesine neden oluyordu. Bazen kavgalar hemşeri dayanışmaları yüzünden büyüyordu. Şimdi dönüşümle birlikte bu kavgaların da biteceğini düşünüyorum. Kentsel dönüşüm bu açıdan önemli bence.”* İfadelerini kullanarak kentsel dönüşüme bakışını belirtmiştir. Bunun yanında yine İ. kişisi: *“Eski mahalle kültürünün tadını alabilecek bir yer olsa yine mahalleye taşınmak isterim ama diğer yerlerde eskiden söz etmek gerçekçi değil. Fazla mahalle kültürü kalmadı şehirde. Ama yine akrabalarımla yine aynı yerde oturmak isterim.”* Şeklinde devam ederek kentsel dönüşümün olmadığı yerlere gitmek istediğinden bahsetmiştir.

1995 yılında Fikirtepe'ye gelen E. kişisi kentsel dönüşüm hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: “Kentsel dönüşümden önce her köşe başında serseriler olurdu, insanlar rahat yürüyemezdi, laf atarlardı. Genç çocukları içlerine çekerlerdi. Suç oranı fazlaydı. Şuan tahliye olup yıkılmayan evlerde madde kullanımı çok fazla. Bununla ilgili polisler ihbar edildiği zaman geliyor ama bir şey yapmıyorlar. Bu yüzden kentsel dönüşümün iyi olacağını düşünüyorum. Hem insanların evlerinin değerleri artacak, hem de güvenlik artacak kavgalar olmayacak, yollar düzelecek. Eskiden burada çocuk yetiştirmek daha zordu, kentsel dönüşümle birlikte çok daha iyi bir yer olacak çünkü buradan gidenlerin çoğu geri gelmeyecek.”

25 yıldır burada yaşayan N. Kişisi dönüşüm için: “Yeni yapılan rezidanslarda insanlar güvenliği için oturmak ister, spor salonlarından faydalanmak ister. Ama alışma süreci zor olacak. Mahalle kültürünün bir an önce atılması lazım çünkü burada kötü olan şeyler iyi olan şeylerin üstüne çıkıyor. Güvenlik açısından, suç oranı bakımından dönüşümün iyi etkileyeceğini düşünüyorum. Kentsel dönüşümle sokaklar düzenleniyor, caddeler daha iyi bir konuma gelecek, suç oranı azalacak en önemli nokta bu. Şöyle düşünün, bir polisin bir suç olduğunda gecekonduyu araması mı daha kolay olur yoksa kamerası olan rezidansı mı? Bence site daha kolay olur. Yeni yapılan sitelerde yüksek güvenlik ortamı olacağı için burada suç örgütleri barınmaz.” İfadelerini kullanmıştır.

20 yıldır Fikirtepe'de oturan F. Kişisi evlerinin dönüşümünden sonra burada oturabileceğini düşündüğünü belirtmiştir. Ancak ailesi yeni yerleşim yerlerine ayak uyduramayacağını düşünmektedir. Diğer taşınan insanların da bir kısmının gelmeyi istediğini ama ayak uydurmakta zorlanacaklarını düşünmektedir.

A. kişisi ise konu ile ilgili: Fikirtepe'de insanlar akrabalarıyla içiçe yaşardı hep, birbirlerine yakın yaşarlardı. Taşınırken de birlikte aynı yerlere taşındılar. Daha çok Ferhatpaşa, Kayışdağı, Örnek Mahallesi gibi mahalle kültürü devam eden yerlere taşındılar. Orada da kalacaklar diye düşünüyorum. Çünkü buraya kolay adapte olamazlar, uyum sağlamaları zor olur. Kendi kültürleri burada olmayacak artık Biz de buradan taşınıp rahat edebileceğimiz mahallere gideceğiz.” İfadelerini aktarmıştır.

1991 yılında gelen C. Kişisi kentsel dönüşümle birlikte kendi yaşamlarının da değerlendirileceğini düşünmektedir. Ev sahibi olduğu için evinin değerlendirileceğini düşünmektedir. Yapılan sitelerde oturabileceğini ancak komşuluğun olmayacağını söylemektedir. Evleri dönüşüme girenlerin genellikle Kartal, Pendik, Kayışdağı gibi mahallere gittiğini ve çoğunun orada kalacağını, geri gelmeyeceklerini dile getirmiştir.

1982 yılında Fikirtepe'ye taşınan S. Kişisi konuyla ilgili olarak: *“Evlerimiz eskisinden daha değerli bu iyi bir şey. Buradaki evimizi satıp, bir kısmıyla başka bir mahallede ev almayı diğeriyle de yatırım yapmayı düşünüyoruz. Burada zaten eski düzenimiz kalmadı, mecburen taşınacağız. Tabii ki yine mahalle olan bir yeri tercih edeceğiz. Fikirtepe içerisinde dönüşüme girmemiş yerler var oralara gidebiliriz. Hem yerimizden çok uzaklaşmamış oluruz. Dönüşüm evlerimizin değerlendirilmesi açısından ve yollarımızın düzenlenmesi açısından iyi oldu ama gitmek zorunda kaldığımız için de kötü bir durum bence.”* şeklinde cevaplar vermiştir.

Konuyla ilgili son olarak G. kişisi: *“Artık komşuluk ilişkilerimiz, eski yaşantımız kalmadı, herkes gidiyor. Kentsel dönüşüm bizim yaşamımızı çok değiştirdi bu yüzden. Evlerin kirası buralarda biraz daha ucuzdu. Şimdi gidenler daha fazla kiralar vermek zorunda kalıyorlar. Ev sahibi olanlar da evlerinin değerlendirilmesinden fazla para kazanmasından dolayı aslında memnun. Biz de evimizi aldığımız paradan daha fazlaya satacağız. En azından evlerimiz değerlendirildi.”* ifadelerini kullanmıştır.

Tüm verilen cevaplar incelendiğinde ev sahiplerinin evlerinin eskisinden daha değerli olacağı, mahallede fazla olan kavgaların son bulacağı, mahalle insanların buraya ayak uydurmakta zorlanacağı için gitmek zorunda kalacakları görüşleri hâkimdir.

Fikirtepe’de ev sahibi olan kişilerin kentsel dönüşüm sayesinde evlerinin değerlendirilmesi söz konusu olmuştur. Yerine yapılan rezidansların içinden de daire sahibi olanlar vardır. Ancak buraya uyum sürecinin zor olması düşüncesi, aidatların fazla olması, eski kültürlerinin devam etmemesinden dolayı kazançlarını yatırıma dönüştürüp yine kendi kültürlerini devam ettirebilecekleri mahallelere gitme planları yapmaktadırlar. Genel olarak Fikirtepe halkının kentsel dönüşümüne bakışı; ev sahiplerinin maddi kazancı ve uyum sorunu nedeniyle farklı mahalle arayışı haline gelmektedir. Bunun yanında mahallelerinin düzenlenmesinden dolayı da dönüşümün düzen getireceği düşüncesi de mevcuttur.

Araştırma kapsamında örnekleme oluşturan diğer grubun cevapları incelendiğinde genel olarak dönüşümün kendilerine uygun olmadığı belirtilmiştir. Bununla ilgili G.A. kişisi kentsel dönüşümüne bakışını: *“Evlerin depreme dayanıklı olması için, insanların içinde rahat yaşaması için, şehrin düzenli olması için mutlaka gerekiyordu ama burada yaşanan insanların durumlarına uygun olması gerekirdi. Biz geriye geldik ama burada yaşam çok pahalı oldu artık. Aidatları falan çok pahalı açıkçası burada yaşarken zorlanıyoruz. Daha düzenli, şehre daha uygun bizim gibi yaşayan insanlara daha uygun evler olmalıydı.”* şeklinde ifade ederek dönüşümün kendilerine göre olmadığı düşüncesini belirtmiştir.

Genel olarak bakıldığında rezidansta oturan Fikirtepe sakinlerinin üçü kentsel dönüşümüne olumlu bakmaktadır. Mahallenin güvenliğinin sağlandığı, eski evlerinin değerlendirildiği, imkanlarının çoğaldığı ve daha kaliteli bir yaşamlarının olduğundan bahsetmişlerdir. Bununla ilgili görüşme sırasında kentsel dönüşümden memnun musunuz? sorusuna 1 yıldır rezidansta yaşayan N.E. kişisi: *“ Memnunum. Evler daha kullanışlı. Yeşil alan yapılacak yakında. Kaliteli yaşam var artık. Önceki evlerin çok kötü imarı vardı. Yatılım hiç yoktu. Ama biraz ağır gidiyor tabii dönüşüm. Her apartmanla hemen anlaşamıyorlar biraz zaman alıyor insanların onay vermesi, Eski yaşantımızdan daha güzel artık burası.”* şeklinde cevap vererek memnuniyetini dile getirmiştir.

Rezidans sakinlerinden altısı kentsel dönüşümün olumsuz yanlarından bahsetmiştir. Buna göre G.A. kişisi: “*Evlerin depreme dayanıklı olması için, insanların içinde rahat yaşamaları için, şehrin düzenli olması için mutlaka gerekliydi ama burada yaşanan insanların durumlarına uygun olması gerekirdi. Biz geriye geldik ama burada yaşam çok pahalı oldu artık. Aidatları falan çok pahalı açıkçası burada yaşarken zorlanıyoruz. Daha düzenli, şehre daha uygun bizim gibi yaşayan insanlara daha uygun evler olmalıydı.*” ifadelerini kullanarak kentsel dönüşümüne bakışının olumsuz olduğunu ve kendilerine göre olmadığını dile getirmiştir.

Son olarak bir kişi de kentsel dönüşümün hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin olduğunu söylemiştir. 1 yıldır rezidansta oturan S.E. kişisi iyi ve kötü yönlerini şu şekilde ifade etmiştir: *İyi yönleri de var, kötü yönleri de. İyi yönleri buralar hep değer kazandı şehrin merkezinde büyük düzenlemeler oldu. Sokaklar düzenleniyor, daha güvenli oluyor. Evlerimiz değerlendirildi en önemlisi. Kötü yönleri de herkes bizim gibi siteye taşınmadı, gitmek zorunda olanlar çok var. Ayak uyduramayacaklarını söylediler gittiler.*”

4.5. Kentsel Dönüşümün Fikirtepe Mahallesi Etkisi

Mekânların - bölgelerin yoğun göç alması konutların yetersiz kalmasına ve gecekondulaşmaya neden olmaktadır. Kırsaldan kente göç eden insanlar için, ekonomik durum ve aidiyet duyguları önemli birer unsurdur. Bu doğrultuda, kendi yaşamlarını idame ettirebilecekleri, kültürlerinden kopmasına gerek kalmayacak mekânları seçme eğiliminde olmaktadır. Göçün artmasıyla toplu yerleşim ihtiyacı da paralel olarak artmıştır. Bu sebepleri baz alarak mahallelere yerleşen insanlar kendi akrabalarını da yanlarına yerleştirerek gecekondulaşma olgusunun hızla yayılmasına neden olmuşlardır. Kentleşme sonucu kentlerde yoğunlaşan nüfus hızlı bir şekilde konut ihtiyacı, çarpık kentleşme ve gecekondulaşma da yayılmıştır. Yetersiz kalan konutlar, hızla büyüyen şehir, yeni konut ihtiyacının karşılanması için çalışmalar yapılmasına zemin hazırlamıştır. Bu yenileme çalışmaları kimi yerler için iyi sonuçlar doğururken, mahalle kültürüyle yaşayan insanların mekânları için olumsuz sonuçlara neden olmuştur.

Araştırmada örnekleme oluşturan kişilere kentsel dönüşümün Fikirtepe mahallesine etkisi hakkındaki görüşleri sorulmuştur. 32 yıldır Fikirtepe’de yaşayan M. Kişisi Kentsel dönüşümün etkilerini anlatırken, 2011 yılında yaşadıkları mahallenin alt sokağının yıkıldığını belirtmiştir. Komşuları evleri yıkılacak diye yavaş yavaş evlerini terk etmeye başka mahallelere taşınmaya başladıklarını anlatmıştır. Boş kalan bu evlere Suriyeli insanlar, romanlar ve bağımlıların gelmeye başladığını ve güvenliklerinin tehdit edildiği hakkında bilgiler vermiştir. Yavaş yavaş oturdukları yere yabancılaşmaya başladıklarını ifade ederek, yıkılmamış boş evlerde çok fazla uyuşturucu kullanan insanların olduğunu ve tedirgin olduklarını dile getirmiştir. Boş binalarda uyuşturucu çekenlerin arasında bir kişinin de hayatını kaybettiğini anlatarak, en çok boş binaların olduğu yer Kasrı Ali caddesi olduğunu söylemiştir. Son olarak M. kişisi Fikirtepe’de yaşayan ailelerin kentsel dönüşümle birlikte boşalan ve hala yıkılmayan binaları kendine mesken edinen insanlar yüzünden çocuklarını okula tedirginlikle bıraktıklarını ifade ederek, kentsel dönüşümün kendileri üzerinde olumsuz etkilerinden bahsetmiştir.

1987 yılında Fikirtepe’ye yerleşen G. kişisi: *“Aslında dönüşümün bir an önce bitmesini istiyoruz. Çünkü küçük çocuğum var ve tedirgin oluyorum dışarı çıktığında okula gittiğinde. Dışarı artık çok güvenli değil. Boş ve yıkılmayan binaların içlerinde ne olduğu belirsiz insanlar yaşıyor. Kavgalar çok fazla oluyor.”* İfadeleriyle kentsel dönüşümün etkisini olumsuz bir şekilde dile getirmiştir.

1974 yılında Fikirtepe’ye taşınan İ. kişisi kentsel dönüşümün mahalleye etkisini: *“Kentsel dönüşüm 5-6 sene önce başladı. Yerleri almaya başladılar. Kentsel dönüşümle birlikte mağduriyetler de çıktı. İlk kentsel dönüşüm süreci başladığında verilen imarlar fazla olacağı düşüncesiyle arsa sahipleriyle sözleşmeler yapıldı. Ama daha sonra düşünüldüğü gibi olmadı. Hatta bazı insanlar orda bir anda sanki kentsel dönüşüm bir iki senede bitecekti gibi işinden gücünden bile çıkanlar oldu zengin olacaklarını düşünerek. Nasıl olsa benim 5 tane dairem alacağım buradan diye niye çalışayım diye düşünüp çıktılar. Sonra farklı nedenlerden dolayı anlaşma yapan firma yerine getiremedi bu yüzden bu insanlar mağdur oldu. Fikirtepe bir anda hızlı boşaldı ama hızlı yapılamadı. Bir kısmı yeni yerlerine yeni yerleşmeye başladı. Bu haliyle madde bağımlıların yeri haline geldi. Burada yaşayanlar için kâbusa dönüşmüş oldu. Evlerine rahat gidemez hale geldiler. Yeni yerlerine taşınmıyorlar birçoğu, aidatlar fazla, kendilerine ortamları yok.”* şeklinde anlatmıştır.

27 yıldır Fikirtepe’de yaşayan C. Kişisi ise Kentsel Dönüşümün olmasından memnun olduğunu belirtilerek, kendi yaşadığı bölgede önceden siyasi kavgaların, mahalle kavgalarının, uyuşturucu ticaretinin çok fazla olduğunu ama şimdi bu oranın eskiye göre azaldığını söylemiş ve şuan sadece boşalan binaların içlerinde yaptıklarını belirtmiştir.

1982 yılında Fikirtepe’ye gelen S. kişisi dönüşümün olumsuz etkilerinden: *Her yer toz toprak yollarımız güvenli değil, her sokaktan kamyonlar çıkıyor. İşçilerin nereden geldiği belli değil. Laf atabiliyorlar. Tam dönüşüm inşaatlarının içinde kaldık. Biz de en kısa zamanda buradan gideceğiz. Eski tadı kalmadı artık. Mahallemizi elimizden aldılar. Yıkılmayan evlerde kimlerin gelip kaldığı belli değil. İnşaatlar da söyledikleri zamanda bitmedi zaten. Burası bizim barınabileceğimiz bir yer olmaktan çıktı maalesef.*” Şeklinde ifadelere başvurmuştur.

35 yıl Fikirtepe’de yaşadıkdan sonra kentsel dönüşüm nedeniyle taşınan K. kişisi: *“Yıllardır oturduğumuz yerden taşınmak zorunda kaldık. Alıştığımız, güvendiğimiz yerden gitmek zorunda bıraktılar bizi. Eskiden çok canlı geçirdi günlerimiz. İnsanlar çok sıcakkanlıydı. Şimdi Fikirtepe’nin yeni hali hiç oturulacak gibi değil. Bizim bütün anılarımız orda kaldı. Bizi hiç iyi etkilemedi bu dönüşüm. Kiralar zaten her yerde çok pahalı. Zorlanmamıza neden oldu.”* İfadeleriyle dönüşümün olumsuz etkilerinden söz etmiştir.

16 yıldır Fikirtepe mahallesinde yaşayan A. Kişisi kentsel dönüşümün hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin olduğundan bahsetmiştir. Olumsuz yanları olarak, dönüşümün başlamasıyla miras kavgalarının da başladığını ve aileler içinde anlaşmazlıkların ortaya çıktığını belirtmiştir. Devamında, insan profiline değişeceğini ve kendisinin de burada iş yapamayacağını düşünerek taşınmak zorunda kalacağını söylemiştir. Olumlu yanları olarak ise güvenliğin artmaya başladığını, kavgaların artık biteceğini söylemiştir.

20 yıldır bu mahallede yaşayan F. Kişisi de kentsel dönüşümün etkilerinin hem iyi hem de kötü olduğunu söylemiştir. İyi olan yanının burada yaşayan çoğu gencin yaşamının kötü olduğunu, kentsel dönüşümle birçoğunun taşınmak zorunda kaldıklarını belirterek güvenlik açısından olumlu gelişmeler yaşandığını dile getirmiştir. Olumsuz yanları için ise: *“Önceden insanlar çaylarını alıp komşularına giderdi. Şimdi apartmanlarda bu yok kimse kimseyi tanımıyor. Böyle olunca evleri dönüşüme giren insanlar eskiyi yaşayamıyor ve bunu kendileri için büyük bir kayıp olarak görüyorlar, bu yüzden yeni yapılan evlerde oturmak istemiyorlar, yine mahalle kültürü olan yerlere taşınıyorlar. Bir arkadaşım, nasıl olsa taşınacak diye erkenden taşındı gitti ama 3-5 ay sonra geri geldi yıkım olana kadar burada oturdu, gittiği yere alışamadı. Buradan taşınanlar yine akşamları buraya geliyor, bir kahve var burada, orada toplanıyorlar. Mahalleyi kolay kolay terk edemiyorlar. Yıkılmayan dernekte toplanıyorlar. Esnafın olduğu cadde de değişecek, teker teker taşınmaya başladılar. Yine kendi mesleklerini yapabilecekleri, dükkân açabilecekleri mahallelere taşındılar.”* şeklinde ifade etmiştir.

1993 yılından beri Fikirtepe’de yaşayan N. Kişisi: *“Önceden Fikirtepe’de sokaklar çok dardı, evler iç içeydi insanlar sanki birlikte yaşıyor gibiydi, bence bu çok samimiydi. Şimdi yollar genişliyor, büyük binalar var, eskiden en yüksek apartman 5 katlıydı o da büyükannemin apartmanıydı. O bile bize büyük gelirdi. Şimdi 21-25 katlı daireler insanın içini daraltıyor. Ancak değişimden memnunum, burada oturamazsa insanlar elbet kendilerine bir yer bulur. Maddi açıdan bu dönüşüm Fikirtepe halkını iyi etkiledi. Eskiden 30-40 bin lira eden dairesi bir anda milyarlar oldu. Ancak alışmış olduğumuz durumdan farklı ortamayız. 20 yıl aynı evde yaşayıp mecburen farklı bir eve taşındık önce çok zorlandık ama alışıyoruz. Fikirtepe’de dönüşümün olması gerekiyordu. Burası merkezi bir bölge. Şimdi bile Fikirtepe’de eskiye baktığınızda insanları çok değişti, bunun nedeni paradır. Giyimi değişti, oturuşları değişti. Özgüveni yerine geldi.”* Şeklinde dönüşümün olumlu etkilerinden bahsetmiştir.

1995 yılında Fikirtepe’ye taşınan E. kişisi dönüşüm için: *“Şuan taşındığım yerde hiç kimseyi tanımıyorum. Burada komşuluk ilişkisi yok. Ama rahatsız değilim. Kentsel dönüşümün daha çok olumlu yönleri var. Çok olay olurdu burada kavga gürültü. Şimdi hepsi neredeyse taşındı. Gittikleri yerde de devam ettiremiyorlar. Maddi açıdan da iyi oldu evi onların evleri değerlendirildi.”* İfadelerini kullanarak dönüşümün olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir.

Araştırma kapsamında örnekleme oluşturan kişilerin verdikleri cevaplara göre kentsel dönüşümün olumsuz yanlarının fazla olduğunu düşünen 5 kişi vardır. Dönüşümün olumsuz yanlarını oluşturan unsurların başında güvenlik tehdidi gelmektedir. Boşaltılıp yıkılmayan evlerin içinde ne olduklarını bilmedikleri, yabancı insanların bu boş evlere sürekli geldiklerinden dolayı kendilerini güvende hissetmediklerini belirtmişlerdir. Bir diğer unsur ise kamyonların insanların canını tehlikeye attığı konusudur. İnşaat yüzünden mahalleye gelen ve dikkatsizce kullanılan kamyonlar insanların hayatlarını ciddi anlamda tehdit etmektedir. Son olarak da mahalle yapısının değişmesi, yeni sitelerin aidatlarının fazla olması, kendilerini yeni yapılan sitelere ait hissedememeleri ve insanların alıştıkları profilden, yaşantıdan, kültürden çıkması kendilerini ait hissetmemelerine neden olmuştur. Bu yüzden taşınmak zorunda kaldıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca eski komşuluk ilişkilerinin kalmadığını, değişen yapı nedeniyle sokakların eskisi gibi canlı olmadığını, insanların gitmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

Araştırma kapsamında görüşülen kişiler arasından verilen cevaplara göre kentsel dönüşümün olumlu etkileri olduğunu düşünen 3 kişi vardır. Verilen cevaplara göre kentsel dönüşümün olumlu yanlarının başında siyasi kavgaların ve mahalle kavgalarının azalmış olmasıdır. Evlerin boşaltılması nedeniyle insanların taşınmak zorunda kalmasının olumlu olduğunu belirtmişlerdir. Önceleri çok fazla siyasi kavgaların olduğunu, mahalle içlerinde olayların olduğunu belirtmişlerdir. Ancak olayları yapan insanların çoğunluğunun bu mahallelerden taşındığını bu yüzden eskisi kadar kavgaların olmadığını aktarmışlardır. Bununla birlikte Fikirtepe Mahallesi merkezi bir konumda olduğunu için evlerin ve mahallenin yenilenmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bu sayede eski bina ve daire sahiplerinin kentsel dönüşümle birlikte evlerinin değerlendirildiğini, maddi açıdan kazanç sağladıklarını da olumlu yönler arasında sıralamışlardır.

Son olarak örneklem içerisinde iki kişi kentsel dönüşümü hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle değerlendirmişlerdir. Dönüşümle birlikte insan profilinin değişmesi, kavgaların azalmasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Böylelikle güvenliklerinin de artacağını düşünmektedirler. Olay çıkartan ve güvenliklerini tehdit eden insanların Fikirtepe Mahallesi'nden gitmek zorunda kaldıklarını bu yüzden dönüşümün olumlu etkilerinin güvenlik açısından iyi olduğunu söylemişlerdir. Görüşme sırasında miras kavgalarının çoğalması, ev sahibi insanların mallarını bölüşmemesi olumsuz yönler arasında belirtmişlerdir. Bunun yanında artık dükkânların iş yapamaz hale gelmesi, mahalle kültürünün yok olmaya başlaması ve komşuluk ilişkilerinin bozulması kentsel dönüşümün olumsuz etkileri olarak aktarılmıştır.

4.5.1. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Kadınlar ve Çocukların Durumu

Fikirtepe'de yaygınlaşan kentsel dönüşümün kadın ve çocukları olumsuz etkilediği görülmüştür. Boşaltılan fakat yıkılmayan binalar kendi güvenlikleri için tehdit unsuru haline gelmiştir. Bunun sebebi olarak boş evlerin madde bağımlıları tarafından kullanılmaya başlanması, fuhuş olaylarının yaşanması, tacizlerin artması gibi nedenler gösterilmiştir. Bunlara bağlı olarak kadınlar gündüz ve akşam saatlerinde rahat yürüyemediklerini belirtmiş kendi güvenliklerinden emin olamadıklarını söylemişlerdir. Aynı şekilde inşaatların da can güvenliğini tehdit ettiğini belirtmiş ve çocuklarını eskisi gibi tek başlarına bırakmamaya özen gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Dikkatsiz hafriyat arabalarının da insanların can güvenliğini tehdit ettiği aktarılmıştır. Tüm bu nedenlerden dolayı bir kısım başka semt ve mahallelere taşınmayı tercih ederken, bir kısım da Fikirtepe içinde başka bir sokağa taşınmayı tercih etmiştir.

4.5.2. Kentsel Dönüşüm İlişkisinde Sosyal Müdahale Ve Sosyal Dışlanma

Türkiye son zamanlarda yoğun bir şekilde sosyal ve kentsel değişim sürecinden geçmektedir. Fabrikalaşmanın artması, sanayinin gelişmesi ve yeni iş kollarının oluşması ile birlikte kentlere yaşanan göçler sonucu hızlı nüfus artışına bağlı çarpık kentleşme, gecekondulaşma, işsizlik, suçun artması, yoksulluk, ailelerin çözülmesi gibi sosyal sorunlarda artmalarda beraberinde getirmiştir. Bu durum, sosyal hizmetler açısından yeni ihtiyaçları gündeme getirmiştir.

Kentsel dönüşüm programları, ekonomik ve sosyal programları içinde barındırmalı ve öngördüğü kararlar ile dönüşüm uygulamalarının temel sorunları olan sosyal ve ekonomik sorunları kendi içinde çözümlenmelidir. Programların, yerel toplumun dönüşüm projesini benimsemesini sağlayacak teşvikler içermesi kentsel dönüşümün başarısını yükseltecektir (Akkoç, 2018).

Araştırmada örnekleme oluşturan kişilere, Fikirtepe Mahallesi'ndeki kentsel dönüşüm ilişkisinde sosyal müdahale ve aidiyet ve sosyal dışlanma ile ilgili sorular sorulmuştur.

Buna göre; Fikirtepe Mahallesi'nden rezidanslara taşınan görüşmecilerin onundan yedisi kendisini yeni yerleşim yerine ait hissetmediklerini ve başka bir mahalleye taşınma düşüncesi olduğunu belirtmiştir. Mevcut duruma; site kuralları, aidatların yüksek olması, içe kapanık aile yaşamının olması, site içinde varsa akrabalarından başka kimseyi tanımamaları ve kimsenin kendileriyle konuşmamasını gerekçe olarak göstermişlerdir. Bunun yanında özellikle site kurallarının çok kısıtlayıcı olduğunu ve uyum sağlamanın zor olduğunu söylemişlerdir. Bir yıldır Fikirtepe'de rezidansda oturan İ.S. kişisi: *“Kendimizi yeni yere ait hissetmiyoruz, alıştığımız şeylerden çok farklı. Eski evimizde kimse kimseden rahatsız olmazdı. Şimdi bir sürü kural var, azıcık ses çıkınca hemen uyarılıyor. Çocuklar rahat oynayamıyor. Kapının önünde ayakkabı bırakmak yasak. Bahçeye inince yine rahat olamıyoruz. Mahallede böyle değildik.”* ifadelerini kullanarak değişimin kendilerine göre olmadığını belirtmiştir.

Geri kalan üç kişi ise yeni siteye kendilerini ait hissettiklerini belirtmiştir. Bu kişiler ekonomik açıdan eskisine göre daha kârlı olduklarını, eski evlerine ve mahallelerine göre daha kaliteli ve düzenli bir yaşam sürdürdüklerini, güvenliğin eskiye göre daha da arttığını belirtmişlerdir. Yeni yerleşim bölgesine aidiyetini ve sosyal yaşantısını olumlu şekilde değiştirdiğini ifade eden N.E. kişisi konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: *“Kendimizi buraya ait hissediyoruz. Sosyal yaşantımız olumlu yönde değişti. Daha kaliteli yaşıyoruz. Evimiz daha planlı, kullanılan malzeme daha kaliteli. Burada 4 tane evimiz oldu bizim dönüşüm sayesinde. Diğerlerini kiraya verdik önceden bir evi 500’e en fazla kiraya verirdik şimdi çok daha yüksek fiyatlara kiraya veriyoruz. Çok değerlendi evler. Daha düzgün insanlarla birlikte oturuyoruz artık. Pek fazla kimseyle görüşmüyoruz akrabalarımızdan başka ama olacak o kadar herkesin kendi yoğunluğu var.”*

Kentsel dönüşüm sürecinde yerel yönetimlerin de sosyal politika uygulamaları olmalıdır. Buradaki sosyal politikaların temel amacı kentsel dönüşümde olası risk, ankaşmazlık ve uyum sorunlarına karşı dezavantajlı konumda olacak kesimin güvence altına alınması ve uyum sürecinin kolaylaştırılması yönünde müdahale olmalıdır. Sosyal politika, bir toplumda sosyal sorunları açısından farklılaşma gösteren birtakım nüfus gruplarının fırsat eşitliği, sosyal adalet, sosyal güvenlik gibi gereksinimlerinin insan hak ve özgürlükleri temelinde ve toplumsal bütünleşmeyi göz ardı etmeyecek biçimde bir dizi önlem ve eylem vasıtasıyla gerçekleştirilmesini amaçlar (I. Özürlüler Şurası,1999).

Araştırma kapsamında görüşülen Fikirtepe Mahallesi’nden rezidanslara taşınan on kişiden beşi kentsel dönüşümün öncesinde ve kentsel dönüşüm sırasında kendilerine Kadıköy Belediyesi’nin sosyal hizmetler biriminden ulaşılmadığını belirtmiştir. Bu süreçte kendilerine belediye tarafından değil inşaatı yapacak firma tarafından bilgilendirme yapıldığı, avukat aracılığıyla sözleşme imzaladıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında geçici olarak çıktıkları evin kirasını da firmanın karşıladığını ifade etmişlerdir. Buna bağlı olarak kentsel dönüşümden sonra rezidanslara taşınanların uyum sağlama süreçlerinin zor olduğunu belirtmişlerdir.

Geri kalan beş kişi kentsel dönüşüm sürecinde belediyeden görüşmeye geldiklerini ve süreç hakkında bilgilendirme ve inceleme yapıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında geçici olarak çıktıkları evin kirasının belediye ve firma yarı yarıya anlaşmalı olarak ödediğini belirtmişlerdir. inşaatların bitimiyle birlikte rezidanslara taşınan kişilerin yeni yerlerine alışma süreci diğer gruba göre daha kolay olmuştur.

Sonuç olarak; Yerel yönetimlerin sosyal hizmet birimlerinin uyguladığı sosyal politikalar, sosyal dışlanma ile müdahalede, toplumsal aidiyet ve güven oluşturması açısından hedefleri arasındadır. Bu bağlamda yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm sürecinde olan Fikirtepe mahallesine müdahalesi olası aidiyet ve uyum problemlerini azaltacağı söylenebilir. Yerel yönetimler son yıllarda, sosyal konut, sosyal yardım, sosyal hizmetler, sosyal danışmanlık, istihdam, yoksulluğun giderilmesi, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması gibi değişik sosyal alanlara ve özellikle dezavantajlı sosyal gruplara yönelik programlar hazırlamakta ve uygulamaya koymaktadır (Seyyar ve Demir, 2008: 157).

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sonucunda bulgulardan elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Bu sonuçlara göre Fikirtepe ve kentsel dönüşümle ilgili çalışmalara da değinilmiş ve araştırmanın sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bulgularına göre görüşme yapılan örnekleme oluşturan ilk grubun kişilerin tamamı Fikirtepe'ye akrabalarının yanına göç etmişlerdir. Bu da Fikirtepe'nin hemşerilik ve akrabalık bağıyla bir arada yaşayan insanlardan oluştuğu sonucunu göstermektedir. Kentsel dönüşümden kaynaklı başka yerlere gitmek zorunda kalan akraba ya da hemşerilerinden ayrı yaşayan birçok insanda bu durum güvensizlik ve yalnızlık duygusunu ortaya çıkarmıştır. Kentsel dönüşümle birlikte Fikirtepe'de akraba ve hemşeri topluluklarının da azalmaya başladığı ortaya çıkmıştır.

Komşuluk ilişkilerini yine akraba ve hemşerilik üzerinden anlatan katılımcılar, kentsel dönüşümden önce ilişkilerin oldukça sıcak ve yardımseverlik üzerine kurulu olduğundan bahsetmişlerdir. Komşuluk ilişkilerinin eskiden daha iyi olduğunu söyleyen kadın katılımcılar aynı zamanda dönüşümün bitmesiyle güvenliğin geleceğini söylemişlerdir. Kentsel dönüşümle yeni yapılan binalarda komşuluk ilişkilerinin azalacağını söyleyen katılımcıların karşısında kentsel dönüşüm sürecinde mahalleye gelen yabancı kişiler sayesinde güvenliğin azaldığından bahsedenler yer almıştır. Özellikle kadın katılımcılar eskiden komşuluk ilişkilerinin sıcaklığından ve bu ilişkilerin dönüşümden kaynaklı eskisi gibi olmayacağından bahsederken erkek katılımcılar ise komşuluk ilişkilerinin eskiden daha yakın olduğundan ancak bu ilişkilerin uzun zaman önce bozulmaya başladığından ve güvenlik açısından dönüşümün daha iyi olacağından söz etmişlerdir. İnşaatların bitmesiyle kavgaların biteceğini ve suç oranlarının azalacağını eklemişlerdir. Bu yüzden dönüşümün hızla bitmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Örnekleme dahilinde ikinci grubu oluşturan kentsel dönüşümden sonra rezidanslarda ev sahibi olan ve buraya taşınan mahalle sakinleriyle görüşüldüğünde, tamamı sitede sadece akrabalarıyla görüştiklerini belirtmişlerdir. buradan sonuçla rezidansa taşınan mahalle sakinlerinin akraba ilişkilerini devam ettirdikleri ve güven ilişkisini çoğunlukla akrabalarıyla sürdürmeye devam ettikleri söylenebilir.

Kadın katılımcılar düğün, kına, sokak sinemaları gibi birçok organizasyonun mahallede açık alanda yapıldığını ve bu adetlerin insanları bir arada tuttuğunu söylemişlerdir. Erkek katılımcılar da eski mahalle ortamının inşaatlarla birlikte bozulduğunu ve eskisi gibi olmadığını belirtmişlerdir. Dönüşümden sonra buraya yeni taşınacak insanlarla birlikte birçok şeyin değişeceğini, mahallenin eski ortamının olmayacağını da eklemişlerdir. Kentsel dönüşümden önce kahvehaneler ve derneklere bir araya geldiklerini ve buralarda mahallenin sorunlarını da konuşabildiklerini ancak yeni mahalleler de birbirlerini tanımayacaklarından söz etmişlerdir.

Kadın katılımcılar kentsel dönüşüme bakış açılarını güvenlik ve düzen üzerinden yürütmüşlerdir. İnsanların, yeni yapılan sitelerde daha güvenli olacağını düşündükleri için oturacaklarını, kentsel dönüşümle birlikte evlerinin değerlerinin artacağını ve sokakların, caddelerin daha düzenli olacağını söylemişlerdir. Erkek katılımcılar ise kentsel dönüşümle yeni yapılacak evlerde oturabileceklerini ancak eski yaşamlarına alışık oldukları için tanıdıklarının yanına gitmeyi düşündüklerini eklemişlerdir. Ayrıca, evlerinin değerinin arttığını da dile getirmişlerdir. Kadın ve erkek katılımcı ayrımı olmaksızın bütün katılımcılar, kentsel dönüşümle mahallede olan kavgaların bitmesi, evlerin değerlerinin artması, düzen ve güvenliğin sağlanacağı konusunda aynı fikirlere sahip olmuşlardır. Ayrıca, mahalle kültürüne alışık olan insanların yeni yerleşim alanına ayak uyduramayacakları konusunda da ortak düşünceye sahiplerdir.

Örneklem dahilindeki her iki gruba da kentsel dönüşüm sürecinde sosyal hizmetlerden destek alınıp alınmadığı sorulmuştur. Mahallede oturmaya devam eden ilk grubun tamamı henüz kendilerine bilgilendirme yapılmadığını ve bir müdahalede bulunulmadığını belirtmiştir. Bu yüzden sürecin gidişatı ile ilgili bir bilgilerinin olmadığını ve kendilerinin burada kalmalarının zor olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Mahalleden rezidanslara taşınan ikinci grup ise kendi içlerinde ayrılmıştır. Beş kişi kendilerine bilgilendirme ve müdahalede bulunulduğunu belirtirken geri kalan beş kişi kendilerine bir bilgilendirme yapılmadığını belirtmiştir. Bilgilendirilme veya bir müdahale yapılmayan kişiler aidiyet ve uyum problemi çektiklerini belirtmişlerdir. Burada yerel belediyelerin sosyal politikalarındaki yetersizliğin kişilerin sosyal dışlanmasına doğrudan etki ettiği söylenebilir. Sosyal politikanın temel amacını, değişik risklere karşı toplumda zayıf kesimlerin güvenceye alınması oluşturur. Bu bağlamda sosyal politikanın üç temel değerden esinlendiği söylenebilir: Bunlar özerklik, hakkaniyet ve toplumsal bütünleşmedir (Ertem, 2005: 31-34). Sosyal dışlanma ile mücadele, toplumsal aidiyet ve güven sosyal politikanın hedefleridir (Güleç, 2014).

Bulguların tamamı incelendiğinde Fikirtepe Mahallesi üzerinde yapılan bu çalışmanın sonucunda devam eden kentsel dönüşüm projeleri, orada yaşayan mahalle sakinleri tarafından olumlu ve olumsuz yönlerin bir arada değerlendirildiği görülmektedir. Fikirtepe'de yaşayanlar güvenlik açısından kentsel dönüşümü olumlu değerlendirirken, alışık oldukları mahalle kültüründen uzaklaşmaları olumsuz bir etken olarak değerlendirilmiştir.

Katılımcılar kentsel dönüşümün olumsuz taraflarını, boşalan gecekonduların bir türlü yıkılmaması ve güvenliği tehdit etmesi, kamyonların insanların hayatlarını tehlikeye atması, eski komşuluk-mahalle ilişkilerinin kalmaması ve gitmek zorunda kalmaları, yeni yapılan sitelerde hem kendi kültürlerinden farklı olduğu için hem de aadatlarının fazla olması şeklinde belirtmişlerdir.

Kentsel dönüşümden memnun olmayan, kiracı olduğu için taşınmak zorunda kalan, evleri dönüşüme girdiği için gitmek zorunda kalan kesim yine mahalle kültürünün olduğu yerlere gitmeyi tercih etmişlerdir. Buna göre en çok, Esatpaşa Mahallesi, Örnek Mahallesi, Pendik, Kayışdağı, Kartal ve Fındıklı semtlerine, mahalle kültürünün devam ettiği semtlere yerleşmişlerdir. Bunun yanında Fikirtepe'nin kentsel dönüşüme girmeyen mahallelerine de taşınanlar olmuştur. Kendilerini yabancı hissetmemek adına bu semtleri seçtiklerini belirtmişlerdir. Ancak semt değiştirmeseler de eski komşuluk ilişkileri gibi ilişkiler kuramadıklarını ve yine gittikleri yerde kendilerini yabancı hissettiklerinden bahsetmişlerdir.

Kentsel dönüşümden önce daha çok akraba ve hemşeri topluluklarıyla birlikte yaşamayı tercih eden mahalle sakinlerinin bir bölümü taşınırken yine akrabalarına ve hemşerilerine yakın olan yerleri tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak da yeni girdikleri ortama yabancı hissetmek istemedikleri olarak anlatılmıştır.

İki grup da aidiyet hissini yakın akrabalarıyla kurdukları güven ilişkilerine başlamıştır. Bu ilişkinin bozulması ve çözülmesi kişilerin buldukları ortama yabancılaşmaya başlamasına neden olmuş ve sosyal dışlanmayı tetiklemiştir.

Yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm sürecinde mahalle sakinlerine yönelik yeteri kadar politika izlememesi, sosyal belediyecilik anlayışının kentsel dönüşüm projelerinin bulunduğu Fikirtepe Mahallesi'nin her yerinde planlama, düzenleme, konut gibi ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalması kişilerin aidiyetlerini olumsuz etkilemiş, uyum süreçlerini zorlaştırmış ve sosyal dışlanmaya neden olmuştur. Sosyal belediyecilik, "mahalli idareye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal amaca yönlendiren; işsiz ve kimsesizlere yardım yapılması, sosyal dayanışma ve entegrasyonun tesis edilmesi ile sosyo-kültürel faaliyet ve çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarının yapılması için bilinçli politikalar üretmesini öngören; bireyler ve toplumsal kesimler arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet mevhumunu güçlendirmeye yönelik olarak mahalli idarelere sosyalleştirme ve sosyal kontrol işlevleri yükleyen bir modeldir (Arıboğan, 1996: 66).

Yerel yönetimlerin sosyal belediyecilik anlamında kentsel dönüşüm sürecinde olan Fikirtepe Mahallesi için yapacakları şu şekilde sıralanabilir;

- Evleri kentsel dönüşüme giren kişilerin ihtiyaçlarına göre konut ihtiyacını karşılamak,
- Kentsel dönüşümde olası uyum problemleri için politikalar düzenlemek ve izlemek,
- Engelliler için eğitimi sosyal ve kültürel ortamlara kolaylık sağlayıcı tedbirler almak,
- Kentsel dönüşüm projelerinin mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarına düzenlenmesi için politikalar geliştirmek,
- Toplumsal gruplar, sivil toplum kuruluşları ve kitle örgütlerine rehberlik etmek, onlarla dayanışma ve yardımlaşmayı geliştirmek, gençlerin, engellilerin ve kadınların toplumsallaşmalarını sağlayacak merkezler açmak şeklinde özetlenebilir (Akalin, 2002: 58-63).

Kentsel dönüşüm projeleri belirli amaçlar üzerine temellendirilmedi. Bunlar;

- Kentin fiziksel koşulları ile toplumsal sorunları arasında doğrudan bir ilişki kurulmalıdır. Keza, kentsel alanların çöküntü alanı haline gelmesindeki en önemli nedenlerden birisi toplumsal çökme ya da bozulmadır. Kentsel dönüşüm projeleri, temelde toplumsal bozulmanın nedenlerini araştırmalı ve bu bozulmayı önleyecek önerilerde bulunmalıdır.
- Kentsel dönüşüm; kent dokusunu oluşturan birçok öğenin fiziksel olarak sürekli değişim ihtiyacına cevap vermelidir. Bir başka deyişle, kentsel dönüşüm projeleri kentin hızla büyüyen, değişen ve bozulan dokusunda ortaya çıkan yeni fiziksel, toplumsal, ekonomik, çevresel ve altyapısal ihtiyaçlara göre, kent parçalarının yeniden geliştirilmesine olanak sağlamalıdır.
- Kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı bir ekonomik kalkınma modeli/yaklaşımını ortaya konulmalıdır.
- Fiziksel ve toplumsal bozulmanın yanı sıra, kentsel alanların çöküntü bölgeleri haline gelmesinin önemli nedenlerinden birisi de, bu alanların ekonomik canlılıklarını yitirmesidir. Kentsel dönüşüm projeleri, fiziksel ve toplumsal çöküntü alanları haline gelen kent parçalarında ekonomik canlılığı yeniden getirecek stratejileri geliştirmeyi ve böylece kentsel refah ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlamalıdır.
- Kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejilerin ortaya konulmasıdır. Kentsel Dönüşüm projelerinde bölgenin sorunları ve potansiyellerinin niteliğine bağlı olarak, bu hedeflerden biri veya bir kaçını ön plana çıkabilmektedir (Roberts, 2000: Akt. Ertaş, 2011).

KAYNAKLAR

ADAMAN, F., KEYDER, Ç. (2007). Türkiye'nin büyük kentlerinin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma, Tes-İş Dergisi, 83-89.

AKALIN, Güneri.(2002).Türkiye'de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Ekonomik Kriz, Ankara, Tisk Yayınları.

AKIN SARP, N. (2016). Kentsel dönüşüm uygulamalarının mekânsal sonuçları: Ankara Aktaş Mahallesi kentsel dönüşüm örneği. Tez (Yüksek Lisans). Gazi Üniversitesi.

AKKAR, Z.M. (2006). Kentsel dönüşüm üzerine, batıdaki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye. Planlama Dergisi, 2:29-38.

AKTAŞ POLAT, Ö. (2015). Türkiye'de kentsel dönüşüme bütüncül bir bakış: Elazığ örneği, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25(1): 185-201.

ARABULAN, S. (2015). Kentsel dönüşüm kapsamında kimliğin yeniden kazanımı: Edirne - Karaağaç örneği. Tez (Doktora). Trakya Üniversitesi.

ARIBOĞAN, D. Ü. (1996). Globalleşme Senaryosunun Aktörleri, İstanbul, Derin Yayınları.

ARTUÇ, D. (2016). Kentsel dönüşümün sosyal ve mekânsal etkileri: Fikirtepe dönüşüm alanı, Tez (Yüksek Lisans). Maltepe Üniversitesi.

AYIK, U. (2014). "Mekânsal ve toplumsal yansımalarıyla Türkiye'de kentsel dönüşüm projelerine coğrafi bakış: Fikirtepe örneği, Tez (Yüksek Lisans). İstanbul Üniversitesi.

Bağcılar engelliler sarayı <http://www.bagcilarengellilersarayi.com/> (Erişim tarihi: 08.08.2018).

BUĞRA, A., KEYDER, Ç. (2003). Yeni yoksulluk ve Türkiye'nin değişen refah rejimi, *Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İçin Hazırlanan Proje Raporu 2003*, Ankara: UNDP.

CEBECİ, S. (2014). Bilimsel araştırma ve yazma teknikleri, İstanbul, Alfa Basım Yayım.

ÇAKIR, S. (2010). Geleneksel kültürümüzde göç ve toplumsal değişme, *Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu, 28-29-30 Mayıs 2010, Balıkesir*.

ÇARDAK, F.S. (2011). Kentsel dönüşüm bağlamında TOKİ konutlarının incelenmesi: Yüreğir Sinanpaşa Kentsel Dönüşüm Projesi ve Aksantaş TOKİ örneği, Tez (Yüksek Lisans), Çukurova Üniversitesi.

ÇELİKBİLEK, A., ÇAKIR ÖZTÜRK, M. (2017). 6306 sayılı kanun kapsamında yürütülen kentsel dönüşüm çalışmaları ve İzmir uygulamaları, *Medeniyet Sanat, İMÜ Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3(2): 187-213.

DEMİRKIRAN, S. (2008). Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamalarında yerel yönetimlerin rolü: Bursa Büyükşehir Belediyesi örneği, Tez (Yüksek Lisans), Trakya Üniversitesi.

DEMİRSOY, M.S. (2006). Kentsel dönüşüm projelerinin kent kimliği üzerindeki etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi örnek alan incelemesi), Tez (Yüksek Lisans). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

DİNÇER, G. Kentsel Koruma-Yenileme Kavram ve Uygulamalarının Gelişim Süreci 2008, *Ders Notları*, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

DİNÇER, İ., AKIN, O. (1994). Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kapsamında koruma planı ve idari yapısı, 2. *Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kollokyumu*, İstanbul.

EKE, F. (1998). 75 Yıllık Cumhuriyetimizde imar, Mimarlık, 284: 22–25.

ENLİL Z. GARDENCİTY (EBENEZER HOWARD) 2013a, *Bölüm 1*, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

ENLİL, Z. LE CORBUSİER (CHARLES-EDOUARD JEANNERET) 1887 – 1965 2013b, *20. Yüzyılda Planlama Düşüncesinin Öncülleri*, cilt. 3, YTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

ERDOĞLU, S. (2004). Sosyal politikada Avrupalı bir kavram: Sosyal dışlanma, *Çalışma Ortamı Dergisi*, 13(75).

ERTAŞ, M. (2011). Kentsel dönüşüm çalışmalarında sosyal boyutun incelenmesi, Ankara ve Londra örnekleri, Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Teknik-Online Dergisi, 10(1): 4-15.

ERTEM, Adnan.(2005).Osmanlı Medeniyeti: Siyaset, İktisat, Sanat Hazırlayan: Coşkun Çakır, İstanbul, Klasik Yayınları.

FERT, İ. (2007). Sosyal politika ve suç ilişkisi ülkemiz suç profili açısından bir değerlendirme, Tez (Yüksek Lisans). Dokuz Eylül Üniversitesi.

GENÇ, F.N. (2008). Türkiye’de kentsel dönüşüm: Mevzuat ve uygulamaların genel görünümü, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(1): 115-130.

GÖKHAN, Ç.B. Dünya’da dünden bugüne kentsel dönüşüm 2013, Çankaya Üniversitesi Yayınları, Ankara.

GÜLEÇ, Y. (2014). Sosyal Hizmetlerin yeniden yapılandırılmasında yerel yönetimlerin önemi ve işlevi, Bağcılar Engelliler Sarayı Örneği, *Akademik Sosyal Araştırma Dergisi*, 1: 486 – 500.

GÜLER, M.A. (2014). Sosyal dışlanma bağlamında yeni toplumsal hareketler: Yunanistan, Arap Baharı, İspanya ve Amerika Birleşik Devletleri Örnekleri, Tez (Yüksek Lisans). Gazi Üniversitesi.

GÜZELOĞLU, T. (2016). Biyotaklit mimari ölçütler bağlamında, Fikritepe kentsel dönüşüm bölgesinin geliştirilmesi, Tez (Doktora). Maltepe Üniversitesi.

KAHRAMAN, T. (2006). İstanbul kentinde kentsel dönüşüm projeleri ve planlama süreçleri, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu 18 Kasım 2006, İstanbul*: TMMOB Şehir Plancıları Odası.

KARA, G. (2007). Kentsel dönüşüm uygulamaları, 11. *Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 2-6 Nisan 2007, Ankara*: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası.

KARA, M., GÖRÜN M. (2010). Kentsel dönüşüm ve sosyal girişimcilik bağlamında Türkiye’de kentsel yaşam kalitesinin artırılması, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(2): 145-146.

KARA, M.A. (2013). Kentsel dönüşümlerde kentsel kimliğin sürdürülebilirliği: Trabzon Zağnos Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi örneği. Tez (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi.

KARASAR, N. Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler: 2016, Nobel Yayın, Ankara.

KELEŞ, R. (2006). Kentleşme Politikası. Ankara, İmge Kitabevi.

Kentsel Dönüşüm Rehberi, 2014, Kale Yayınları, 1-26.

KOCAMEMİ, G. (2006.) Kentsel dönüşüm süreci Kazlıçeşme Örneği, Tez (Yüksek Lisans). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

KONGAR, E. (1998). 21. Yüzyılda Türkiye: 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, İstanbul, Remzi Kitabevi.

KİT, K. (2012). Tony Garnier "Endüstriyel Kent" [çevrimiçi]. <https://prezi.com/9kywy9dogup7/tony-garnier-endustriyel-kent/> (Erişim tarihi: 12 Mart 2018).

MAYBARSKAN, F. (2013). Kentsel mekânın dönüşümü: 2000'li yıllarda Türkiye / İstanbul'da gecekondulaşma, Tez (Yüksek Lisans), Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

MUTLU, S. (2007). Türkiye'de yaşanan gecekondulaşma süreci ve çözüm arayışları: Ankara örneği, Tez (Yüksek Lisans). Ankara Üniversitesi.

NURENGİN KOCAMEMİ, G. (2006). Kentsel dönüşüm süreci Kazlıçeşme örneği, Tez (Yüksek Lisans), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

ÖZDEMİR YÜCESAN, G. (2007). Sosyal dışlanma kavramı masum değildir: İnsandışlaşmanın reddi ve insanlaşmaya dair...", TES-İŞ Dergisi, Haziran.

ÖZDEN, P.P. (2016). Kentsel Yenileme. İstanbul, İmge Kitabevi.

ÖZHASAR, B. (2013). Yoksul hanelerde sosyal dışlanmanın boyutları: Aydın ili örneği, Tez (Yüksek Lisans), Adnan Menderes Üniversitesi.

ÖZKAPLAN, N., Özdemir-Yücesan, G., Özdemir, A.M. (2005). Sosyal dışlanma ne'yi dışlar?: Avrupa üzerine notlar, Mülkiyeliler Dergisi, 39(248).

POLAT, S. (2008). Kentsel dönüşüm: Tanımlar nedenler, uygulamalar. Bursa Defteri, Bursa'da Kentsel Dönüşüm, Sayı: 31-32.

SAPANCALI, F. (2003). Sosyal Dışlanma, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

SAİTH, R. (2001) Social exclusion: The concept and application to developing countries, QEH Working Paper Series, (72).

SARAÇ, M. (2014). Kentsel dönüşüm ve gelişimi, sosyal boyutu, kentsel dönüşümden doğan hukuki sorunlar. Tez (Yüksek Lisans). Çankaya Üniversitesi.

SÖNMEZ, B. (2014). Soylulaştırmanın yeni biçimleriyle yerinden edilmeyi yeniden düşünmek, Planlama, 24(1): 42-53.

SİLVER, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms, International Labour Review, 133(5-6).

SUNAL, O. (2006). Sosyal Dışlanmaya Kurumsal Yaklaşımlar [çevrimiçi]. <https://sosyalpolitika.fisek.org.tr/soysal-dislanmaya-kuramsal-yaklasimlar/> (Erişim tarihi:20 Mart 2018).

ŞAHİN, T. (2009) Sosyal dışlanma ve yoksulluk ilişkisi, *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(2): 72-80.

ŞİŞMAN, A., Kibaroğlu, D. (2009). Dünyada ve Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamaları, *2. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009 Ankara: TMMB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası.*

TAYLAN, H. H., BARIŞ, İ. (2015). *Romanlar ve sosyal dışlanma*, Konya: çizgi kitapevi.

TADMORİ K. (2004). *Lübnan –Trablus kentsel sit alanının koruma sorunsalı ve koruma planlaması için yönlendirici kavramsal çerçeve.* (Doktora Tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul

TEKELİ, İ. (2011) Kentleri Dönüşüm Mekânı Olarak Düşünmek, Kent, Kentli Hakları, Kentselleşme ve Kentsel Dönüşüm, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TİSK (2000). Avrupa Birliği'nin Sosyal Politika Gündemi, *AP ve Ekonomik-Sosyal Konsey ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bildiri Eylül 2000*, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.

TORLAK, S.E. (2003). Gecekondulaşmanın gelişimi, imar afları ve ıslah imar planları, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 1(12): 64-73.

TUNÇ, A. (2014). Kentsel dönüşüm uygulamasında mülkiyet yapısının değerlendirilmesi, Tez (Yüksek Lisans). İstanbul Teknik Üniversitesi.

TÜFEKÇİ, Y. (2017). Kentsel dönüşüm: Yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm mevzuatına yönelik kurumsal yapılanma ve kapasiteleri. Tez (Yüksek Lisans). İstanbul Teknik Üniversitesi.

Türk Dil Kurumu. (2006a). “dönüşüm” kelimesi [çevrimiçi]. Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5abadbcc0eae30.18713326 (Erişim tarihi: 11 Mart 2018).

Türk Dil Kurumu. (2006b). “kentsel dönüşüm” kelimesi [çevrimiçi]. Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5abadb1066232.73198404 (Erişim tarihi: 11 Mart 2018).

UYAR, N. (2009). Kentsel dönüşüm politikaları. *TMMOB Diyarbakır Kent Sempozyumu, 24-26 Nisan 2009 Diyarbakır*, 26-33.

UYSAL, Ü.E. (2006). Soylulaştırma kuramlarının İstanbul'da uygulanabilirliği: Cihangir örneği, *Planlama*, (2): 77-92.

YÜKSEL, Ö., SÖNMEZ, N.Ö. (2007). Ankara'da kentsel dönüşüm: Kuzey Ankara girişi kentsel dönüşüm projesi. *TMMOB Ankara Kent Sorunları Sempozyumu 29-30 Kasım, Ankara: Kozan Ofset.*

EKLER

Ek – 1:

Kentsel Dönüşüm Sürecinde Sosyal Dışlanma; Fikirtepe Örneği çalışması kapsamında Fikirtepe Mahallesi'nde yaşayan 20 kişi ile görüşme yapılmıştır. Görüşülen kişilerin bilgileri birinci grup ve ikinci grup olarak aşağıda belirtilmiştir.

a. Katılımcı Bilgileri (1. Grup)

A. kişisi (erkek): 2002 yılında Kadıköy'ün başka bir mahallesinden Fikirtepe'ye taşınmıştır. Fikirtepe mahallesinde ucuzluk mağazası işletmektedir. Kendisine ait bir apartman dairesinde yaşamaktadır. 52 yaşında, evli ve iki çocuk babasıdır. Evleri henüz dönüşüme girmemiştir.

C. kişisi (erkek): 1991 yılında Bingöl'den Fikirtepe'ye taşınan C kişisi, 56 yaşında, evli ve iki çocuk babasıdır. Yaşadığı ev kendisine aittir. Apartman dairesinde yaşamaktadır. Bir otelde kat görevlisi olarak çalışmış, iki yıl önce emekli olmuştur. Şuan çalışmamaktadır. Evleri henüz dönüşüme girmemiştir.

E. kişisi (kadın): 1995 yılında Erzurum'dan Fikirtepe'ye ailesiyle birlikte göç etmişlerdir. Evleri dönüşüme girdiği için Fikirtepe'de başka bir mahalleye taşınmışlardır. Kirada oturan E kişisi evli ve 3 çocuk annesidir. Evleri henüz dönüşüme girmemiştir.

F. kişisi (erkek): 1998 yılında Fikirtepe'ye taşınmıştır. 40 yaşında ve bekârdır. Ailesiyle yaşamaktadır. Evleri dönüşüme girdiği için aynı semtte başka bir mahalleye taşınmışlardır. Şuan yaşadıkları ev kiradır. Kentsel dönüşüm kapsamında devam eden bir şantiyede personel sorumlusu olarak çalışmaktadır. Evleri henüz dönüşüme girmemiştir.

G. kişisi (kadın): 1987 yılında evlenerek İstanbul'un Sultanbeyli ilçesinden Fikirtepe'ye taşınmıştır. Yaşadıkları ev kendilerine aittir. Apartman dairesinde yaşamaktadır. 53 yaşındadır. Evli ve 2 çocuk annesidir. Evleri henüz dönüşüme girmemiştir.

İ. kişisi (erkek): 1974 yılında 6 yaşındayken ailesiyle birlikte abisine yakın olmak için Fikirtepe'ye yerleşmişlerdir. 51 yaşındadır. Evli ve 3 çocuk babasıdır. Yaşadığı ev kendisine aittir. Fikirtepe mahallesinde bakkal işletmektedir. Evleri henüz dönüşüme girmemiştir.

K. kişisi (erkek): 1983 yılında Gümüşhane'den Fikirtepe'ye taşınmıştır. 57 yaşındadır. Evli ve 4 çocuk babasıdır. İşçi emeklisidir. Yaşadıkları ev kendilerine ait değildir. Apartman dairesinde yaşamaktadır. Fikirtepe mahallesinde nalbur dükkânı işletmektedir. Evleri henüz dönüşüme girmemiştir.

M. kişisi (erkek): 1986 yılında Gümüşhane'den Fikirtepe'ye ailesi ve akrabalarıyla birlikte göç etmiştir. 60 yaşındadır. Evli ve 3 çocuk babasıdır. Yaşadığı ev kendisine aittir. Apartman dairesinde yaşamaktadır. Memur emeklisidir, şuan Fikirtepe'de bakkal işletmektedir. Evleri henüz dönüşüme girmemiştir.

N. kişisi (kadın): 1993 yılında İstanbul'un Üsküdar ilçesinden Fikirtepe'ye taşınmıştır. 30 yaşında ve bekârdır. Ailesiyle birlikte yaşayan N kişisi çalışmamaktadır. Yaşadıkları ev kendilerine aittir. Apartman dairesinde yaşamaktadır. Evleri henüz dönüşüme girmemiştir.

S. kişisi (kadın): 1982 yılında evlenerek Erzincan'dan Fikirtepe'ye eşinin ailesinin yanına yerleşmiştir. 56 yaşındadır. Evli ve 3 çocuk annesidir. Ev kadınıdır. Yaşadıkları ev kendilerine aittir. Apartman dairesinde yaşamaktadır. Evleri henüz dönüşüme girmemiştir.

b. Katılımcı Bilgileri (2. Grup)

E.M. kişisi (erkek): 1981 yılında Kütahya'dan Fikirtepe Mahallesi'ne taşınmıştır. 56 yaşında evli ve iki çocuk babasıdır. Emeklidir. Kentsel dönüşümden sonra sahibi olmuştur. 6 aydır rezidansta oturmaktadır

E.N. (kadın): 1998 yılında Kütahya'dan Fikirtepe'ye ailesiyle birlikte taşınmıştır. 30 yaşında ve bekârdır. Ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Öel bir okulda öğretmenlik yapmaktadır. Kentsel dönüşümden sonra sahibi olmuştur. Bir buçuk yıldır rezidansta oturmaktadır.

G.A. kişisi (kadın): 1990 yılında doğduğundan beri Fikirtepe'de yaşamaktadır. 27 yaşında bekârdır, ailesiyle yaşamaktadır. Özel bir şirkette editörlük yapmaktadır. Kentsel dönüşümden sonra sahibi olmuştur. Bir yıldır rezidansta oturmaktadır.

H.İ. kişisi (erkek): 35 yıldır Fikirtepe mahallesinde yaşamaktadır. 66 yaşında evli ve dört çocuk babasıdır. Şuan emekli olup çalışmamaktadır. Kentsel dönüşümden sonra sahibi olmuştur. 10 aydır rezidansta ailesiyle birlikte yaşamaktadır.

İ.S. kişisi (erkek): 1993 yılında Trabzon'dan Fikirtepe mahallesine taşınmıştır. Evli ve üç çocuk babasıdır. Serbest meslekle uğraşmaktadır. Kentsel dönüşümden sonra sahibi olmuştur. Bir yıldır rezidansta oturmaktadır.

N.E. kişisi(kadın): 1988 yılında İstanbul'un Üsküdar ilçesinden Fikirtepe'ye taşınmıştır. 54 yaşında evli iki çocuk annesidir. Kentsel dönüşümden sonra sahibi olmuştur. Bir yıldır rezidansta oturmaktadır.

N.U. kişisi (kadın): 1995 yılında İstanbul'un Fikirtepe Mahallesi'ne taşınmıştır. 42 yaşında evli ve iki çocuk annesidir. Özel bir firmada şoförlük yapmaktadır. Ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Kentsel dönüşümden sonra sahibi olmuştur. Bir yıldır rezidansta oturmaktadır.

O.S. kişisi (erkek): 33 yıldır Fikirtepe'de yaşamaktadır. 63 yaşında evli ve üç çocuk babasıdır. Ailesiyle yaşamaktadır. Fikirtepe'de bakkal dükkanı işletmektedir. Kentsel dönüşümden sonra sahibi olmuştur. 8 aydır rezidansta oturmaktadır.

S.E. kişisi (kadın): 1993 yılında Fikirtepe'ye taşınmıştır. 34 yaşında evli ve üç çocuk annesidir. Ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Ev kadınıdır. Kentsel dönüşümden sonra sahibi olmuştur. Bir yıldır rezidansta oturmaktadır.

U.R. kişisi (erkek): 1989 yılından beri Fikirtepe mahallesinde yaşamaktadır. 27 yaşında ve bekar. Ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Özel bir firmada mühendis olarak çalışmaktadır. Kentsel dönüşümden sonra sahibi olmuştur. Bir buçuk yıldır rezidansta oturmaktadır.

Ek – 2

Görüşme Formu

Kentsel Dönüşüm Sürecinde Sosyal Dışlanma; Fikirtepe Örneği: İstanbul Fikirtepe’de gecekondulu mahalleleri üzerine niteliksel saha araştırması, 2017 – 2018

Bu araştırma, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Yüksek Lisans bölümü kapsamında, Öğretim Üyesi Doç. Dr. Abdullah Karatay’ın danışmanlığında, İstanbul Fikirtepe Mahallesi’nde 10 kişi ve rezidanslarda ikamet eden 10 kişi olmak üzere toplam 20 derinlemesine görüşmeyi içermektedir. Bu görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler tümüyle akademik veri niteliğinde değerlendirmeye alınacak, bilimsel amaçlar haricinde kullanılmayacak, sizin ve yakınlarınızın adı tümüyle gizli kalacak, hiçbir şekilde başka kişi ve kurumlarla paylaşılmayacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Görüşmeci			
İkamet yeri	Site ()	Mahalle ()	
Görüşme tarihi-saati-süresi			
Görüşme yeri			
Görüşülenin adı soyadı			
Yaş			
Cinsiyet			
Öğrenim durumu			
Doğum yeri – İstanbul’da ikamet ettiği süre			
Mesleği / Pozisyonu ve süresi			
Medeni hali-çocuk durumu			
Aylık geliri			
İkamet durumu	Ev sahibi ()	Kiracı ()	Diğer (.....)
Evin durumu	Müstakil()	Apartman Dairesi ()	Müstakil() Site içinde daire ()
Ev yasal mı? (Tapusu var mı?)	Evet ()		Hayır ()
İkamet süresi			

1. Aile ve Komşuluk İlişkileri

- Evde kimlerle yaşıyorsunuz?
- Bu eve ne zaman taşındınız?
- Burayı tercih etmenizin nedeni neydi?
- Size yakın akrabalarınız var mı?
- Yaşadığınız yeri neden değiştirdiniz?
- Size yakın akrabalarınız var mı?
- Komşuluk ilişkileriniz nasıl?

2. Kentsel Dönüşüm, Mahalle ve Site Hakkında Sorular

- Fikirtepe kentsel dönüşüm projelerinden memnun musunuz? Neden?
- Sitede / mahallede yaşamaktan memnun musunuz?
- Yaşadığınız yer hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Kendinizi buraya ait hissediyor musunuz?

3. Sosyal Hizmet ve Sosyal Müdahaleye Yönelik Sorular

- Evinizde bakım ihtiyacı olan biri var mı?
- Hiç sosyal yardım talebinde bulundunuz mu?
 - Neden başvurduunuz?
 - Ne kadar sürede geri dönüş oldu?
- Kamu hizmeti alıyor musunuz?
- Kentsel dönüşüm sürecinde herhangi bir sosyal hizmet müdahalesi oldu mu?
- Kentsel dönüşüm sürecinde Kadıköy Sosyal Destek Hizmetleri size ulaştı mı?
- Kentsel dönüşümden sonra sosyal yaşantınız değişti mi?
 - Ne gibi değişiklikler oldu?
- Buradan taşınacak olsanız nereye taşınırsınız? Neden?
- Benimle paylaşmak istediğiniz başka bir konu var mı?

TEŞEKKÜRLER...

Ek – 3:

Özgeçmiş

Adı Soyadı: Fatma Sena Öztürk Miroğlu

Doğum Yeri ve Tarihi: 31.08.1989

Yabancı Dili: İngilizce

İletişim (Telefon/e-posta) : 0542 771 92 81 / fsenaozturk@hotmail.com

Eğitim Durumu(Kurum ve Yıl)

Lise: Bilgi Çağı Koleji / 2003 - 2006

Lisans: Maltepe Üniversitesi - Sosyoloji / 2008 - 2013

Yüksek Lisans: Üsküdar Üniversitesi – Sosyal Hizmet / 2015 -

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl

- **14 Temmuz 2014 – 20 Kasım 2015:** Üsküdar Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi – Proje Asistanlığı
- **20 Kasım 2015 – 27 Ocak 2017:** Üsküdar Üniversitesi – Psikolojik Danışmanlık Birimi – Asistan
- **06 Şubat 2017 – Haziran 2017:** Eyüp Belediyesi – Gençlik ve Spor Müdürlüğü – Eğitim Uzmanı
- **1 Temmuz 2018 – Ocak 2018:** Biruni Eğitim Danışmanlık – Eğitim Koordinatörü & Proje Koordinatörü
- **5 Şubat 2018 – devam ediyor:** Nişantaşı Üniversitesi Meslek Yüksekokulu – Sosyal Hizmetler Program Başkanı – Öğretim Görevlisi

Diğer konular:

Projeler

1. 2009-2010 öğretim yılı, **Prof. Dr. Bahattin Akşit, Prof. Dr. Belma Akşit, Prof. Dr. Sabahattin Güllülü**, İstanbul'un bazı adalarında ve mahallelerinde kültürel kimliklerin oluşumu ve dönüşümü: **Büyükada'da yapılan niteliksel araştırma.**
2. 2010-2011 öğretim yılı **Prof. Dr. Belma Akşit** - "Namus Kavramı Üzerinde Düşünceler" niteliksel araştırma, Maltepe Üniversitesi öğrencileri ile derinlemesine görüşme ve odak grup görüşmesi. (**Sosyolojide Araştırma Yöntemleri 1, Güz Dönemi**)
3. 2010-2011 öğretim yılı, **Prof. Dr. Bahattin Akşit**, İstanbul'un bazı adalarında ve mahallelerinde kültürel kimliklerin oluşu ve dönüşümü: **Kapalı Çarşıda yapılan niteliksel çalışma. 4 kişiyle derinlemesine görüşme. (Kültürel Değişme, Güz Dönemi)**
4. 2010-2011 öğretim yılı **Yrd. Doç. Esra Köten**, Post-endüstriyel toplumda beyaz yakalı çalışanlar: İstanbul'da bir niteliksel araştırma, iki farklı şirkette derinlemesine görüşme. (**Endüstri Sosyolojisi, Bahar Dönemi**)
5. 2010-2011 öğretim yılı **Prof. Dr. Bahattin Akşit, Prof. Dr. Belma Akşit** "Türkiye'deki sosyo-kültürel değişim hakkında lisesi gençlik ne düşünüyor" anket araştırması. (**Sosyolojide Araştırma Yöntemleri 2, Bahar Dönemi**)
6. 2011-2012 öğretim yılı, **Prof. Dr. Bahattin Akşit**, Adalarda Toplumsal Yapı ve Göç Araştırması. (**Uygulamalı Sosyolojik Araştırma, Bahar Dönemi**)
7. 2012-2013 öğretim yılı, **Yrd. Doç. Dr. Esra Köten**, Kentsel ayrışma ve bütünleşme: **İstanbul Sancaktepe'de kapalı adacıklar üzerine niteliksel saha araştırması.** (Kent Sosyolojisi, Bahar Dönemi)
8. 2012-2013 **Bitirme Projesi** Cavit Orhan Tütengil üzerine araştırma ve Sezgin Tüzün ile derinlemesine görüşme ve hayatı üzerine araştırma. (**Sosyolojide Özel Konular (Sem.), Bahar Dönemi**)
9. 2014 yılı Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gençlik Projeleri Destek Programı; **Canda Özür Olmaz Projesi**, (Proje Yazım)
10. 2014 yılı Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gençlik Projeleri Destek Programı; **Sporcu Gençlerde Duygu ve Davranış Eğitimi Projesi** (Proje Yazım)